

Berit Nordahl

Aktivitet og fellesskap der folk bor

– Syngende gullerøtter og sosiale prosesser i Haugesund

BYGGFORSK

Norges byggforskningsinstitutt

Berit Nordahl

Aktivitet og fellesskap der folk bor

– Syngende gullerøtter og sosiale prosesser
i Haugesund

Prosjektrapport 184 – 1995

Rapport 184
Berit Nordahl

Aktivitet og fellesskap der folk bor

– Syngende gullerøtter og sosiale prosesser i
Haugesund

ISSN 0801-6461
ISBN 82-536-0496-3
100 eks. trykt av
S. E. Thoresen as
Cyclus resirkulert papir
Omslag 200 g
Innmat 100 g

© Norges byggforskningsinstitutt 1995

Adr.: Forskningsveien 3B
Postboks 123 Blindern
0314 OSLO
Tlf.: 22 96 55 00
Fax: 22 69 94 38 og 22 96 55 42

Emneord:

Beboerforeninger
Beboerstyre
Bomiljø
Kommune
Kulturetat
Nærmiljø
Nærmiljøpolitikk
Samspillprosesser
Velforeninger

FORORD

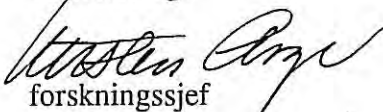
Boligforskningsavdelingen ved Norges byggforskningsinstitutt har vært engasjert for å evaluere et bomiljøprosjekt som har til hensikt å fremme beboerstyrte og beboerdrevete aktiviteter i Haugesunds boligområder, Aksjon Nærmiljø. Haugesund kommune og beboersammenslutninger har arbeidet med prosjektet i fire år. Prosjektet er finansiert av Miljøverndepartementet, Kommunaldepartementet, Barne- og familiedepartementet og Haugesund kommune.

Byggforsk har i flere år hatt utviklingsarbeid i bomiljøer som et innsatsområde. Gruppen for "bomiljø og omsorg" har fire forskere som både er veiledere for lokale utviklingsprosjekter, og driver systematisk kunnskapsakkumulering på feltet. Vår kontakt med Haugesund kommune og Aksjon Nærmiljø har bidratt til å utfylle vår kunnskap om hvordan kommunen som organisasjon kan drive aktivitetsstimulerende arbeid i boligområder.

Det er mange i Haugesund som velvillig har stilt opp med informasjon og annen hjelp og på den måten gjort mitt arbeid mulig. Jeg vil særlig takke prosjektleder Ida Høiby, avdelingssjef i kulturetaten Vegard Vanvik, samt leder og nestleder i Vellenes Fellesutvalg, Lasse Skioldal og Øystein Li.

Takk skal også seksjonsjef Susanne Søholt og kollega, forsker Marit Unstad ha, for avklarende diskusjoner og verdifulle kommentarer.

Kirsten Arge

forskningssjef

Berit Nordahl

prosjektleder

Innhold:

Sammendrag	6
1. Innledning.....	8
1.1 Fokus på fellesskap i boligområder	8
1.1.1 Når kommunen forsøker å bygge opp fellesskap i boligområder.....	8
1.1.2 Kunnskap om sosiale fellesskap i boligområder og den offentlige innsatsen for å styrke denne type fellesskap.....	10
1.1.3 Opplegget i rapporten.....	11
1.2 Evalueringen	12
1.2.1 Rammene - evaluering og veiledning.....	12
1.2.2 Prosessevaluering.....	12
1.2.3 Det formative aspektet i evalueringen.....	14
1.3 Problemstilling i evalueringen	16
1.3.1 Litt om utfordringer for foreninger som vil styrke lokale fellesskap	16
1.3.2 Nye arbeidsmodeller i foreningene og i kommunen?	20
1.4 Datagrunnlaget i rapporten	22
1.4.1 Informantintervjuer	22
1.4.2 Deltakende observasjon og registreringer	23
2. Haugesund kommune og prosjektet.....	25
2.1 Kampanje for å fremme aktivitet i byens boligområder.....	25
2.2 Aktører, organisering og økonomi i prosjektet.....	27
2.2.1 Aktører.....	27
2.2.2 Kort om organiseringen i kommunen.....	29
2.2.3 Formell styring og forankring.....	29
2.2.4 Økonomien i Aksjonen.....	31
2.3 Haugesund - kort om boligområdene som har stått mest sentralt i datagrunnlaget.....	34
2.3.1 De ulike bydelene i Haugesund	35
2.3.2 To velforeninger - Villaheia i Nordre og Blokksetta i Søndre.....	35
2.3.3 Litt om oppslutningen om Aksjonen.....	38
3 Innsatsanalyse.....	41
3.1 Nærmere om Aksjonens virkemidler.....	41
3.1.1 Sett av ulike virkemidler	41
3.2 Radioprogrammene	42
3.2.1 Nærmere om radiokonkurransen "Har du lyst har du lov"	42
3.2.2 Nærmere om "Nærmiljøet time" - informasjonsprogram om velforeninger.....	47
3.2.3 Nærmere om nærradio som medium.....	48
3.3 Priser, tilskudd og annet arbeid med velforeningene	50
3.3.1 Hederspris og nærmiljøpris, hedring av særlig god innsats	50
3.3.2 Spissprosjekt	51
3.3.3 Statstilskudd.....	52
3.3.4 Strategiske tilskudd	53

3.3.5 Råd, veiledning og utlån av utstyr	54
3.3.6 Vurdering av priser, tilskudd og rådgivning.....	54
3.4 Aktivitetsarrangementer og kampanjer i andre del av prosjektet	56
3.4.1 SMIL-prosjektet	56
3.4.2 Vurdering av SMIL-prosjektet.....	57
3.5 Kampanje og forsøk - vurdering av innsatsmidlene i prosjektet	59
4. Innovasjon i de lokale foreningene.....	61
4.1 Sosiale prosesser internt i velforeninger og borettslag.....	61
4.1.1 Samhandlingsperspektiv	62
4.1.2 Beboerforeningene som aktører	63
4.2 Om å få til innovasjon i "stivnede" foreninger - eksempler	66
4.2.1 Barn er en sterk motivasjonsfaktor	68
4.2.2 Manglende legitimitet for nye ideer	68
4.2.3 "Bølgedaler og propper"	70
4.3 Forklaringer.....	71
4.3.1 Likhetsideal, tilbaketrekning og avvisning gjennom overhøring	71
4.3.2 Samhandling hvor en opptrer som en differensiert person.....	72
4.3.3 Aspekter ved motivasjon for verv i beboerorganisasjoner	73
4.4 Lærdom - saklighet og profesjonalitet er viktig.....	73
5 Forankring og videreføring	75
5.1 Forventning om videreføring og innovasjon	75
5.2 Samspillet med frivillig sektor	76
5.2.1 Asymmetrisk relasjon.....	77
5.2.2 Synergieffekter for fellesutvalget.....	78
5.2.3 Oppsummering - makt og avmakt i samspillmodellen	79
5.3 Aksjonen og nærmiljøpolitikk som del av kulturetatens virksomhet.....	80
5.3.1 Nærmiljøperspektivet i kulturetatens administrasjon.....	80
5.3.2 Integrering i bydelshusene.....	82
5.3.2 Bydelshusenes videre rolle	83
5.3.3 Oppsummering - videreføring av nærmiljøpolitikken i kulturetaten	84
5.4 Integrering i kommunen	85
5.4.1 Park- og idrettsetaten.....	85
5.4.2 Utspill og oppslutning fra andre etater	86
5.4.3 Vertikal forankring.....	88
5.5 Forankring og videreføring - lærdom.....	90
5.5.1 Konfliktfylt integrasjonsprosess er ingen sjeldenhet	90
5.5.2 Substansielle og strukturelle hindringer for en god integrasjonsprosess.....	92
Litteratur	94

Sammendrag

Denne rapporten gir en beskrivelse og en analyse av et aktivitetsprosjekt i en mindre vestlandsby i Norge. Prosjektet er både en kampanje og et forsøk. Kampanjedelen handler om å mobilisere beboere til å starte aktiviteter i egne boligområder. Forsøksdelen handler om å finne gode samarbeidsmodeller mellom kommunen og beboerforeninger som ønsker å drive aktiviteter i eget bomiljø. Prosjektet har gått over fire år, fra 1991 til 1994, og er finansiert av Miljøverndepartementet, Kommunaldepartementet, Barne- og familie-departementet og kommunen.

Kommunen prosjektet utspiller seg i er en bykommune med ca. 29.000 innbyggere. Byen er også regionscenter for et omland på ca. 100.000 innbyggere. Bakgrunnen for prosjektet var en mangeårig utvikling hvor alt foreningsliv var samlet i sentrum. Innbyggerne måtte ut av egne boligområder for å ta del i fritidsaktiviteter. Mange opplevde det som lite heldig at barn måtte kjøres til fritidsaktivitetene og mange var bekymret for at unge ungdommer trakk til sentrum i fritiden og på merkedager. Kommunen hadde etablert et samarbeid med velforeninger gjennom et samarbeid mellom fritidsavdelingen i kulturetaten og velforeningenes felles organisasjon, Vellenes Fellesutvalg. Disse to partene, gikk sammen med Park- og idrettsetaten, og utformet et mobiliserings- og utprøvningsprosjekt. Hensikten med prosjektet var først og fremst å skape større aktivitet i boligområdene, dernest å utvikle en kommunal nærmiljøpolitikk for mer varig oppfølging av beboerforeninger.

Prosjektet har gjort bruk av et bredt spekter virkemidler. For det første har de utviklet et konkurransekonsept hvor beboerforeninger inngår i vennskaplig kappestrid. "Galskap og moro" kan stå som stikkord for et utradisjonelt konsept som har hatt overveldende stor oppslutning. For det andre har prosjektet utviklet et system med støtteordninger og pengepriser til beboerforeninger med særlig interessante ting de vil ha gjennomført i sitt boligområde. Disse virkemidlene har vært ledsaget av veiledning til basisarbeid i foreningen. For det tredje har prosjektet utviklet et samarbeid med andre frivillige og aktivitetsorienterte foreninger i byen, og synliggjort hvordan deler av foreningenes virksomhet med fordel kan vinkles mot boligområdene.

Prosjektet har opplevd en voldsom oppslutning om de ulike virkemidlene. Antall velforeninger er mer enn fordoblet i løpet av prosjektperioden, og aktivitetsnivået har steget vesentlig. I 1993 var i alt 101 velforeninger og borettslag aktivt med i prosjektet, hver av dem gjennomsnittlig i mer enn to av prosjektets arrangementer. I tillegg har beboerforeningene drevet med egne aktiviteter i boligområdet.

Erfaringene fra prosjektet er at det er svært ressurskrevende å utarbeide og iverksette tiltak som virker mobiliserende. Det kreves god forberedelse og tilrettelegging fra kommunens side. Fra beboerforeningene kreves gode kunnskaper om planlegging, organisering og ikke minst evne til å delegere.

Prosjektet har gitt god anledning til å studere sosiale prosesser internt i beboerforeningene. Det er gjennomført en dybdestudie som analyserer samhandling mellom deltakerne i styrene i beboerforeningene. Her ses samspillet mellom aktørene ut fra et kulturelt perspektiv. Analysen viser at deltakernes motivasjoner er sammensatt og tidvis kan bli et hinder for

fornyelse i foreningen. Styrer som har sittet lenge, har en tendens til å blokkere nye initiativ, særlig dersom det medfører høyere aktivitesnivå. Dette kan tildels tilbakeføres til redsel for å få enda flere oppgaver, dels en redsel for at nye krefter skal synliggjøre egen begrensning. Analysen viser imidlertid at det er mulig å forebygge passivitet i beboerforeninger gjennom noen organisatoriske grep. Prosjektets erfaringer tyder på at beboerforeninger vil ha nytte av en permanent ressurs med innsikt i sosiale prosesser i beboerforeninger og aktuelle modeller for aktiviteter. Personen kan være plassert i kommunen eller sentralt i frivillige organisasjoner.

Prosjektet har nådd et mål om å aktivisere byens innbyggere til å ta del i boligområdenes sosiale utvikling. Prosjektet har vist at det er mulig, gjennom en kampanje, å få flere beboere til å tilbringe større deler av sin fritid i boligområdet, og at beboerne selv i stor grad tar initiativ til egne aktiviteter. Beboerforeningene har økt sitt erfaringsgrunnlag og utviklet modeller for aktiviteter og iverksetting. I tillegg har tredje sektors sentrale ledd, fellesutvalget, utvidet sitt kunnskapsgrunnlag for veiledning av beboerforeningene. Fellesutvalget har imidlertid sin primære oppgave i å drive basisstøtte til medlemsforeningene. Dette har tidvis kollidert med prosjektets aktiviteter og gjort at "hverdagen har blitt forsømt - festen har krevd alt".

Prosjektet hadde også en målsetting om å bruke prosjektet til å utvikle samfunnsarbeid i boligområder som en arbeidsmetodikk. Metodikken var kjent både i den initierende etaten sentralt og i desentraliserte enheter, i bydelshusene, allerede før prosjektet startet. Det er lite som tyder på at prosjektet har ført til noen systematisk oppkvalifisering i denne arbeidsmetodikken i de desentraliserte enhetene. Det er heller ingen ting som tyder på at metodikken har en mer sentral plass i kulturetaten nå enn før prosjektstart. Dette skyldes først og fremst problemer med å integrere prosjektet i egen etat.

Til tross for at prosjektets tema anerkjennes som tverrsektorelt, har prosjektet ikke ført til noen systematisk integrering i andre etater. Dette kan tildels tilbakeføres til problemene med den interne integreringen. Det kan også tilbakeføres til mer generelle problemer med tverrsektoriell innovasjon i en sterkt sektorisert organisasjon. Prosjektet har hatt god allianse med kommunens administrative ledelse, men dette har ikke adstedkommet formelle føringer i retning av en formell etablering av en tverrsektorell nærmiljøpolitikk.

Til tross for manglende formell integrering har prosjektet drevet utpreget sak-til-sak-samarbeide med kollegaer i egen etat, i andre etater og t.o.m. med politikerne. Prosjektet er derfor godt kjent i det brede lag av kommunen. Det er grunn til å anta at beboerforeningene selv vil presse fram en formalisering av kommunens nærmiljøpolitikk. Dersom et slikt press kommer, kommer det ikke uforberedt verken på kommunens administrative og politiske ledelse eller på faggrupper i kultur, Park og Idrett, sosial- og skolesektoren.

1. Innledning

1.1 Fokus på fellesskap i boligområder

1.1.1 Når kommunen forsøker å bygge opp fellesskap i boligområder

Haugesund er en bykommune hvor langt det meste av bebyggelsen ligger i eller nær sentrum. En svært stor andel av husholdningene i kommunen har sentrum innenfor 30 minutters gange, eller 10 minutters kjøring. Haugesund by er også høgskolesenter og handelssenter i regionen. I kommunen bodde det 01.01.1994 28.670 innbyggere. Handelsstanden regner imidlertid at byen er handelssenter for 110.000 mennesker.¹

Disse forholdene er egnet til å forstå noen av de utfordringene kulturretaten i kommunen har arbeidet med i byens boligområder de siste 5-10 årene. Kulturetatens ansatte opplevde at en svært stor del av kommunens samlede fritidstilbud var samlet i sentrum. Dette gjelder både de kommersielle fritidstilbudene og frivillige foreninger, tilbud til voksne og tilbud til barn og ungdom. Resultatet var boligområder med svært lite aktivitet, også på kveldstid. Dette ble opplevd som problematisk av flere grunner. Sentrum har lite barnevennlig fritidstilbud i kommersiell regi. Derfor søkte mange barn i tidlig tenårene til tilbud beregnet på langt eldre aldersgrupper. Det ble også sett som lite heldig at barn må gå langt eller ta buss/bli kjørt for å ta del i foreningsaktiviteter. For det tredje ble det sett som lite heldig at de barna som ikke har foreldre som følger dem til trening eller andre aktiviteter utenfor området ikke skulle ha noen steder å gå til på fritiden. En fryktet at fritidstilbudet og fritidsmønsteret skulle forsterke en sosial segregering mellom de barna som har foreldre som følger dem opp og de som for en stor del er overlatt til seg selv på ettermiddag og kveld.

Det var derfor et utpreget syn at noe burde gjøres for å bygge opp fritidsaktiviteter i boligområdene. Det var også tidlig klart at tradisjonelle og rent kommunale tilbud som fritidsklubber og juniorklubber ikke var nok. En ønsket primært at områdene skulle utvikle selv bærende sosiale prosesser, hvor beboerne og foreningslivet sammen la grunnlaget for mer aktivitet og "liv og røre" i boligområdene.

Haugesund kommune har erfaring i å utvikle og drive tiltak sammen med frivillige foreninger, basert på oppslutning fra beboere og annet publikum. I 20 år har fritidsetaten arbeidet med prosjekter hvor foreninger, beboersammenslutninger og kommunen går sammen om å etablere og drive ulike tiltak.² Felles for alle prosjektene er at de er allmenne tiltak for et bredt spekter brukere, samtidig som de har forebyggende karakter i forhold til utsatte grupper generelt. Det var disse utfordringene og denne kompetansen som var drivkraften bak den søknaden som gikk fra kommunen til departementene årsskiftet 1989-1990. Søknaden omhandlet statsstøtte til et fireårig prosjekt, hvor Haugesund kommune og

¹ Kilde: Kommuneplanen for Haugesund, Haugesund bykart utgitt av Haugesund kommune 1988.

² Eksempler kan være byggelekeplass-prosjektet, aktivitetene på gamle "Slaktehuset" og sommeraktivitetsprosjektet "Haraldsvangen".

byens velforeninger sammen skulle drive en kampanje for å få flere og mer aktive velforeninger.

Parallelt med at ansatte i fritidsetaten i Haugesund utarbeidet strategier for å revitalisere boligområdene i kommunen, arbeidet Miljøverndepartementet, Kommunaldepartementet og Sosialdepartementet med et utviklingsprogram som skulle støtte opp om tiltak i kommunene, som kunne styrke det sosiale miljøet i utsatte boligområder. Områder i bysamfunn var særlig prioritert.³ "Nærmiljø i by" (NIB) programmet var en videreføring av tverrdepartemental støtte til kommuner og frivillige som arbeidet for å styrke lokalsamfunn. Det er utgitt flere stortingsmeldinger som peker på behovet for statlig støtte til denne type lokalt utviklingsarbeid.⁴

Det kan være aktuelt å trekke fram noen sentrale resonnementer som går igjen i stortingsmeldingene, uten derved å lage noen detaljert analyse av det ideologiske fundamentet i dem. Felles for meldingene er en bekymring om at de uformelle sosiale nettverkene mellom menneskene går i oppløsning. Vårt moderne levesett gir liten anledning til å etablere og vedlikeholde sosiale bånd mellom naboer og mellom beboere som bor fysisk nær hverandre. Meldingene peker på at høy mobilitet gjør at kontakt med slekt og familie blir redusert og at det i tilflyttingsområder kan være vanskelig å etablere kontakt med naboer. Denne generelle utviklingen blir særlig bekymringsfull for de mange som står utenfor arbeidslivet. Meldingene avslører en frykt for at beboere som har marginale bånd til familie, arbeidsliv og andre medbeboere, blir isolert og ensomme. De er uten den hjelp og støtte som venner, bekjente og kollegaer utgjør. Det pekes også på at den uformelle sosiale kontrollen forsvinner i takt med at boligområder blir tømt for aktiviteter og liv. I meldingene tas det til orde for at denne type prosesser kan brytes, dersom det offentlige setter inn ressurser og stimulerer de kreftene som er interessert i å starte opp aktiviteter og bygge sosiale fellesskap. Felles for meldingene er en tro på at det er mulig å utløse frivillig innsats til beste for enkeltpersoner og fellesskapet, dersom det legges til rette for det.

Haugesund kommunes prosjekt passet godt inn i departementenes satsing på økt sosialt liv i boligområder. Prosjektet utmerket seg i forhold til andre bomiljøutviklingsprosjekter ved at det allerede i prosjektorganisasjonen var opprettet et samarbeid mellom kommunen og velforeningene og at de to partene sammen skulle stå for prosjektledelsen. En ønsket dessuten å arbeide overfor hele byen og ikke begrense innsatsen til noen utvalgte, særlig trengende områder. Prosjektet utmerker seg også ved at det benytter seg av en uvanlig kombinasjon av kampanje og aktivitetsstimulerende tiltak.

³ De tre departementene gikk sammen om det såkalte NIB-programmet (Nærmiljø i by). Programmet ble startet i 1991 og skal etter planen løpe ut 1996. Programmet er en oppfølging av Statens Nærmiljøutvalg sine prosjekter (SNU-programmet) og program for bolig- og miljøfomyelsesprogrammet (BOM) som Kommunaldepartementet har hatt ansvar for. Nærmiljø i by-programmet er løst organisert - samarbeidet mellom departementene ivaretas gjennom samfinansiering til prosjektene og det samarbeidet de har omkring dette. Programmet har bevilget støtte til fire hovedprosjekter og tre støtte/følgeprosjekter. Prosjektbevilgningene varierer mellom ca. 100.000 pr. departement pr. år opp mot det dobbelte, pr. prosjekt. For omtale av de fire hovedprosjektene, se "Nærmiljø i by" brosjyre fra Miljøverndepartementet, udatert - utkom i 1994.

⁴ Se blant annet Stortingsmelding nr. 29 (1992-1993) "Om nærmiljøpolitikk", Miljøverndepartementet, Stortingsmelding nr. 37 (1992-1993) "Utfordringer i helsefremmende og forebyggende arbeid" og nr. 16 "Lat ikke graset gro att mellom grannar - om videreføring av arbeidet med frivillighetssentraler", Sosial- og helsedepartementet, samt regjeringens handlingsplan om trygghetsskapende arbeid "Trygghet og nærhet i hverdagen" fra Finansdepartementet, Barne- og familiedepartementet, Justisdepartementet, Kirke-, undervisnings- og forskningsdepartementet, Miljøverndepartementet og Sosial- og helsedepartementet. Udatert, kom i 1993.

1.1.2 Kunnskap om sosiale fellesskap i boligområder og den offentlige innsatsen for å styrke denne type fellesskap

Både departementenes policy og det konkrete prosjektet i Haugesund handler om fellesskap innenfor geografisk avgrensede områder, om fellesskap mellom beboere i boligområder.

Hva slags type fellesskap som faktisk er tilstede mellom beboere i våre moderne boligområder og hvilke sosiale prosesser som leder til slike lokale sosiale fellesskap, er et lite utforsket emne. Det finnes en del norsk sosiologisk forskning som belyser sosiale nettverk i boligområder i bysamfunn (Schiefløe 1985). I tillegg er det gjort noe antropologisk forskning om deltakelse og distanse i forbindelse med lokale sosiale fellesskap (Altern Haugen 1977, Gullestad 1983, 1985 og 1992). Litt forenklet kan en si at denne forskningen konkluderer med at det er liten grunn til å anta at nabokontakten følges av sterke og omfattende sosiale relasjoner.

En tredje kunnskapskilde om emnet fellesskap i nærmiljø er nært knyttet til forsøksprosessene som er initiert av de statlige programmene. Denne forskningen er kritisert for at den er knyttet nært opp mot ideologien bak forsøkene og ikke problematiserer nok omkring omfang og innhold i fellesskapene (Haveraaen 1991 og 1992). Denne forskningens styrke ligger imidlertid snarere i formidlingen av metodisk innsikt i prosesser som kan styrke lokale beboerforeninger, enn i en empirisk og teoretisk forståelse av hva slags fellesskap som styrkes.⁵ Kritikken av at forskningen er normativ og tett knyttet til ideologiske forestillinger om hvilke fellesskap som burde finnes, er forøvrig en kritikk som har vært reist også mot internasjonal litteratur om emnet (Schiefløe 1985, Wikstrøm 1994). Det er med andre ord begrenset empirisk kunnskap om hvilken type fellesskap som det er rimelig å forvente at eksisterer i norske boligområder i 1990-årene. Det er også begrenset kunnskap om hvilke prosesser som fører til at sosiale fellesskap etableres mellom beboere, selv om det eksisterer en del kunnskap om hvordan det offentlige kan støtte opp om lokale foreninger som driver fellesaktiviteter for beboerne.

Departementenes forsøksprogrammer og Haugesund kommunes prosjekt er således en anledning til å studere deler av denne problematikken nærmere. Byggforsks befatning med Haugesunds prosjekt er et evalueringsoppdrag som skulle gi løpende tilbakemelding til prosjektadministrasjonen om deres virksomhet. Dette har lagt klare føringer på den fokusering jeg som forsker har sett meg nødt til å innta. Hovedoppmerksomheten i evalueringen har vært møtet mellom kommunen og beboerorganisasjonenes representanter. Like lite som det er mulig å studere prosjektets virksomhet uten å vurdere den kommunale konteksten rundt prosjektorganisasjonen, er det mulig å studere beboerrepresentantenes deltakelse uten å ta hensyn til den sosiale kontekst som de ulike boligområdene utgjør. En del av oppmerksomheten har derfor vært rettet mot sosiale prosesser mellom beboerne generelt og de lokale fora som skal representere dem.

⁵ Det siktes her til rapporter som beskriver ulike forsøksarbeider i lokalsamfunn og nærmiljø, fra fase 1: Famer, A. (1988): *Usynlig arbeid og skjulte ressurser*, Vislie, A. (1988): *Velforeningers innsats for bedre nærmiljøer*, Sæterdal, A. (1988) *Det nytter! En diskusjon av samfunnsarbeid som metode i lokalt utviklingsarbeid og Oppgaver for lokale fellesskap*. Fra fase 2: Kaarhus, R. (1991): *Norske nærmiljøforsøk, idegrunnlag og praksis* og Carlsson, Y. (1992): *Det kompliserte nærmiljøarbeidet*. Alle rapportene er fra Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR).

Prosjektet i Haugesund handler om tre ting:

- Først og fremst handler det om dialogen mellom det offentlige og tredje sektor, om hvordan kommunen møter representanter for tredje sektor for å stimulere beboerne til å starte opp og ta del i aktiviteter i boligområdet.
- Dernest handler det om hvordan beboerne forholder seg til de aktivitetene og de initiativ som samarbeidet avstedkommer.
- Prosjektet handler også om hvordan kommunen nå, og i videreføringen, håndterer et forsøksprosjekt som er brukerorientert, har primærforebyggende karakter og anvender utradisjonelle virkemidler.

1.1.3 Opplegget i rapporten

Denne rapporten skal tjene to hensikter. Den skal gi et bilde av den konkrete virksomheten som har pågått i Haugesund i 1991, 1992, 1993 og halve 1994 og en vurdering av de ulike aspektene ved virksomheten, slik at andre kommuner som ønsker å stimulere til aktiviteter i lokalsamfunnet skal kunne trekke lærdom av Haugesund.

I rapportens første del presenteres problemstillinger for evalueringen. Her diskuteres prosjektets utfordringer ut fra annen forskning om aktiviteter i nabolag, utvikling i lokale organisasjoner og integrering av en tverretattlig nærmiljøpolitikk i kommunen. I denne delen presenteres også opplegget i evalueringen, og framgangsmåten som er benyttet for å ivareta det formative aspektet.

I andre del beskrives prosjektets oppbygging og organisering, aktører som er involvert og hvilke type virksomhet en har arbeidet med. Her presenteres også de økonomiske aspektene ved prosjektet. I denne delen oppsummeres også de kvantifiserbare resultatene av prosjektet. En av erfaringene fra prosjektet er at ulike boligområder har svært ulike forutsetninger for å respondere på de kommunale initiativene. I del to inngår derfor en beskrivelse av de ulike boligområdene i byen som datagrunnlaget er hentet fra. Del to er utfrag fra en underveisrapport. Lesere som kjenner denne eller som først og fremst er interessert i overførbar kunnskap fra prosjektet, kan hoppe over denne delen.

Mye av de resultatene som er oppnådd i Haugesund skyldes nettopp at virksomheten har vært så mangesidig og sammensatt. Det har derfor vært nødvendig å lage et relativt omfattende bilde av de ulike delaktivitetene i prosjektet. Dette presenteres i rapportens tredje del. Her analyseres innsatsen i prosjektet og sammensetningen av de mange virkemidlene som er tatt i bruk. En vesentlig del av empirien i analysen presenteres her ved at beboere og andre uttaler seg om virkemidlene.

Del fire er en fordypningsstudie i sosiale prosesser som finner sted i styrene i velforeninger og borettslagene. Det pekes her på at kommunen gjennom virkemidler som økonomiske tilskudd og formidling av kompetanse kan påvirke prosesser internt i beboerorganisasjonene. Her vises det hvordan en ekstern aktørs innspill kan virke innoverende i foreninger med liten evne til fornyelse.

I del fem vurderes hvorfor kommunen og de andre samarbeidende aktørene, til tross for sine gode erfaringer med prosjektet, i liten grad har forberedt en varig kommunal nærmiljøpolitikk basert på samarbeidet mellom det offentlige og tredje sektor.

1.2 Evalueringen

1.2.1 Rammene - evaluering og veiledning

Norges byggforskningsinstitutt har vært knyttet til Aksjonen som evaluator og ekstern veileder. Denne rapporten konsentrerer seg om evalueringen. Rammene for evalueringen har vært ca. 1/4 årsverk pr. år over tre år, tilsammen ca 3/4 forskerårsverk.

Det var tidlig klart at evalueringen skulle ha formativ karakter.⁶ I dette ligger at resultatene fra evalueringen skal tilbakeføres til aktørene som er utsatt for evalueringen. Evalueringen er dermed lagt opp ut fra Cronbach's perspektiv om at evalueringen skal bidra til forbedringer og at forbedringene bør skje underveis i prosjektet (Cronbach 1963). Formativ evaluering innebærer alltid relativt tett kontakt mellom evaluator og den evaluerte. Evalueringen startet da prosjektet hadde løpt et knapt år og har fulgt prosjektet til avslutning i Haugesund kommune. Den lokale prosjektledelsen har hele tiden vært involvert i evalueringen i betydning av at de har vært orientert om hva evalueringen har fokusert på. Det har vært arrangert flere underveis-rapporteringer, hvor prosjektledelsen og andre aktuelle parter har blitt orientert om evalueringens problemstillinger.

Parallelt med evalueringsoppdraget har Byggforsk også hatt veiledningsansvar overfor prosjektet. Aksjon Nærmiljø er finansiert med midler knyttet til NIB-programmet (Nærmiljø i by). Dette er et forsøksprogram med hensikt å bedre bomiljøer i bysamfunn. I tillegg til Aksjon Nærmiljø omfatter programmet et forsøksprosjekt i Bergen (Nærmiljøprosjektet i Loddefjord) og tre ulike prosjekter i Oslo (Haugenstua/Smedstua, Holmlia og Romsås). I likhet med de andre NIB-prosjektene har Aksjon Nærmiljø fått veiledning fra Byggforsk. Veiledningen har bestått i løpende kunnskapsstøtte til det lokale endringsarbeidet. Veiledningsarbeidet har vært ivaretatt av kollegaer ved Byggforsk. Veiledningen har dekket noe av prosjektledelsens behov for rådgøring og respons på løpende problemstillinger. Evalueringsarbeidet har derfor langt på vei vært styrt av det jeg som evaluator har ment har vært viktig, i tett samråd med referansegruppen for evalueringen. Det faktum at veiledningen har vært ivaretatt av kollegaer her på Byggforsk har gitt meg en del "gratis" innsikt i konkrete problemstillinger i forbindelse med framdriften av prosjektet. I avsnittet 1.2.3 drøftes forholdet mellom veiledningen og evalueringen.

1.2.2 Prosessevaluering

Evalueringen er lagt opp som prosessevaluering i betydningen av at det er fokusert på

⁶Se opplegg og retning for evalueringsoppdraget i Søholt og Sæterdal *Forslag til evalueringsopplegg for prosjektet "Aksjon Nærmiljø"* - revidert etter møte i referansegruppen 06.02.1991. Byggforsk våren 1991.

utviklingen i prosjektet, på arbeidsprosessene internt i prosjektet og på de sosiale prosessene som skjer ute i boligområdene som følge av prosjektets utspill. Det er derved lagt opp til en bred evaluering hvor mange aspekter ved prosjektet belyses.

For å beskrive nærmere hvilke aspekter ved Aksjonen evalueringen har konsentrert seg om, kan det være fruktbart å trekke fram Vislies fem ulike analysetyper, som alle er aktuelle i evalueringer: innsatsanalyse, måloppfyllelsesanalyse, kontekstanalyse, prosessanalyse av selve prosjektgjennomføringen, effektivitetsanalyse og resultatanalyse (Vislie 1987). I evalueringen av Aksjon Nærmiljø er det lagt vekt på tre av de fem analysetypene, på innsatsanalyse, prosessanalyse og resultatanalyse.

Innsatsanalysen omfatter en grundig gjennomgang av de ulike virkemidlene som Aksjonen har gjort bruk av. Det er gjort omfattende bruk av utradisjonelle virkemidler og det har vært lagt stor vekt på sammensetningen av virkemidlene. Innsatsanalysen er dermed ikke lagt opp som en ressursstudie i betydning av antall personårsverk nedlagt, antall kroner investert o.l., men en analyse av den type innsats som Aksjonsledelsen har valgt.

Prosessanalysen setter fokus på samarbeidet som har vært mellom kommunen og de frivillige og på prosesser med å integrere prosjektets erfaringer i kommunen. En viktig del av evalueringen er å skaffe innsikt i samspillet mellom det offentlige og tredje sektor. Det er valgt en prosessorientert tilnærming også for å belyse hvordan utspillene fra kommunen oppleves blant ulike grupper beboere. Langt på vei er prosjektets resultater også belyst gjennom fokus på samspillsprosesser. Det er gjort forsøk på å få innsikt i hvorfor innsatsen, de spesifikke virkemidlene, har fått slik oppslutning. Hensikten med denne **kvalitative resultatanalysen** er å få fram kunnskap om hvordan boligområdene og velforeningene fungerer som mottakere av de initiativ som kommer fra Aksjonen, hvilke sosiale prosesser som utspiller seg og hvordan disse prosessene bidrar til å støtte opp under utspillene fra Aksjonen eller skape distanse eller likegyldighet. Det er i tillegg gjort noen enkle kvantitative optellinger som kan fortelle om noen konkrete resultater, som antall nye velforeninger, antall deltakere på de ulike tiltakene o.l. Endelig er prosjektets resultater vurderes ut fra om det har ført kommunen, og tredje sektor, nærmere en nærmiljøpolitikk.

I en gjennomgang av norsk evalueringsforskning tar Baklien til orde for "helhetlige evalueringer" (Baklien 1993). Med dette sikter hun til evalueringer som har bred tilnærming, og som inkluderer de fleste av Vislies fem analyser. I evalueringen av Aksjon Nærmiljø er både aktørsiden, mottakersiden og iverksettingen studert. Baklien peker imidlertid på at også grunnlaget for prosjektet bør fokuseres. En måte å gjøre det på, er å vurdere om målsettingen om forebyggende effekter er oppfylt og om den metodikk som Aksjonen representerer, samfunnsarbeid i boligområder, er en effektiv måte å nå målene på. Det sier seg selv at den slags analyser nødvendigvis må bli både omfattende og usikre. En kunne imidlertid tenke seg at det inkludert i evalueringen også lå en kritisk analyse av de ideologiske forutsetningene som prosjektet bygger på, dvs. en kritisk analyse av NIB-programmets innhold og hensikt. Det har ikke vært rom for å gjøre den slags analyser på noen omfattende og systematisk måte. Kommunens målsettinger med prosjektet og departementets målsettinger med programmet har langt på vei blitt akseptert som rammer for prosjektet, uten vesentlig problematisering. Fokuset på mottakersiden, på beboerne, er imidlertid et forsøk på å avdekke hvordan målsettingen og de grunnleggende antakelsene i prosjektet henger sammen med beboernes levesett og hverdagsliv. Evalueringen tar dermed sikte på å si noe om hvorfor prosjektet, og derved også programmets idegrunnlag, har fått den oppslutning det har.

1.2.3 Det formative aspektet i evalueringen

Jeg skal i det følgende gå gjennom hva som har vært det formative aspektet ved dette evalueringsoppdraget, og peke på forskjellene i formativ evaluering og prosjektveiledning, slik det ble praktisert i dette oppdraget. Evalueringen skal tjene mange interesser og ulike grupper har ulike forventninger til hva som skal komme ut av evalueringen. Når det er snakk om formativ evaluering er det om mulig enda flere som kappes om å få sine perspektiver og problemstillinger ivaretatt. Det er også ulike interesser som ønsker å påvirke prosjektets utvikling i bestemte retninger og som ønsker at evaluator kan bidra til dette gjennom de løpende tilbakemeldingene fra evaluator til prosjektets medarbeidere. "Evaluators do it under difficult circumstances" hevder Almås og viser til at ulike aktørgrupper som representerer ulike interesser og derved har ulike forventninger til evalueringen (Almås 1990).

I Aksjon Nærmiljø er aktørene mange. Interessene er også mange, og tildels motstridene. I tillegg har enkelte av aktørene endret sine interesser over tid. I prosjektledelsen var de to kommunale representantenes interesser noe ulikt artikulert, men ikke motstridende. I Aksjon Nærmiljø samarbeider park- og idrettsetaten og fritidsetaten. I samtaleintervjuer med ansatte i fritidsetaten kom det klart fram at Aksjonen er en systematisk utprøving av en arbeidsmetodikk og en faglig tilnærming til forebyggende arbeid som de selv har stor tro på, men som de opplever har liten forståelse i kommunen generelt. Park- og idrettsetaten hadde ikke samme uttalte forventning til hva Aksjonen skal medføre av erfaringer om deres arbeidsmetodikk. De har tildels gått inn i prosjektet med en oppfatning av at Aksjonen ikke representerer noen vesentlig ny arbeidsmetodikk for dem, men snarere er en anledning til å gjøre mer av noe de kjenner.

Andre profesjoner i kommunen som også arbeider i forhold til sosiale miljøer i boligområder var mer opptatt av å peke på prosjektets og metodikkens begrensning, bl.a. i forhold til sosiale problemer og utsatte grupper.

Heller ikke blant statens representanter var det entydig hva de mente evalueringen burde fokusere på, utover at det for dem først og fremst var de overførbare erfaringene som var av interesse. Departementenes interessefelt og satsningsområder varierer eller forskyver seg over tid, også innenfor et såpass kort tidsrom som 3-4 år, slik at de ved prosjektets utgang og evalueringens avslutning var opptatt av noe andre temaer enn det evalueringen var lagt opp for å belyse. For Aksjon Nærmiljø viste dette seg svært tydelig ved at Barne- og familiedepartementet valgte å bryte støtten til prosjektet midt i prosjektperioden, med begrunnelse om at selve prosjektet ikke drev virksomhet som falt inn under departementets nye satsingsområde.⁷ For Miljøverndepartementet ble det på grunnlag av akkumulert erfaring fra mange år med forsøksvirksomhet i nærmiljøer, klart at erfaringer fra selve forankringen i kommunens organisasjon var spesielt interessante.

⁷ Barne- og familiedepartementet var en av initiativtakere til Aksjon Nærmiljø. Deres interesse var sterlig knyttet til kultur som virkemiddel i forebyggende virksomhet i boligområdet. Ved inngangen til 90-tallet kom imidlertid utsatte barn og ungdom sterkt i søkelyset og ble en viktig side ved departementets interessefelt. En konsekvens av dette var at den økonomiske støtten til Aksjon Nærmiljø falt bort. Departementet valgte å prioritere andre innsatsområder, bl.a. prosjekter som rettet seg mot utsatte grupper og utviklingsarbeid innenfor mer kurative tjenester. Arbeidet med Aksjon Nærmiljø fortsatte med bevilgning fra de andre departementene og økt bevilgning fra Haugesund kommune. Evalueringen fortsatte med mindre midler til disposisjon.

Også målgruppene for prosjektet, beboerne selv, har interesser i evalueringen. Vellenes Fellesutvalg representerer beboernes interesser og forventet at evalueringen skulle fokusere på deres erfaringer.

Disse ulike interessene ble basis for det opplegget som ble utviklet. Hovedtrekkene i evalueringens perspektiver ble lagt tidlig. Første oppgave var å utarbeide et problemstillingsnotat som foreslo hvilke emner evalueringen skulle fokusere på. Notatet ble forelagt prosjektledelsen i Haugesund og referansegruppen for evalueringen. Hensikten med notatet var å omforene alle som har interesser i evalueringen om hvilket perspektiv en skulle arbeide ut fra. Problemstillingsnotatet fylte tre viktige faktorer i grunnlaget for en god dialog mellom meg som evaluator, oppdragsgiver og utøverne. Det var en effektiv måte å få diskusjon om perspektivene som evalueringsforskeren arbeider ut fra. Det var en måte å få rask respons på om jeg traff de impliserte aktørers oppfatning av hva som er mest vesentlig å fokusere på. For det tredje var det en måte å skape felles forståelse for hva evalueringen kan belyse og hva som må falle utenfor. Erfaringen er at dersom problemstillingsnotatet treffer en vesentlig del av de ulike interessene, er dette en god måte å skaffe evaluatoren legitimitet og innpass hos de impliserte.

Det formative aspektet ved evalueringen har konsekvenser for omfang og form på kontakten mellom evaluator og prosjektledelsen. Det har vært arrangert flere større samlinger hvor jeg har lagt fram foreløpige analyser. Både prosjektledelsen, andre i kommunen og representanter for beboerne har vært tilstede på samlingene. Hensikten med møtene har alltid vært å lansere nye tiltak, hente inn erfaringer fra gamle, samt å åpne for diskusjon om hvordan prosjektet kan og bør utvikle seg videre. Det er minst to gunstige bieffekter knyttet til slike arrangementer. Den ene er at samlingene representerer en viktig måte å informere om prosjektet, spesielt overfor kommunens ansatte. I tillegg gir det evaluator viktig innsikt i hva brukerne opplever som viktig. Arrangementene fungerer som en tilbakemelding til evaluators egen problemforståelse. I løpet av de tre årene som evalueringen har pågått har det vært arrangert slike samlinger ved fire anledninger. To av gangene var det beboerne som deltok, to ganger var det kommuneansatte og politiske representanter. Alle fire samlingene var planlagt og gjennomført i samarbeid mellom evaluator og prosjektleder.

Veiledningen som kollegaer på Byggfosk har ytt, har til sammenlikning hatt en annen karakter og annen form. For det første har veiledningen lagt større vekt på å få prosjektleder til å tenke strategisk. I dette ligger at veilederne har fulgt et opplegg hvor de får prosjektleder til å vurdere ulike handlingsmuligheter og til å legge opp tiltak, informasjon, kontakt, administrative rutiner og egen arbeidssituasjon ut fra en strategisk satsing. Dette skjer i hovedsak gjennom forberedte men uformelle samtaler mellom veileder og prosjektleder. Veileder har fått innsikt i prosjektleders personlige opplevelse av sin arbeidssituasjon og har som oppgave å styrke prosjektleder m.h.t. arbeidsmetodikk og håndtering av kritiske situasjoner.

Veileder har også tatt aktiv del i flere konferanser for beboere, bl.a. konferanse om mobilisering til deltakelse i vel og borettslag, men har da i større grad enn evaluator fungert som prosjektlederens forlengde arm. Veileder har da nærmest vært konsulent som hjelper prosjektleder.

En tredje type arbeidsoppgave for veileder har vært å hjelpe prosjektledelsen til å få et

faglig nettverk utenfor kommunen, et nettverk med andre beslektede prosjekter. Byggforsk har arrangert samlinger for lokale prosjektledere hvor det utveksles erfaringer og aktørene lærer av hverandre.

I forholdet mellom veileder og prosjektleder må veilederen tilstrebe et personlig og nært forhold til den som veiledes for å kunne yte tilfredsstillende veiledning. Evaluator må derimot hele tiden legge vekt på kritisk distanse og vie oppmerksomhet til målgruppen og prosjektets samarbeidspartnere, ikke bare til prosjektledelsen.

I en gjennomgang av norsk evalueringsforskning peker Baklien på at en god del av den evalueringsforskningen som kan kalles formativ ofte ligger nær opp mot en annen norsk forskningstradisjon, aksjonsforskningen (Baklien 1993). Begrunnelsen er knyttet til at både evaluator og aksjonsforskeren begge er opptatt av å få til handling. Til tross for at det har vært et utpreget poeng at evalueringen skulle være et konstruktivt bidrag i prosjektets utvikling, har selve handlingsaspektet blitt ivaretatt av prosjektledelsen selv og den veiledningen de har fått mht. framdrift og utvikling i prosjektet. Evalueringens formative verdi har snarere vært å trekke fram synspunkter fra samarbeidspartnere og målgruppene, samt å forsøke å trekke noen linjer fra erfaringen i prosjektet til annen forskning på emnet.

1.3 Problemstilling i evalueringen

1.3.1 Litt om utfordringer for foreninger som vil styrke lokale fellesskap

Situasjonen i Haugesund kommune var at frivillige foreninger som tidligere hadde aktivisert barn i boligområder nå i stor utstrekning var lokalisert i sentrum og rekrutterte på tvers av boligområdene. Resultatet var boligområder med lite aktiviteter å by på, for både barn og voksne. Haugesunds foreningsliv føyer seg med dette inn i en trend. Selle peker på at det er en generell trend i dag at lokale lag legges ned og at "grendeprofilen" forsvinner fra mange tradisjonelle lag og foreninger. Bakgrunnen er først og fremst rekrutteringsproblemer. Selle lister opp fem utviklingstrekk som preger det frivillige organisasjonslivet i Norge (Selle 1991)

- Spesialisering: Foreningene dyrker sine felt og sine særpreg.
- Sammenslåing: Parallelt med spesialiseringen er det en tendens til at samme foreningestyper slås sammen.
- Styrka mellomnivå: Det er en generell tendens til at det etableres paraplyorganisasjoner der det er grendelag. Disse styrker sin posisjon blant annet ved at det er de som står i dialog med kommunen.
- Profesjonalisering: Selve driften av organisasjonen krever større profesjonalitet og aktivitetene må ha en viss grad av profesjonalitet dersom de skal hevde seg i konkurransen om medlemmenes oppmerksomhet.
- Kommunalisering: Gjennomsnittlig medlemstall i foreningene øker, men det skjer på bekostning av grendelagene.

De fem utviklingstrendene er generelle og treffer også utviklingen som foreningslivet i Haugesund. Prosjektet forholder seg nyansert til denne trenden. Delvis tar de utgangspunkt i

det "styrkede mellomnivået" i det samarbeidet som opprettes med Vellenes Fellesutvalg. Delvis fører prosjektet videre tendensen til kommunalisering ved at kommunen tar initiativ og står som pådriver i prosjektet. Den overordnede hensikten til prosjektet er imidlertid å snu trenden med stadig svekking av "grendelagene". Prosjektet skal både arbeide med å styrke de lokale velforeningenes aktivitetsnivå og få andre foreninger til å etablere lokallag eller iallfall legge aktivitetene ut i boligområdene. Selle peker på at den tendensen som Haugesund tar mål av seg til å snu, er en trend som er bestemt av den generelle samfunnsutviklingen. Han sier:

"Det nytter ikkje å organisera med utgangspunkt i ein modell som føreset sosial mobilitet og sosial tettleik, om slik ikkje finns lenger, og det er ikkje tvil om at nyrekrutteringa i svært mange av gendelaga er minimal....Utviklinga i retning av kommuneorganisering er styrkja av at det har synt seg mykje vanskeleg å skipa lag som spring ut av dei nye byggefelta i kommunane. Vi trur at ei utvikling frå grendelagsorganisering mot kommuneorganisering på same måte som når det gjeld spesialisering og eigaorganisering handlar om gjennomgripande organisasjonsendring, fordi vi samstundes talar om ein ny arbeidsmåte der den sosiale tettleiken ikkje spelar same sentrale rolla som før. Organisasjonslivet vert då mindre nært knytta til det daglege, og identitet vert ikkje på same måte knytta til området en rekrutterer frå. Ei slik endring resulterer i ein annan type av identitet og ei anna form for organisasjonssosialisering."

(Selle 1991, s. 20)

I Haugesund er prosjektets samarbeidspartnere velforeninger og andre beboerforeninger. Denne typen organisasjoner arbeider nettopp nært og knyttet til det daglige. Foreningenes identitet er uløselig bundet til områdene de rekrutterer fra. Det er nærliggende å spørre om Haugesunds prosjekt er en umulighet, om de satser på foreninger som ikke er liv laga - og dermed er dømt til å mislykkes, iallfall over tid? Eller er trendene som er beskrevet ovenfor for unyansert, tar de for lite hensyn til variasjonen i foreningslivet. Det er liten grunn til å tro at misjonsforeninger og velforeninger følger samme utviklingstrend. Kanskje bildet som skisseres ovenfor er for unyansert? På ett punkt avviker Haugesunds erfaringer fra de generelle som Selle peker på. Det har ikke vist seg vanskelig å starte lag i nye byggefelt. Når det gjelder velforeninger er det nettopp der de er aktive og opplever tilslutning.

Prosjektet til Haugesund handler om å motivere den enkelte beboer til interesse for det daglige livet i boligområdet, og om å kvalifisere lokallagene i boligområdene til å ha modeller for aktiviteter og tiltak for beboerne. Sagt med Selles terminologi handler prosjektet om å endre organisasjonssosialiseringen tilbake til basis i det lokale. Prosjektet handler imidlertid ikke om å skru utviklingen tilbake - det tar nettopp utgangspunkt i det sentrale, i kommunenivået, og bruker det som redskap for revitalisering av det lokale.

Et sentralt spørsmål i evalueringen er om beboerne gir vesentlig respons på utspillene fra kommunen og sentrallet - fører Aksjonen til at det etableres vesentlig mange nye velforeninger og at aktivitetsnivået høynes?

Studien av de sosiale prosessene i boligområdene bygger på forskning om naborelasjoner i nærmiljø. Forskningen peker på at de svake båndene mellom naboer ofte er vel så viktige og iallfall vel så omfattende som de tette nettverkene mellom naboer (Schiefløe 1985). Svake

sosiale bånd innebærer begrenset involvering og at relasjonene mellom naboene er knyttet til bestemte situasjoner. De svake sosiale båndene er av betydning fordi det utvider den sosiale kontaktflaten. Det er også slik at svake bånd kan lede en inn i relasjoner en ellers ikke ville kommet i kontakt med (Granowetter 1981). I vurderingen av hvorvidt prosjektet styrker de sosiale båndene mellom beboerne i de ulike områdene, bør det primært vurderes om de svake båndene styrkes.

I Norge er også gjort noe antropologisk forskning som særlig ser på betingelser for nabokontakt. Denne forskningen peker på begrensningene i den enkelte beboers motivasjon for å involvere seg i nabolaget. Dette begrunnes med behovet for å kunne avgrense seg fra uønsket kontakt (Altern 1977, Gullestad 1985). Muligheten til å kunne velge seg bort fra kontakt og deltakelse er like viktig som å kunne velge seg inn i det. En rekke av de sosiale fellesskapene som bomiljøene består av er spontane, av kort varighet og graden av involvering styres fullt og helt av den enkelte beboer. Når kommunen og velforeningene sammen forsøker å legge til rette for spontane og uformelle fellesskap er det viktig at beboerne beholder sin autonomi. Beboerne må oppleve at de selv regulerer sin deltakelse og har mulighet til å avgrense seg fra uønsket kontakt. Til tross for mange år med systematisk utvikling av nærmiljøarbeid er det lite erfaringer om metoder for systematisk arbeid med å styrke spontane og uformelle fellesskap.

Haugesund kommunes målsettinger med prosjektet er å styrke oppslutningen om og aktivitet i velforeninger og andre beboersammenslutning, for derigjennom å styrke de sosiale nettverkene mellom beboerne. Tankegangen harmonerer på mange måter med forskningen om sosiale nettverk og sosial integrasjon. Aktiviteter innebærer anledninger til å knytte svake sosiale bånd. Aktivitetene er av en slik art at det er mulig å delta en kort periode og så trekke seg ut igjen, likefullt som det kan være en anledning til å bli mer grundig kjent med enkeltpersoner.

Det vil alltid være variasjoner i hvor åpen den enkelte er for kontakt og fellesskap i nabolaget. I tillegg til forskjeller i den enkeltes tid til å drive med aktiviteter i nærmiljøet, er det også kulturelt betingede forskjeller i hvor integrert den enkelte ønsker å være i sitt nabolag. Noen foretrekker å bruke tid og krefter på etablerte relasjoner, så sant det er mulig ut fra fysisk avstand. Andre er mer åpne for å inngå i nye sosiale relasjoner og knytte nye bånd. Fellesskap i boligområder oppstår gjennom samhandling i forbindelse med gjøremål og oppgaver i hverdagen. Selv om våre moderne levesett gjør at stadig færre av hverdagens gjøremål impliserer kontakt med naboen, representerer hverdagen likefullt muligheter for sosiale møter i nabolaget.⁸ Prosjektet i Haugesund er et forsøk på å legge til rette for at større deler av beboernes fritid tilbringes ute i nærmiljøene.

De lokale beboerforeningene er både mål og virkemiddel i prosjektet. Velforeninger og andre beboerfellesskap er redskap for å skape flere aktiviteter i boligområdene. En vesentlig del av prosjektet handler derfor om å styrke oppslutningen om lokale foreninger og om å styrke foreningenes evne til skape aktiviteter som beboerne ønsker å delta i. Rasch og Sørensen har sett på sammenhengen mellom sosial mobilitet i et boligområde, integrasjon i

⁸ Sammenfall i tid og rom er to (av flere forutsetninger) for at det skal oppstå spontan samhandling i boligområdene, en må gjøre ting samtidig på samme sted. Wikstrøm peker på at struktureringen av tid og rom i boligområdene er svak (Wikstrøm 1994). Mye av vår daglige virksomhet skjer utenfor boligområdet og stadig flere av hverdagens gjøremål privatiseres. Tidsmessig er det en svært liten del av døgnet som tilbringes i nærmiljøet, utenfor boligen (Ås 1994).

nabolaget og deltakelse i lokalt foreningsliv. (Rasch og Sørensen 1984). De konkluderer med at høy mobilitet gir utslag i lavere oppslutning om velforeninger (og idrettslag). De konkluderer også med at integrasjon i nabolaget ser ut til å fremme deltakelse i det lokale foreningslivet. Det er imidlertid ingen omvendt sammenheng, organisasjonsdeltakelse gir ikke større grad av nabokontakt.⁹ Rasch og Sørensens analyse er med på å gi støtte til resonnetet som prosjektet bygger på. Det er mulig å styrke beboernes deltakelse i lokale foreninger gjennom å legge til rette for at det kan knyttes flere sosiale bånd mellom beboerne.

I Aksjonen arbeider kommunen og ledelsen i Vellenes Fellesutvalg i samarbeid med de lokale velforeningene. De arbeider med å utvide aktivitetsnivået og utvikle nye former for aktiviteter i velforeningenes regi. To kriterier synes særlig viktige. For det første at aktivitetene har lav terskel og er åpne, at de er lette å delta i. Det andre kriteriet er at aktivitetene skal være lystbetont og ha mye innslag av moro og hallo. Virkemidlene er folkelig fest, moro og uforpliktende aktiviteter.

Et annet vesentlig spørsmål i evalueringen er om prosjektets erfaringer gir grunnlag for å påstå at det å legge til rette for samhandling i boligområdene fører til at flere etablerer beboerforeninger?

Et tredje spørsmål er knyttet til hvordan de ulike aktivitetene som prosjektet arbeider med egner seg for mobilisering av beboerne?

Problemstilling 1:

På grunnlag av gjennomgangen kan det skisseres en del-problemstilling som analysen skal belyse:

I hvilken grad klarer kommunen og Vellenes Fellesutvalg, gjennom en aktivitetsorientert kampanje, å mobilisere beboerne i byen til å delta i aktiviteter i boligområdet?

- Gir beboerne vesentlig respons på utspillene fra kommunen og sentralledet?
- Fører Aksjonen til at det etableres vesentlig mange nye velforeninger og at aktivitetsnivået høynes?
- Kan prosjektets erfaringer gi støtte til en påstand om at det å legge til rette for samhandling i boligområdene også fører til økt organisering lokalt?

⁹ Rash og Sørensens artikkel er en spillteoretisk analyse av kausalforholdet mellom geografisk mobilitet og sosial integrasjon på den ene siden og deltakelse i lokalt foreningsliv på den andre siden. De antar at foreningsvirksomhet i boligområdet er et kollektivt gode og at det til dette godet er knyttet et "gratispassasjer-problem" hvor de passive nyter godt av noen ildsjelers aktiviteter. Kjernen i resonnetet er at samhandling over tid vil endre beboernes preferanser fra å være like det en i sosiologien kjenner som "fangens dilemma", dvs. å vurdere hva som er optimalt kun ut fra egeninteresser, (som her er å la andre delta mens en selv får være gratispassasjer) endres til "solidaritetspillet", dvs. et spill som motiverer til deltakelse i organisasjoner (s. 76). Rasch og Sørensen mener å finne støtte til dette resonnetet, men peker på at støtten er noe tvetydig. Høy mobilitet reduserer tendensen til deltakelse i velforeninger og helselag, men ikke idrettslag og lokale aksjonsgrupper. Samtidig vil høy grad av integrasjon i nabolaget øke sannsynligheten for at en deltar i lokale foreninger. De finner imidlertid ingen motsatt sammenheng, at deltakelse i organisasjoner fremmer nabolagsintegrasjon. Tvert om kan analysen tyde på at høy grad av deltakelse i lokale foreninger gir dårligere nabolagsintegrasjon.

I analysen ser Rash og Sørensen organisasjonsmedlemskap som instrumentelt alene, dvs. at det er foreningens virksomhet overfor området som motiverer til deltakelse. De ser bort fra at medlemskapet for mange har betydning i seg selv, blant annet gjennom å være hyggelig og lærerikt. Dette, sammen med de foreningstypene de har valgt å basere analysen på, reduserer dennes utsagnsverdi. Vi skal senere i rapporten se at det er sterke emosjonelle aspekter knyttet til deltakelse i lokale foreninger generelt. Særlig gjelder dette eldre beboere med lang botid i området. For mange av dem er foreningsaktiviteten stedet deres nabolagsintegrasjon utspilles, dvs. at foreningsdeltakelse og nabolagskontakt er en og samme ting og ikke kan måles adskilt.

- Synes satsingen på kultur og folkelige aktiviteter med lav terskel å være en egnet tilnærming for å mobilisere beboere til deltakelse i lokale aktiviteter?

1.3.2 Nye arbeidsmodeller i foreningene og i kommunen?

Aksjonen er et samspill mellom kommunen og frivillige hvor de frivillige er trukket med i prosjektledelsen allerede fra første start. Noe av hensikten med en slik ordning er at de frivillige skulle være med å legge premissene for prosjektet, nærmest på lik linje med kommunen. De frivillige er imidlertid i mindretall i prosjektledelsen. Den løpende organiseringen av framdriften av prosjektet er også langt på vei lagt opp etter kommunens arbeidsformer og ikke etter tredje sektors arbeidsformer. Dette var en del av rammene for prosjektet allerede før oppstart. I en studie av samspillet mellom kommunen og de frivillige er det imidlertid aktuelt å trekke inn modellmakt-teorien til Bråten (Bråten 1981). Kommunens representanter er mer kjent med prosjektarbeid, de er kjent med den ideologi som prosjektet hviler på og arbeidsmetodikken i prosjektet. De er også langt på vei premissgivere for når møtene skal legges o.l. I kjølvannet av de mange statlig finansierte nærmiljøprosjektene, hvor samarbeid mellom beboere og kommunen er arbeidsformen, reises det spørsmål om dette fører til "kommunalisering av tredje sektor". Eksempler på "kommunalisering" har vi dersom tredje sektor kommer i et avhengighetsforhold til kommunen eller dersom de tilpasser seg eller tar opp i seg kommunens byråkratiske arbeidsform og forvaltningprinsipper. I studiet av samarbeidet mellom representantene for velforeningene og kommunen er det aktuelt å se på kommunikasjonen mellom dem og hvilke premisser den utvikler seg på. Et nærmere forhold mellom foreningenes mellomnivå og kommunen er et av de fem utviklingstrekkene som Per Selle peker på i sin gjennomgang (Selle 1991). Han setter det i sammenheng med profesjonaliseringstendensene, og antyder at det kan føre til kulturelle motsetninger.

Evalueringen må fokusere på hvordan kommunikasjonen mellom prosjektledelsen og foreningene utvikles, om hvem som er premissleverandør. Det er videre aktuelt å spørre om en i prosjektet skal utvikle nye modeller for foreningenes virksomhet. Klarer foreningene å nyttiggjøre seg de erfaringene de får gjennom deltakelse i prosjektets mange aktiviteter? Medfører prosjektet en fornying i foreningene, både med hensyn til arbeidsform og rekruttering?

Aksjon Nærmiljø kan på mange måter sies å være initiert fra ledelsen, både i betydningen "kommunen" og ledelsen i et hierarki blant beboersammenslutningene. Dette innebærer utfordringer i forhold til å nå den "vanlige beboer". Sagt med sjargong er prosjektet i Haugesund i utgangspunktet "**top down**" organisert. Dette er annerledes enn mange nærmiljøtiltak, hvor beboerne i stor grad har vært initiativtakere og styrt prosjektene og det offentlige har vært passiv medspiller. Langt de fleste erfaringer fra nærmiljøforsøk er dermed "**bottom up**" organisert. "Top down" organiseringen medfører særlige utfordringer til kommunikasjonen mellom prosjektledelsen og de deltakende beboersammenslutningene.

Sentralt i evalueringen står også en analyse av forankringsprosessen i kommunen og i velforeningene. **Forankringen i kommunen** er studert som en type innovasjonsprosess hvor prosjektet er pådriver for bestemte arbeidsmetoder og bestemte perspektiver. For de

kommunale samarbeidspartnere, park- og idrettsetaten og fritidsavdelingen i kulturetaten, handler prosjektet om å konsolidere en fra før kjent arbeidsmetodikk. For andre sektorer er metodikken relativt ukjent. Det er få modeller for hvordan eksempelvis skoleetaten og helse- og sosialetaten kan arbeide områderettet og i samarbeid med beboersammenlutninger. Likedan er det ikke klart hvilke endringer en med rimelighet kan forvente å se i kommuneledelsens virksomhet. I en del nærmiljøforsøk har beboersammenslutninger fått status som høringsorgan, med noe delte erfaringer (Carlsson 1992). Fra andre kommuner kjenner vi til at velforeninger er trukket systematisk inn som premissleverandører i kommunenes planprosesser og således tar aktivt del i kommunens strategiske utvikling.

I innovasjonsstudier pekes det på betydningen av en aktiv pådriver (Holbek 1993, Søholt 1993). Prosjektets og særlig prosjektleders handlingsbetingelser i egen etat og overfor samarbeidende etater er av betydning for å forstå mulighetene for å få til varig endring. Van Meter og van Horn peker på at implementeringsprosesser må studeres ut fra helhetlig perspektiv (Van Meter og van Horn 1975). Vesentlige faktorer eller variabler i deres analysemodell er:

- ressurser som er satt av til implementeringen
- intern kommunikasjon i den implementerende organisasjonen
- kjennetegn ved det implementerende organet
- egenskaper ved iverksetterne
- omgivelsene (økonomiske, sosiale og politiske betingelser)

I Haugesund er det lite synlig forankring i andre etater. Aksjon Nærmiljø er organisert som prosjekt, men er lagt inn under kommunens ordinære organisasjonsstruktur. Dette skulle lette forankringen, i forhold til om prosjektet hadde vært organisert utenfor den ordinære strukturen. Organisering utenfor gir imidlertid prosjektet større handlingsfrihet (Sæterdal 1989). Det er imidlertid viktig å trekke fram at også personlige forhold spiller en viktig rolle ved implementeringen, sammen med modellmakt og legitimitet. Diskusjonen om videreføringen av prosjektet er en diskusjon om prioritering av ressurser og valg av metodikk. Det er politikk. Det kan være praktisk å studere integrering av erfaringer fra utviklingsarbeid som en kamp om fremtidige prioriteringer. Mintzberger peker på at integreringsprosesser av denne type raskt blir til en organisasjonsutviklingsprosess med politiske undertoner (Mintzberger 1991). Mintzberger peker også på at kommuneorganisasjonen generelt er en lite egnet organisasjonsform for tverrfaglig innovasjon. Kommunen er organisert etter profesjoner. Dette gjelder kommuner generelt og Haugesund spesielt. Jo mer fasttømret organisasjonen er og jo sterkere skott det er mellom de ulike sektorene, jo vanskeligere er det å få til innovasjon som går på tvers av sektorer. Dette vanskeliggjør integrasjon av erfaringer fra tverresektorielt utviklingsarbeid.¹⁰

Problemstilling 2:

Gjennomgangen av forankringsprosessene i tredje sektor, i kommunen og i samarbeidet mellom kommunen og tredje sektor fører til evalueringens andre hovedproblemstilling:

¹⁰ Dette er en av grunnene for at Kommunenes Sentralforbund (KS) og departementene har initiert en rekke forsøk med å myke opp kommunestrukturen. De to mest kjente forsøkene er frikommuneforsøket og KS sitt pilotkommuneprojekt. Haugesund kommune har ikke deltatt i disse forsøkene.

I hvilken grad fører prosjektet til at Haugesund kommune utvikler en tverretattlig nærmiljøpolitikk, basert på samarbeid med tredje sektor?

- I hvilken grad klarer prosjektet å utvikle samspillsmodellen slik at også tredje sektor er premissleverandør?
- Er det grunnlag for å si at prosjektet har utviklet nye modeller for samarbeidet mellom kommunen og beboerforeningene?
- Fører prosjektet til at nærmiljøarbeidet styrkes som innsatsområde i de initierende etater, kulturetaten og park- og idrettsetaten?
- Fører prosjektet til at de andre etatene får økt forståelse for nærmiljøarbeid og selv tar del i en felles kommunal politikk for dette?

1.4 Datagrunnlaget i rapporten

1.4.1 Informantintervjuer

Datagrunnlaget i evalueringen er sammensatt av ulike datatyper. Det er gjennomført en rekke samtaleintervjuer, mange i flere omganger. Dernest er det gjennomført deltakende observasjoner, også i flere sammenhenger. I tillegg er det ført en del registreringer i samarbeid med prosjektleder i Haugesund.

Samtaleintervjuene er gjennomført på tre ulike tidspunkt. Første runde var ved oppstart av evalueringen, etter at prosjektet hadde løpt ett år. Da ble ansatte i kommunen intervjuet, sammen med representanter fra Aksjonen. I neste runde ble familier i noen utvalgte boligområder og representanter for noen velforeninger/borettslag intervjuet. Ved avslutning av Aksjonen ble både deltakerne i prosjektorganisasjonen og andre i kommunen intervjuet. Til sammen er følgende personer i kommunen intervjuet:

- sosialleder (to ganger)
- skolesjefen
- rådmann (to ganger, pluss diverse samtaler)
- (tidligere) ordfører
- fritidssjefen (to ganger)
- prosjektleder (tre ganger, pluss diverse samtaler)
- tidligere bydelssekretær i nordre bydel
- vikarierende bydelssekretær i nordre bydel
- fritidsleder i nordre bydel
- bydelssekretær i søndre bydel (tre ganger)
- planlegger i teknisk etat
- park- og idrettsjefen
- leder for "mot rus på tvers" (et tverretattlig prosjekt som arbeider mot nærmiljøene, overfor utsatte grupper)

Intervjuene har funnet sted i kommunens lokaler, som oftest med bare intervjuer og informant til stede. Intervjuene fulgte en intervjuguide med oppsatte temaer som det ble

spurt etter. I tillegg til disse systematiske intervjuene har det vært ført mer uformelle samtaler med de aller fleste av kommunens representanter i sammenheng med de arrangementene hvor Byggforsk enten har deltatt eller vært til stede for å observere.

Også foreningenes representanter har blitt intervjuet. Først og fremst er Vellenes Fellesutvalg intervjuet, ved lederne (tidligere og nåværende) og nestlederne. Dernest er representanter fra styrene i velforeninger (7 ulike foreninger, til sammen 13 personer) og borettslag (2 ulike borettslag, til sammen 4 personer) intervjuet. Disse intervjuene er i de fleste tilfellene foretatt i hjemmene til representantene.

Det er også foretatt to sett med intervjuer i 10 forskjellige familier. Familiene er bosatt i to ulike boligområder. Intervjuene er foretatt med halvannet års mellomrom. Bakgrunnen for intervjuingen var et ønske om å se nærmere på hvordan de ulike tiltakene ble oppfattet av familier som var aktive med i velforeningen og familier som ikke var aktive med. Det ble valgt ut to boligområder som skulle representere henholdsvis nordre og søndre bydel. Disse intervjuene ble foretatt i hjemmene til familiene.

Det er også foretatt fire gruppeintervjuer med representanter fra fire velforeninger og to borettslag. Intervjuene er foretatt i hjemmene til lederne. Emnet for intervjuet var ledelse av foreningene/borettslaget, ulike aktivitetstyper og eventuell kontakt mellom dem og Aksjon Nærmiljø. Av de fire velforeningene er to valgt ut fordi de tilsynelatende fungerte bra, hadde høyt aktivitetsnivå og deltok i mange av Aksjonens aktiviteter. To av vellenes var i ferd med å starte opp. Det ene startet i et område hvor det var en velforening fra før. Det ene borettslaget var valgt ut fordi prosjektleder visste at noen beboere hadde ønsket om å starte opp velferdsutvalg eller et vel. Det andre borettslaget ble valgt ut tilfeldig blant de mange passive borettslagene.

Til sammen er det foretatt 51 samtaleintervjuer og tre gruppeintervjuer. I tillegg har det vært ført uformelle samtaler med en rekke deltakere fra kommunen, Vellenes Fellesutvalg, Aksjonsledelsene og representanter fra vel/borettslag i forbindelse med deltakelse på ulike arrangementer i Aksjonen.

1.4.2 Deltakende observasjon og registreringer

Evaluatør har deltatt på følgende arrangementer:

- finalen i Radioprogrammet "Har du lyst har du lov"
- informasjonsseminar om Aksjonen i kommunen
- seminarer om forankring og videreføring, med ansatte i kommunen
- erfaringslæringsseminarer med beboerforeninger og prosjektledelsen i nordre og i søndre bydel
- møter i prosjektledelsen
- møter i Vellenes Fellesutvalg
- møte i kommunestyret med Vellenes Fellesutvalg, Aksjonen og velforeninger og borettslag

Aksjonsledelsen har registrert oppslutning på alle Aksjonens tiltak. Det er også ført registreringer som viser antall nystartete velforeninger og velferdsutvalg i borettslag. I tillegg er det gjennomført to enkle undersøkelser til velforeninger som gir informasjon om aktivitetsnivå og oppslutning. Registreringen er gjennomført av prosjektledelsen, i tett samarbeid med evaluator.

2. Haugesund kommune og prosjektet

2.1 Kampanje for å fremme aktivitet i byens boligområder

Haugesund kommunes prosjekt skiller seg fra mange andre nærmiljøprosjekt på to måter. For det første er det et kampanjepreget prosjekt. Parallelt med arbeidet med å stimulere til aktiviteter og fellesskap, er det satset mye på å nå bredt ut med oppfordringer til å ta del i aktiviteter som skjer i lokalsamfunnet. For det andre har prosjektet valgt å arbeide overfor alle kommunens innbyggere, ikke bare mot beboere i utsatte områder. Prosjektet har som overordnet mål å skape mer aktivitet i byens boligområder og sterkere fellesskap naboer imellom.

Hovedmålsetting i aksjonen er å:

"Utløse lokale ressurser og styrke sosialt nettverk gjennom aktivt samarbeid mellom Haugesund kommune og byens vellforeninger, borettslag og andre beboersammenslutninger."

fra prosjektets årsmelding 90/91

Prosjektet har også utviklet en rekke delmål:

- føre aktiviteter tilbake til lokalsamfunnet
- prøve ut nye former for samhandling med kultur som virkemiddel
- utvikle alternativ idrettsorganisering med vekt på samvær, mosjon, idrett og lek
- motivere andre foreninger til å flytte aktiviteter til nærmiljøene eller samarbeide med vellforeninger/borettslag om tiltak
- stimulere til opprettelsen av vellforeninger og andre beboersammenslutninger der det ikke finnes
- bevisstgjøre og motivere vellforeninger for oppgaver i nærmiljøet og gi ildsjeler og mobiliserere bedre vekstgrunnlag
- stimulere til økt samhandling mellom generasjonene
- prøve ut nye former for tiltak for barn og unge drevet av og for boligområdet
- stimulere til tverretattlig samarbeid og politisk forankring av nærmiljøarbeid i kommunen

De mange delmålsettingene i prosjektet er utviklet etterhvert som prosjektet har utviklet seg. Det overordnede mål om å skape aktiviteter i boligområdene, basert på beboernes egne krefter og kultur som virkemiddel, har imidlertid vært den bærende ide fra starten av. Bakgrunnen til disse hovedgrepene må forstås ut fra lokale forutsetninger og lokal problemforståelse. Problemforståelsen er skissert i avsnitt 1.1.1, med en vesentlig del av fritids-tilbudet lokalisert i sentrum av byen, også foreningsaktiviteter.

Haugesund kommune med sin årlige filmfestival har et godt utbygd tilbud av hva en kan kalle kommersiell finkultur med nasjonal og internasjonal appell. I kulturetaten ble det sett

på som viktig å slå et slag for en mer folkelig kultur som i større grad ga anledning til aktiv deltakelse fra byens innbyggere. Kultur som virkemiddel i nabolagsarbeidet tar utgangspunkt i at det finnes uutløste menneskelige ressurser i alle boligområder, som kan ha interesse av å være med på å skape aktiviteter i boligområdet. Strategien er, sterkt forenklet gjengitt, at kulturarbeidere i kommunen er animatører som legger til rette for at beboerne selv utvikler fellesskap og aktiviteter med "lav terskel", aktiviteter for alle. Metoden kan karakteriseres som samfunnsarbeid hvor en realiserer det utvidete kulturbegrepet. Resultatet blir et nabolagsarbeid med vekt på kulturtilknyttede aktiviteter. Fra fritidsetatens side ble det hevdet at Aksjonen bygger på en ideologi som har vært på vikende front i siste halvdel av 80-årene. Aksjonen kan sees som et forsøk på å utvikle de verdier som fritidssektoren i Haugesund har som fundament, med vekt på allmenne og forebyggende tiltak.

Samfunnsarbeid som metode var langt mer utbredt i 60- og 70-årene enn i dag. Begrepet knyttes gjerne til samarbeid mellom fritidssektoren og sosialsektoren knyttet til forebyggende sosialt arbeid. Nabolagsarbeid er en type samfunnsarbeid hvor en legger vekt på å bygge opp fellesskap og sosialt nettverk mellom beboerne (Blomdahl 1988). Nabolagsarbeid har til hensikt å fremme kontakt og fellesskap mellom beboere, fremme beboernes bevissthet om egen situasjon, samt å øke deres evne til å endre den i pakt med sine interesser. Tradisjonelt retter nabolagsarbeid seg mot alle innbyggerne i et lokalsamfunn, men har klart de svakeste og minst ressurssterke som en spesifikk målgruppe. Et annet trekk ved nabolagsarbeid er at det baserer seg på allmenne virkemidler. Ideen er at en gjennom å skape arenaer for de mange, hjelpes de få. Nabolagsarbeid er utviklet for å kunne tilby arenaer som er åpne for alle, uten at de virker stigmatiserende for de ressursvake. Denne ideologien skiller seg klart fra klientrettet arbeid og problemløsning.

Kontakten mellom kommunen og beboerne forutsetter en møteplass. I Haugesund kommune er det velforeninger og andre beboersammenslutninger som er samarbeidspartnere. Dette er organisasjoner som er svært lokale, med mellom 500 til 50 husholdninger som medlemmer. Mange boligområder mangler denne type organisasjon og langt fra alle husholdningene i et område er medlem, selv om det finnes en slik organisasjon for det området de bor i. En vesentlig del av målsettingen i prosjektet var å stimulere til opprettelsen av flere slike beboersammenslutninger og større aktivitet i dem som var etablert. At velforeninger er såpass framtrede henger sammen med at Haugesund kommune hadde en rekke velforeninger. Kommune er også en av de få i landet hvor vellene har etablert et fellesutvalg (VFU). Utvalget gir veiledning til nystartete velforeninger, og er talerør for velleenes interesser overfor kommunen. Det var også startet en form for dialog mellom kommunen og velforeningene ved at det var etablert en samarbeidsavtale som regulerte forholdet mellom vellene og fellesutvalget på den ene siden og Fellesutvalget og kommunen på den andre. Prosjektledelsen mente imidlertid tidlig at også borettslag burde være med, og inviterte Haugesunds Boligbyggelag.

Det siste delmålet var rettet mot kommuneorganisasjonen. Prosjektet skulle pågå i en fireårsperiode, tre av dem med statlig støtte. Intensjonene var imidlertid at Aksjonen skulle skape varige endringer i kommunens samhandling med velforeninger og andre typer beboerorganisasjoner. Da er to typer endring viktig - kommunen må ha en formell organisering som ivaretar kontakt med denne type foreninger. I tillegg må kommunen evne å gå i dialog med foreningene også etter at prosjektperioden er over og prosjektleder og medarbeidere er over i annen virksomhet.

2.2 Aktører, organisering og økonomi i prosjektet

2.2.1 Aktører

Tre parter har samlet seg om å utvikle og realisere prosjektet. Internt i kommunen samarbeider fritidsetaten og park- og idrettsetaten. Ekstern samarbeidspartner er Vellenes Fellesutvalg.

Vellenes Fellesutvalg er et resultat av Haugesund bystyres diskusjon om bydelsutvalg i 1987. Bydelsutvalg slik vi kjenner det fra Oslo og andre byer vant lite gehør som modell for Haugesund. I diskusjonen ble tanken om å bruke velforeningene lansert. Vellene dannet da et fellesutvalg som skulle representere dem i forhold til kommunen. Det ble utarbeidet en samarbeidsavtale mellom utvalget og kommunen, en såkalt "rammeavtale". Håndhevingen av avtalen ble i 1989 overført fra rådmann til fritidskontoret. I løpet av prosjektets første år ble innholdet i avtalen reforhandlet. Slik avtalen er nå skal Vellenes Fellesutvalg være høringsorgan for reguleringsaker og andre saker av interesse for beboere innenfor bestemte områder i byen. Avtalen sikrer utvalget en årlig støtte som skal dekke noe av utgiftene utvalget har.¹¹

Vellenes Fellesutvalg er en frivillig sammenslutning av velforeninger. De velforeningene som ønsker å være med betaler medlemskontingent ut fra antall husstander som er med i den enkelte velforening. Ledelsen i fellesutvalget er valgt av velforeningene. Det kreves at ledelsen selv er medlemmer i egne lokale velforeninger. Det er også ønskelig at de er aktive eller i det minste sitter i ledelsen av egen velforening. Vellenes Fellesutvalg har syv medlemmer, hvorav en er leder og en nestleder. I prosjektperioden har leder og nestleder i fellesutvalget vært stabile (selv om de har byttet på å ha henholdsvis leder- og nestleder- vervene).

Vellenes Fellesutvalg er talerør for medlemmene, for velforeningene i kommunen. Prosjektets medspillere ute i boligområdene er de enkelte velforeningene. Gjennom kontakten med Vellenes Fellesutvalg har prosjektet avgrenset seg fra frivillige foreninger generelt. Beboersammenslutninger er foreninger som arbeider ut fra et geografisk område mer enn ut fra spesifikke interesser. Vi har flere typer beboersammenslutninger i Norge, de mest vanlige er imidlertid borettslag og velforeninger. I Aksjon Nærmiljø er det særlig velforeningene som har gitt respons. Dette kan til dels tilbakeføres til samarbeidet med Vellenes Fellesutvalg, dels kan det henge sammen med at velforeninger mer enn borettslag er "multiinteresse-foreninger". De beskjeftiger seg med et bredt spekter av saker og tema. Borettslagene kunne i prinsippet hatt samme funksjon. Deres hovedoppgaver er riktignok å forvalte beboernes boligkapital, men mange borettslag har egne grupper som tar seg av velferdssaker, trafikksaker o.l. De har imidlertid gitt begrenset respons på henvendelser fra prosjektet, selv om noen har kommet til etterhvert.

¹¹ Støtten var ved oppstarten av Aksjonen på kr 20.000 pr. år. I prosjektperioden har utvalget vært med å disponere langt større beløp. Ett år etter at den statlige støtten til prosjektet opphørte, var det fortsatt uklart hvor mye støtte VFU skulle motta for sin virksomhet. Uklarhetene beror først og fremst på manglende avklaring av hvilke oppgaver VFU skal ivareta i framtiden. Dette er nærmere diskutert i rapportens siste del.

Fra andre kommuner og lokalsamfunn har vi også eksempler på at foreninger som i utgangspunktet har et smalt interessefelt kan bli en slags "talsmann" for et lokalsamfunn på et bredt spekter av saker. Husmorlag og hageselskap kan nevnes i denne sammenheng. I Haugesund er det vellene som har størst tradisjon når det gjelder å være geografiske områders talerør. I den spredtbygde delen av kommunen, Nordbygdene, er det imidlertid bygdelaget som representerer befolkningen og arbeider for fellestiltak og arrangementer.

Haugesund fritidskontor er omorganisert i løpet av Aksjonsperioden. Da Aksjonen startet var kontoret en avdeling med egen fritidssjef, underlagt kultursjefen. I omorganiseringsprosessen ble fritidskontoret lagt ned som egen avdeling og fritidssjefen ble nestleder i etaten. Nestleder har daglig ansvar for alle institusjonene, som bibliotekene, bydelshusene, teateret, kinoen m.m. I tillegg er det etablert en stab hvor ansvaret for barne- og ungdomssaker, administrasjon- og personalsaker og Aksjon Nærmiljø er plassert.

Fritidskontoret har hatt en aktiv historie og har markert seg i byen med tre aktive bydelshus og flere større tiltak som kombinerer sosialt arbeid med kulturelle aktiviteter. Fritidssjefen tok initiativet til Aksjon Nærmiljø, og har fungert som prosjektleder det første året. Fra høsten 1991 gikk barne- og ungdomskonsulentene over i prosjektlederstillingen.

Park- og idrett er i Haugesund en egen etat. De har i flere år hatt samarbeid med Vellenes Fellesutvalg og med de enkelte vel om oppgaver i forbindelse med opparbeiding av utearealer i boligområder. Dette har i hovedsak dreid seg om bistand i forbindelse med opprusting av uteområder. Samarbeid om oppgaver som har med mer kulturrettede aktiviteter innebærer samhandling om nye emner, men i utgangspunktet innenfor samme arbeidsmetode.

Prosjektleder

Prosjektet var i sitt første driftsår ledet av fritidssjefen, med god hjelp av barne- og ungdomskonsulentene i samme etat. Det var allerede på et tidlig tidspunkt klart at en egen prosjektleder var ønskelig. Erfaringen fra andre prosjekter viser at aktiviteten øker når det er en egen prosjektleder (Søholt 1993). I en kampanje som denne er høyt aktivitetsnivå særlig viktig. Ny prosjektleder ble delvis fristilt fra sin stilling i oktober 1991 og gikk fullt inn som prosjektleder fra 1992. Erfaringen fra andre prosjekter skulle tilsi at prosjektlederskiftet ville ha effekt på prosjektets utviklingsretning. Den gamle prosjektlederen tar med seg både sin arbeidsmetode og sin kontaktflate. I dette tilfelle vil kontaktflaten i alt vesentlig bli den samme, da den nye prosjektlederen både har deltatt i selve prosjektarbeidet og har arbeidet lenge ved fritidskontoret. Hun kjenner kollegaer i andre etater, medarbeidere i bydelshusene, Fellesutvalget m.m.

Prosjektlederrollen er sammensatt av mange aspekter. Søholt oppsummerer de mest framtrepende aspektene ved prosjektlederrollen i 60 ulike nærmiljøprosjekter med følgende fem aspekter: påvirkningsagent, planlegger, kopler, brobygger og entreprenør (Søholt 1993 s. 124). I Haugesund har prosjektlederrollen særlig vektlagt det å påvirke, å planlegge prosjektets framdrift og å være entreprenør og inspirere og motivere til handling ute i boligområdene. Mot slutten av prosjektperioden har koplingsaspektet kommet sterkere fram, gjennom idrettsprosjektet, hvor ulike idrettsforeninger og friluftsföreninger er trukket inn og i tiltak hvor det er etablert samarbeid mellom skolene og noen velföreninger.

2.2.2 Kort om organiseringen i kommunen

Haugesund kommune er organisert etter hovedutvalgsmodellen med etatene skole, helse og sosial, kultur, teknisk og park og idrett. Hver av etatene har "sitt" hovedutvalg. Kommunen har en relativt liten stab hos rådmann (kontorsjef på formannskapskontoret, økonomiansvarlig, miljøvernansvarlig, i tillegg til rådmann). Haugesund kommune har ikke gjennomført prinsippet om fullført saksbehandling fullt ut. Kommunen er i gang med revisjon av kommuneplanen. I den forbindelse er det opprettet en gruppe for å arbeide spesielt med barn og unge. Kommunen står også overfor en større organisasjonsutvikling. Kommunen vil i første omgang se på den politiske organiseringen og det er klart at koordinerende funksjoner hos rådmann skal styrkes.

Kommunen har noen tjenester lokalisert ute i boligområdene. I nordre bydel er sosialkontoret og helsestasjonen lokalisert til bydelshuset. Bydelshuset rommer også bibliotek og fritidsklubb, og der tilbys møtelokaler for bydelens foreninger. Tidligere var også barnevernet lokalisert der. Det ble imidlertid flyttet til sentrum, for å inngå i ett sentralt miljø for barnevern. I søndre bydel er det ikke lokalisert andre kommunale tjenester enn skolene. I fritidshuset i søndre finnes ungdomsklubben og det er lokaler for eldreforeninger og andre fra bydelen.

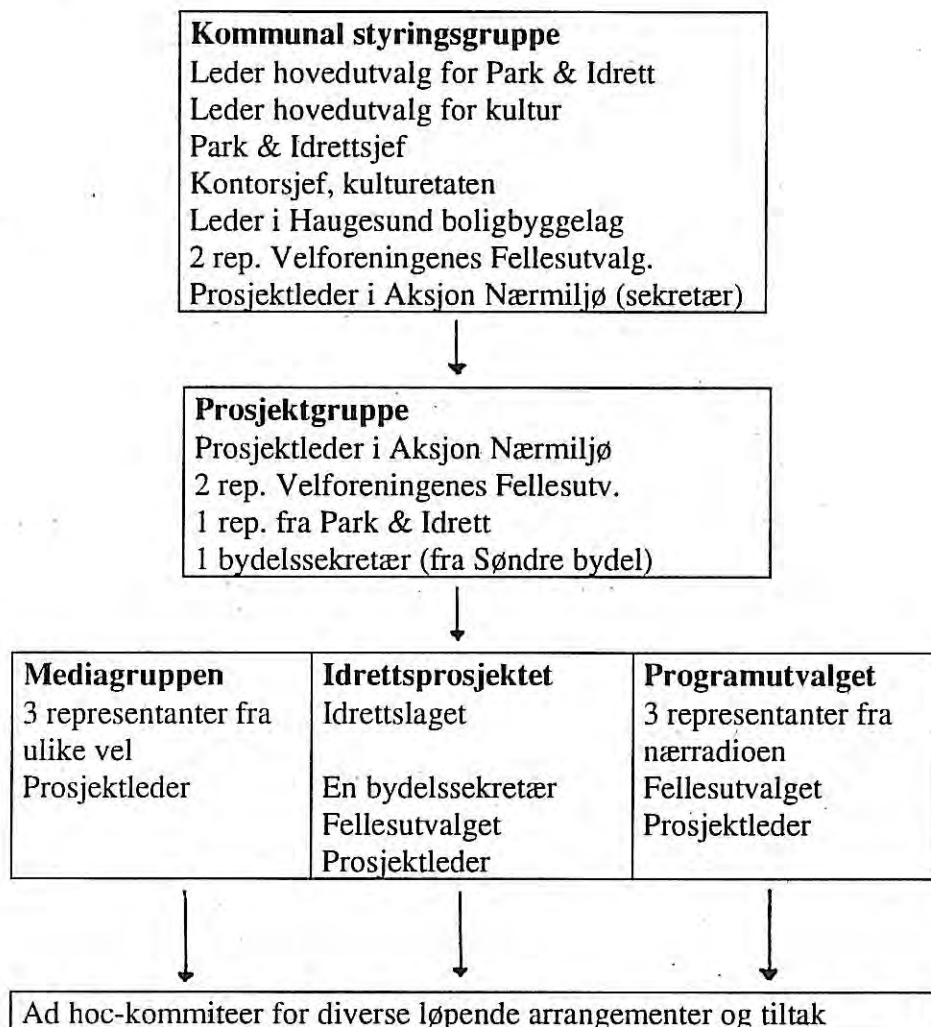
Aksjon Nærmiljø er plassert i kulturetaten, i lokalene til det gamle fritidskontoret. Prosjektleder er rekruttert fra den samme etaten. Det har vært noe uklart om prosjektet også formelt er underlagt fritidsetaten og kulturkontoret eller er fristilt i forhold til kommunens kommandolinjer. Kommunens økonomiske støtte til prosjektet er i all hovedsak eksterne midler, som tillegg til de ordinære midlene til kultur- og fritidsetaten. Samtidig er hovedutvalget for kultur og fritid oppfattet som det relevante organ i forbindelse med forankring og videreføring av prosjektet. Dette gjør at prosjektet verken er fristilt fra etaten med den friheten i forhold til andre etater som det innebærer, eller er en etats klare definerte ansvar. I praksis har Aksjon Nærmiljø fungert mer som underlagt etaten enn fristilt. Dette henger nøye sammen med prosjektets lokalisering og at prosjektleder er rekruttert fra egen etat. Fra midt i prosjektperioden har prosjektleder fremmet saker for kulturstyret direkte.

2.2.3 Formell styring og forankring

Aksjon Nærmiljø styres i det daglige av en prosjektgruppe hvor prosjektleder og representanter for Vellenes Fellesutvalg, samt park- og idrettsetaten sitter. Det er opprettet en kommunal styringsgruppe hvor etatslederne og hovedutvalgslederne i de to etatene er representert, samt rådmann og Haugesund boligbyggelag. I tillegg følger departementene prosjektet gjennom en statlig referansegruppe.

Til gjennomføringen av Aksjonens mange tiltak og delprosjekter er det opprettet tre grupper/kommiteer med overvekt av representanter fra foreningene.

Figur1 : Skisse av prosjektets organisering

I tillegg har prosjektet hatt en nasjonal referansegruppe bestående av følgende personer/institusjoner

Barne- og familiedepartementet Miljøverndepartementet Norges Velforbund Byggforsk Rådmann i Haugesund Kontorsjef i Kulturetaten Prosjektleder i Aksjon Nærmiljø (sekretær)

Den nasjonale referansegruppen er sammensatt av departementene som har finansiert prosjektet og institusjoner som har faglig kunnskap om velforeninger og bomiljøarbeid. En av målsettingene er å stimulere til tverretattlig samarbeid og politisk forankring av nærmiljø-

arbeid. En måte å spre informasjon om prosjektet til andre etater, og kanskje også forplikte dem i forbindelse med prosjektets utvikling, er å trekke dem inn i styringen av prosjektet. I Haugesund er ikke sosialetaten involvert, til tross for virksomhetens klare forebyggende profil. Dette henger sammen med at det ved oppstartingen av Aksjonen var et annet tverretatlig prosjekt på gang i Haugesund, et samarbeidsprosjekt mellom skoletaten, helse- og sosialetaten og kulturetaten. Prosjektet rettet seg mot rusmisbrukende ungdom og arbeidet med tiltak av sekundær- og tertiærforebyggende karakter. Kommunen ønsket opprinnelig å organisere begge under samme tverrfaglige styringsgruppe. Dette ønsket imidlertid ikke representantene for Vellenes Fellesutvalg. De fryktet at velforeningene ville assosiere Aksjon Nærmiljø med et sosialt ansvar for utsatte enkeltindivider. De mente dette ville være negativt for oppslutningen om prosjektet. Den kommunale forankringen som en da kom fram til, er i tråd med Fellesutvalgets ønsker. Sett ut fra målsettingen om å stimulere til tverretatlig samarbeid er modellen lite hensiktsmessig, da det er de to etatene som fra før har kontakt med velforeninger som er aktivisert.

Det kan være verd å poengtere at politikerne er representert i styringsgruppen. I prosjektets utvikling har politikerne vært vesentlige støttespillere for prosjektleder.

Modellen viser en dynamisk organisasjon på det utøvende nivået. Mediagruppen, programutvalget og komiteen for idrettsprosjektet er grupper som er etablert etter som prosjektet har utviklet seg. Det er også sanert grupper når noen satsingsområder ikke lenger sto i fokus.

Den nasjonale referansegruppen møttes ca. to ganger årlig, det samme har styringsgruppen for prosjektet. Styringsgruppen har hatt ansvar for å trekke opp hovedlinjene og økonomiansvar. Styringsgruppen har fremmet saker for hovedutvalg og formannskap.

Prosjektgruppen har vært det utøvende organ med ansvar for utvikling og gjennomføring av tiltak. Referansegruppen har fremmet forslag til styringsgruppen om økonomi og Aksjonens satsingsområder. Gruppen har møtt månedlig.

2.2.4 Økonomien i Aksjonen

Prosjektet har totalt kostet nærmere 2 mill. kroner, fordelt på fire år. Godt over halvparten av midlene er forsøksmidler fra departementene. I oppstartåret 1990 fikk Aksjonen støtte fra Barne- og familiedepartementet til å sette i gang arbeidet. Først i 1991 kom de andre departementene med, samtidig som kommunen forpliktet seg til å yte økonomisk tilskudd.

De økonomiske rammene for prosjektet har dekket lønnsutgifter til prosjektleder, utgifter til midlertidig hjelp, utgifter til den merkantile driften av prosjektet, tilskudd til kampanjer og arrangementer, samt tilskudd til velforeninger og borettslag. Utgifter til prosjektets aktiviteter kan deles i utgifter til kommuneomspennende kampanjer, konferanser, annonser og andre typer mediautspill o.l. og utlegg som går direkte til de deltakende velforeninger/borettslag. De sistnevnte er tilskudd som foreningene mottar for å gjøre bestemte ting (etter søknad) eller som de mottar som en hedersbevisning for at de over lengre tid har utmerket seg med særlig god og omfattende innsats for nærmiljøene. Prosjektets utgifter kan altså skilles i fire typer poster: lønn til prosjektledelsen¹², driftsutgifter til selve driften av

¹² Prosjektet har også brukt midler til å "frikjøpe" personer som deltar på frivillig basis. Dette er særlig aktuelt for de som er mest aktive og

Aksjonen og to typer direkte utlegg: utgifter til å drive kommuneomspennende kampanjeaktiviteter og utgifter som er stimuleringsmidler de enkelte velforeninger og borettslag selv disponerer.

Oversikten nedenfor viser prosjektets driftsutgifter og inntekter.

Tabell 1 Oversikt over økonomien i prosjektet

	1990	1991	1992	1993
Totale driftsutgifter	229'	559'	614'	583'
Finansiering				
Statstilskudd	209'	420'	420'	270'
Privat tilskudd ¹³	20'	62'	9'	31'
Kommunal egenandel	77'	185'	282'	

Kilde: Høiby: *Aksjon Nærmiljø 1990 - 1993*. Haugesund kommune 1994

Lønn til prosjektleder og driften av prosjektet med sekretariatsfunksjonen står for majoriteten av utgiftene i alle årene. Den første tiden var det ikke tilsatt egen prosjektleder. Dette førte til at etaten måtte leie inn hjelp slik at lønnsutgiftene da utgjør omlag like stor andel av regnskapet som etter tilsettingen av egen prosjektleder. Diagrammet viser videre at en vesentlig del av utgiftene har gått til direkte tilskudd til beboersammenslutningene. Midler er knyttet til ulike kriterier. I noen tilfelle er dette utlyste midler som foreningene kan søke på til gjennomføring av spesielle prosjekter (spissprosjekter). I andre tilfeller er det midler som tilfaller foreninger som starter opp (statstilskudd) og det er midler som tildeles ulike foreninger som gevinster eller priser på generelt grunnlag, som hederspris og nærmiljøpris. Denne typen priser har fått redusert kronebeløpet i løpet av prosjektperioden. Tilskudd til spesielle barne- og ungdomstiltak har økt i løpet av perioden. I alle tre årene er rundt 10 % av driftsutgiftene såkalte kampanjeutgifter. I dette ligger utgifter til leie av lokale til større samlinger, kurs og konferanser som Aksjonen har holdt og annonseutgifter. Inndelingen av utgiftene avspeiler Aksjonens arbeidsmåte, med vekt på å drive både kommuneomspennende virksomhet med høy mediadekning og direkte hjelp og støtte overfor enkelte vel og borettslag.

Oversikten på neste side viser hvordan økonomien i prosjektet har fordelt seg mellom de ulike postene i perioden fra 1990/1991¹⁴ til 1993. Det mest iøynefallende er at fordelingene

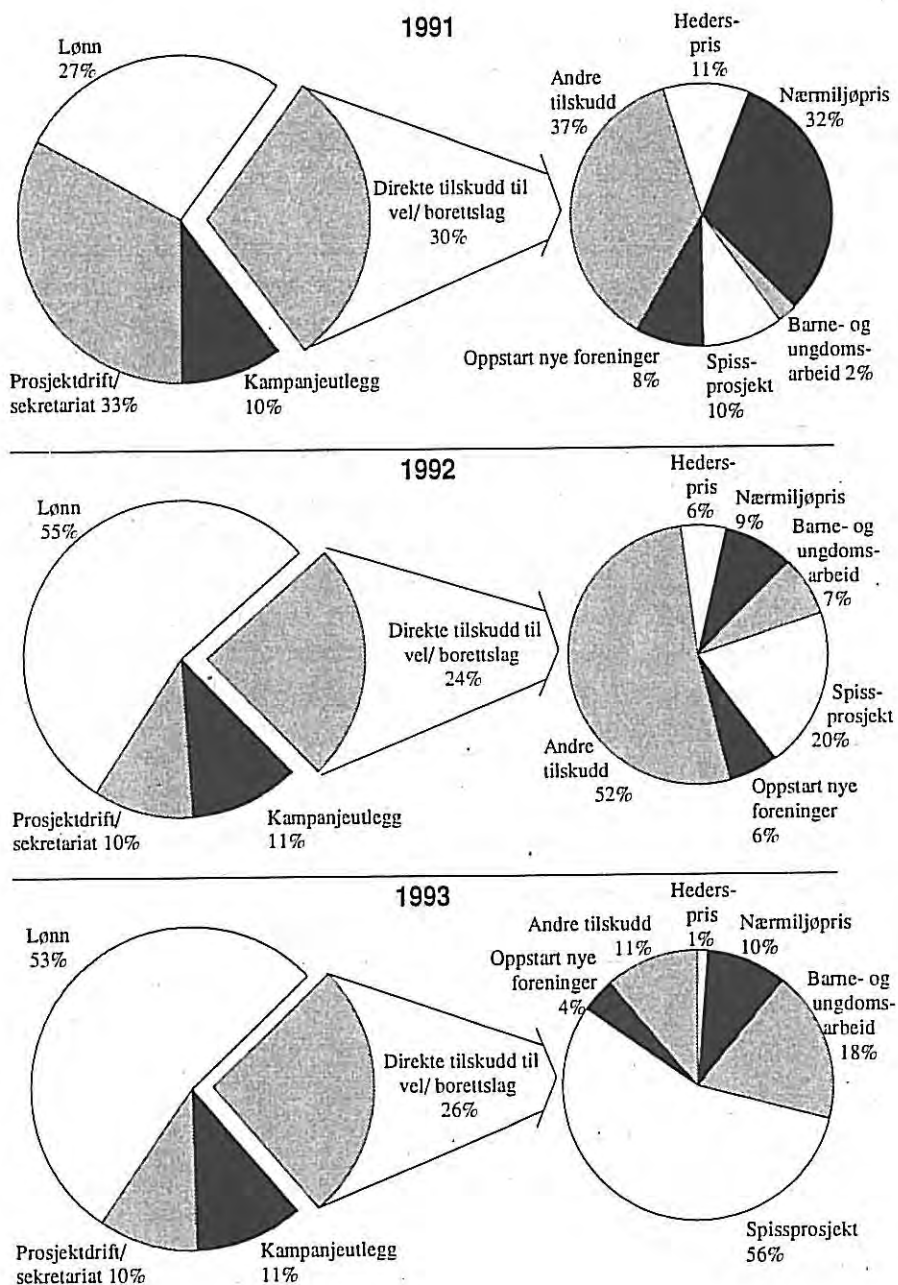
som tidvis må ta fri fra arbeidet for å delta på møter eller konferanser. Prosjektet har imidlertid søkt å legge de fleste møtene og arrangementene på kveldstid. Utgifter til frikjøp er her regnet med som lønnsutgifter, men utgjør en marginal del av posten.

¹³ Privat tilskudd kommer fra Haugesund boligbyggelag (Haugbo) med kr 45.000 totalt for de fire årene, et tilskudd fra A/S Trygge barnehager i 1991 og kr 6.000 fra Rogaland Idrettskrets i 1993.

¹⁴ Tallene for 1990 og 1991 er samlet fordi prosjektet da førte regnskap etter et noe annet system som gjør det vanskelig å splitte dette opp for de to årene.

mellom lønnsutgifter, prosjektdrift, kampanjeutlegg og direkte tilskudd til borettslagene er såvidt like i alle tre årene. Posten "direkte tilskudd til velforeninger/borettslag" er midler som de lokale foreningene har fått direkte etter søknad (som spissprosjektene) eller som påskjønnelse for særlig bra innsats (som nærmiljøprisen). I realiteten representerer de ulike postene ulike virkemidler. Disse vil bli gjennomgått i kapittel 3.

Figur 2: Økonomien i prosjektet fordelt på ulike poster fra 1990/1991 til og med 1993.

Posten "kampanjeutlegg" innebærer i hovedsak midler brukt til annonser og annet informasjonsmaterieil, og utgifter i forbindelse med arrangementer av store kommune-omspennende konferanser, "happeninger" og seminarer. Hva de direkte tilskudd til vellforeninger og borettslag innebærer, vil framkomme i innsatsanalysen. I denne sammenheng er det verd å merke seg at midler brukt til priser (hederspris og nærmiljøpris) har minket vesentlig i løpet av de tre årene. Motsatt er midler til tiltak i foreningene som retter seg mot fysiske forbedringer og sosiale tiltak steget. Dette gjelder også tiltak rettet særlig mot barn og unge. Med unntak av prisene er de direkte tilskuddene utdelt etter søknad fra foreningene.

2.3 Haugesund - kort om boligområdene som har stått mest sentralt i datagrunnlaget

Haugesund kommune ligger nord i Rogaland fylke. Haugesund er en bykommune og fungerer som handels- og regionsenter i Nord-Rogaland. Næringsvirksomheten i byen er preget av handel, ca. 3/4 av arbeidstakerne er knyttet til servicenæringen. Byen er også et høyskolesenter med hele 13 forskjellige høyskoler. Haugesund har etterhvert markert seg som en kulturby, med årlig filmfestival og "sildafestival".

I motsetning til fylket og regionen som helhet har Haugesund hatt jevn vekst de senere årene. I 1990 hadde kommunen en netto vekst på 0,3 % (95 personer). Nabokommunene Tysvær og Karmøy hadde til sammenlikning netto fraflytting på henholdsvis 105 og 269 personer. Det lave netto tilflyttingstallet kan gi et feilaktig inntrykk av at det er lite utskifting av befolkningen. I løpet av 1990 flyttet hele 1 401 personer inn i byen fra andre kommuner og 1 307 personer ut av kommunen. Omregnet betyr det at i underkant av 10 % av befolkningen var på flyttefot inn eller ut av kommunen. I tillegg kommer flytting innen kommunens grenser. Den høye mobiliteten er typisk for en bykommune, og har konsekvenser for stabiliteten i boområdene.

Personer flyttet over kommunegrensen i prosent av befolkningen. Haugesund og noen sammenlikningskommuner:

Haugesund	10%
Stavanger	11%
Sandnes	10%
Tysvær	6%
Karmøy	7%

Kilde: Haugesund kommune, teknisk etat

Haugesund har høy arbeidsledighet, og har hatt dette over lengre tid.

2.3.1 De ulike bydelene i Haugesund

Haugesund deles gjerne i tre bydeler: Nordre, Søndre og et eget sentrumsområde i midten. Sentrum kan deles i en bykjerne med bybebyggelse ned mot kaia og et villaområde opp mot heia, her kalt "sentrum øst".

Sentrum består av den gamle bykjernen med overveiende bygårdsbebyggelse. Sentrum i Haugesund har hatt samme utvikling som sentrumsområder flest, med fraflytting, kontorisering og "forgubbing" av gjenboende befolkning. Til sentrum hører også tre øyer. I de senere årene har det vært noe tilflytting til disse områdene. Foruten private og offentlige servicefunksjoner som vanligvis finnes i en by, har fritidsetaten et bydelshus i sentrum med kafetilbud og aktiviteter for barn, unge voksne og eldre på dagtid og kveldstid ("Slaktehuset").

Øyene og sentrum har til sammen ca. 3 000 innbyggere og egen barneskole (Lillesund). I sentrum øst er det forstadspreget bebyggelse (villa og rekkehus) som strekker seg fra sjøen opp mot heiene. Her bor det ca. 6 000 innbyggere og de har en barneskole. På grensen mellom Sentrum øst og Nordre bydel ligger byens fire idrettsanlegg og svømmehallen.

Søndre bydel er i hovedsak bygd ut i 60-årene og er den bydelen som har mest blokk- og høyhusbebyggelse. Bydelen ligger i et relativt flatt terreng. Hovedinnfartsveien til byen (riksveien) deler bydelen i to, en del ned mot sjøen med overveiende eldre villabebyggelse og en del mot heiene med overveiende blokk- og rekkehusbebyggelse. Industriområdene i Haugesund finnes primært i Søndre bydel, med unntak av en del havnevirksomhet i sentrum og på øyene. I tillegg til matvarebutikker (nærbutikker) er det lite privat servicetilbud i bydelen. Fritidsetaten driver et bydelshus i området med hobbyklubb, øvingslokaler, ungdomsklubb, diskotek, eldretreff o.a. I løpet av Aksjon Nærmiljøs første år har bydelen fått vedtak på et nytt bydelshus. Det er et gammelt hus som vil gi langt bedre lokaliteter og flere muligheter når det er ferdig oppusset. Søndre bydel med områdene Sakkestad, Havåsen og Rossabø har ca. 8 000 innbyggere.

Nordre bydel er sammensatt av eldre villabebyggelse nær sentrum, noe rekkehusbebyggelse og store områder med nyere villabebyggelse som strekker seg et stykke nord/østover, bort fra sentrum. Landskapet er kuppert. Nordre og østre del av bydelen er bygd ut på 80-tallet, som feltutbygging i liten skala. Det er lagt inn godt med gangveier og grøntsoner mellom de ulike feltene. Også denne bydelen har sitt bydelshus med kafe, møtelokaler, hobbytilbud, ungdomsklubb, øvingslokaler m.m. Nordre bydel med områdene Hauge og Gard har til sammen ca. 11 000 innbyggere.

2.3.2 To velforeninger - Villaheia i Nordre og Blokksletta i Søndre

Vi valgte å følge innbyggere i to vell nært i den perioden Aksjon Nærmiljø foregikk. Vellene ble valgt ut fordi de både var typiske for sin bydel sett ut fra bebyggelsesmiljøet, samtidig som de begge var aktive vell og har deltatt i en eller flere av Aksjon Nærmiljøs aksjoner. Vi har satt nye navn på vellene, da det ble foretrukket av enkelte av intervju-familiene. Mens det i Villaheia vell bor mange barnefamilier har Blokksletta mange unge voksne.

Alderssammensetning i prosent:

	Hele Haugesund	Blokksletta	Villaheia
0 - 9 år	13	14	26
10 - 19 år	13	13	16
20 - 29 år	13	30	11
30 - 69 år	46	35	44
over 69 år	15	8	2
	100	100	99

Kilde: Haugesund kommune, teknisk etat

Villaheia vell

Vellområdet består av større selveide eneboliger bygd på felt. Feltet er 5 - 6 år gammelt og ligger i randsonen av bydelen med grense til friområde/marka. Feltet er karakterisert med mange barn, store villaer på små tomter, i et tett bebygd område som avgrenses fra nabofelt med knauser, skoglunder og bilveier. Området ligger ca. 15 minutters gange fra bydelshuset. Avstanden til sentrum er ca. 10 minutter med bil, ca. 45 minutter å gå. Mange av familiene har vært egne byggherrer og har bodd i området siden det ble etablert. Området har mange naturkvaliteter og det er bra utbygd servicetilbud i tilknytning til bydelshuset. Inntrykket er at det er god kontakt mellom innbyggerne i området, men at de kanskje i liten grad føler tilhørighet til bydelen som helhet.

Jeg lar noen av familiene vi har intervjuet få karakterisere området:

"...det er masse unger og vi bor en fin plass. Vi har masse natur rundt oss, vi har ridesenter og hallen der nede, fotballbane og butikk. Hele systemet: tannlege, skole... vi mangler ingen ting."

"Vi er litt isolert i forhold til bydelshuset, da. Vi hører liksom ikke til der..... Men vi bruker det jo når det er juletreff og årsmøter og slikt. Det har noe med det å gjøre at området er litt belasta. Det er mye bråk og det er fordelaktig at ungene ikke er der så ofte."

"Jeg går på nærbutikken, kjøper mest brød og melk og slikt. Den store helgehandelen blir ikke der. Det er helsekontroll for barna på bydelshuset. Og kafe. Men den bruker jeg ikke. Hadde jeg truffet noen kjente så hadde jeg gått dit, men det gjør jeg ikke."

Blokksletta vell

Vellområdet består av lavblokker fra tidlig 60-tall. Leilighetene er organisert i borettslag. Kommunen har flere leiligheter i området. Området er flatt og åpent, med beplantete gressletter mellom blokkene. Området ligger midt i bydelen og nær hovedinnsfartsveien til

sentrum. Avstanden til sentrum er ca. 7 minutter med bil og 30 minutter å gå. Avstanden til bydelshuset er ca. 10 minutters gange. Inntrykket er at befolkningen ser bydelen som en enhet og har sterkere tilhørighet til den enn til naboene og det umiddelbare nærmiljøet. Våre intervjufamilier i Blokksletta vell forteller om tilbud og vaner i sitt område:

*"Vi har jo Estrella (fritidshus) rett her oppe, der er det fritidsaktiviteter og lekedag for de yngste. Men det er veien... må jo alltid følge ungene opp... Så er det litt forskjellig, svingkurs og skolekorps. Det er ikke forferdelig mye rett rundt her. Du må litt vekk, til byen helst.... Med tiden ønsker jeg å flytte, ha hus, ønsker å bo mer barnevennlig, ikke med all den trafikken."
"Vi har Samvirkelaget å handle på her. Jeg bruker ikke det. Kun hvis jeg skal ha melk eller absolutt må ha noe. De fleste av oss i Søre bydel, bortsett fra den litt eldre generasjonen, handler i sentrum."*

"Området (rundt blokkene) har begynt å komme seg nå. Det er vel litt for mange blokker, men området er fint. Det er store utearealer, men de er voldsomt lite benyttet. Vi har pusset opp lekeparkene og gjort litt forskjellig så det blir et område som er mer og mer i bruk.... Turn, svømming, fotball, håndball, alle slike ting, det er nord i byen... Når det gjelder aktiviteter er det voldsomt lite. Det er jo Estrella fritidshus, men det er for lite."

Blokksletta og Villaheia representerer bomiljøer med ulike typer utfordringer. Villaheia har en kort historie, men i den står felles innsats for bedre tilrettelegging av områdene sentralt. De har m.a.o. en kort, men felleskapspreget historie. Området har ingen fellesorganisasjon utover vellet og de har ingen "ledige" arealer i området som de kan bruke til fellesskapets beste. Slik sett er området låst med hensyn til fellesarealer. De har heller ikke felles bygninger. Sist men ikke minst har området en homogen befolkning i betydning av at mange er i samme livsfase. Blokksletta vell har relativt lang historie, deler av den handler om dårlig bomiljø med bråk hos beboere. Det er først i de siste par årene at sosialt fellesskap og vell inngår i områdets historie. De har store fellesarealer med gode utviklingsmuligheter (lekeplasser, solplasser, kolonihager m.m.) og borettslagsorganiseringen gir dem en tradisjon i å tenke kollektivt rundt forvaltningen av området, om enn primært i forhold til vedlikehold av bygninger. Området har en hetrogen befolkning, i den forstand at folk er i ulike livsfaser. Området har stor mobilitet.

Villaheia har hatt gode muligheter for å få en aktiv velforening. Området hadde mange uløste oppgaver som krevde kollektiv innsats, og mange beboere i samme livsfase (småbarnsforeldre) og med sammenfallende målsettinger for området (barnevennlig utemiljø). I tillegg hadde de ingen alternativ organisasjon. Blokksletta har hatt dårligere utgangspunkt, med lang historie hvor borettslagene har tatt seg av det nødvendige vedlikehold av bygningene. Det har vært stor mobilitet ut og inn i området. Det er derfor grunn til å tro at beboere med ambisjoner for å bedre bomiljøet ofte valgte å flytte ut. Til gjengjeld har området store muligheter og mange oppgaver å ta fatt på.

2.3.3 Litt om oppslutningen om Aksjonen

Det er noe uklart hvor mange velforeninger Haugesund kommune hadde da Aksjonen startet. Svært mange av velforeningene var sovende og registreringen ikke holdt vedlike. Da prosjektet ble avsluttet hadde kommunen til sammen 101 aktive beboerorganisasjoner. 78 av dem var velforeninger og 23 var aktive borettslag. Det er flere borettslag i kommunen, kanskje også flere velforeninger, men disse har ikke blitt registrert fordi de ikke har gitt noen form for respons i løpet av prosjektperioden.

I tillegg til at kommunen har fått mange nye velforeninger, har også aktivitetsnivået i dem steget vesentlig. Aksjonens siste aktive, hele år kan illustrere omfanget i foreningenes aktivitet:

I 1993 ble det fra Aksjonens side arrangert 10 kommuneomspennende aktiviteter. Oversikten nedenfor viser antall velforeninger/beboerforeninger på hvert arrangement og antall personer registrert. I arrangement nr. 9 og 10 er det ikke ført registreringer for antall foreninger som er representert, bare antall deltakere:

Tabell 2: Oversikt over oppslutning om ulike arrangementer

Type arrangement (1993)	Antall vell/beboerforeninger med	Antall personer med
Servicekveld	5	10
Sykkelrebus	20	250
Danmarktur	18	43
Kartåpning i Søndre bydel	9	40
Gådagen	71	7 000
Kassabilløp	7	400
Familiedag	74	4 500
Velforeningskon-feranse	14	20
Badedag		300
Fakkeltog		5 000

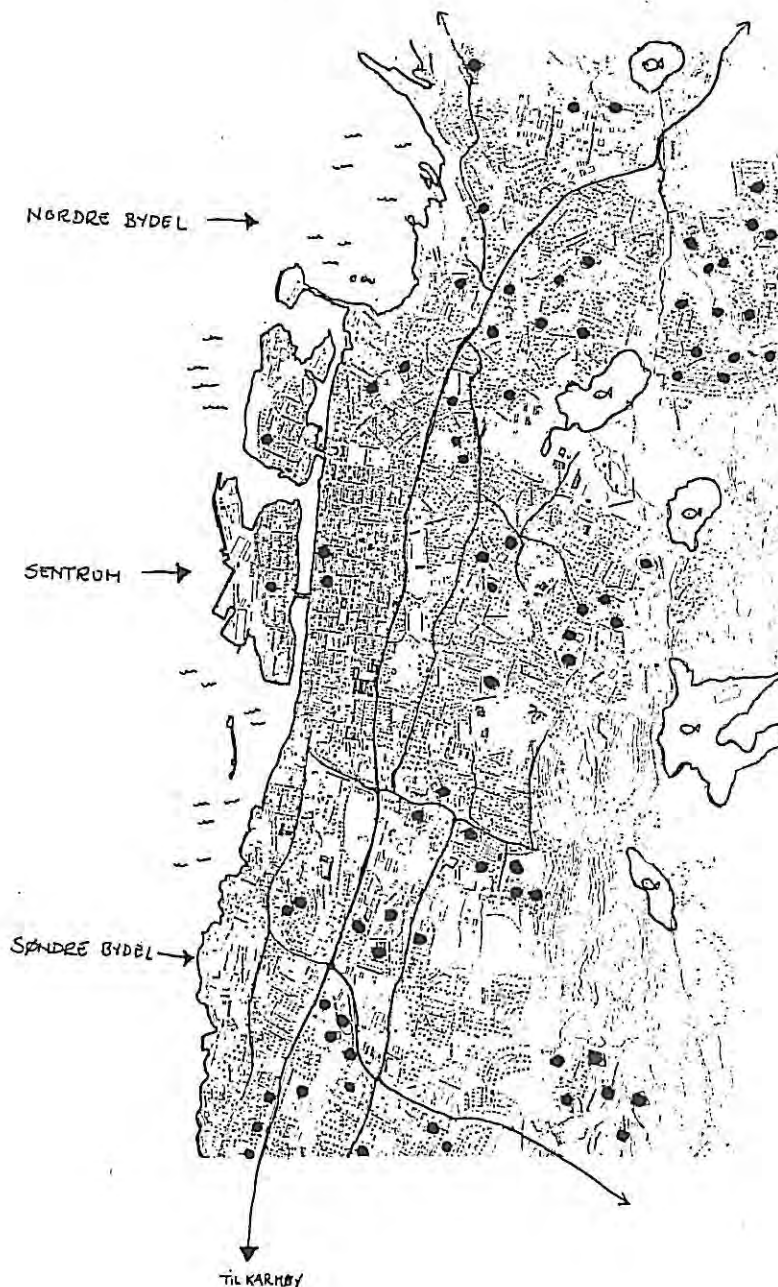
Oversikten viser spennvidden i type aktiviteter som Aksjonen har arbeidet med, fra de store arrangementene som gådagen og fakkeltogene, til informasjonskvelder på bydelshusene. Gjennomsnittlig var hver registrerte beboerforening med på 2,18 sentrale arrangementer. De velforeningene som er innmeldt i Vellenes Fellesutvalg er mer aktive enn andre vell, borettslagene er minst aktive.

Tabell 3: Gjennomsnittlig antall kommuneomspennende arrangementer pr. forening etter type forening:

Vell registrerte i Vellenes Fellesutvalg	3,15
Vell som ikke er med i fellesutvalget	1,44
Borettslag	1,24

Velforeningene er relativt jevnt fordelt i hele byen. De 78 registrerte, aktive velforeningene spredte seg jevnt over hele byen, i Nordre, Søndre og sentrumsdelen:

Figur 3: Oversikt over hvor i kommunen de aktive velleene er lokalisert.

Deltakelse i de kommuneomspennende tiltakene kommer i tillegg til egne aktiviteter. I en enkel spørreundersøkelse kom det fram at velforeningene driver med mange andre ting i løpet av året:

- Mer enn 9 av 10 arrangerer dugnad/våropprydding o.l. minst en gang pr. år
- 9 av 10 har egne arrangementer i vellets/borettslagets regi på St. Hansaften
- 6 av 10 har juletreffester
- Like mange (6 av 10) har andre fester i løpet av året
- 4 av 10 avslutter dugnad/våropprydding med fester
- Annenhver forening har felles turarrangementer for beboerne
- 1 av 3 har samarbeidet med andre velforeninger om sosiale arrangementer av ulike slag
- 1 av 4 har arrangert egne karneval

En kan m.a.o. slutte at velforeningene, og en god del borettslag i Haugesund, er svært aktive mht. å få i stand aktiviteter og arrangementer i boligområdene. Det ser videre ut til at det er like aktuelt å starte velforeningen i nybygde villaområder som i etablerte blokker eller sentrumsområder, selv om ønsket om å starte en velforening er noe forskjellig. I nye villaområder som Villaheia er det krav om trafikksikringstiltak og ønske om å kjenne foreldre til barnas venner som står sentralt. I etablerte blokkområder (og sentrumsområder) er det gjerne en nyinnflyttet, ung generasjon som tar initiativet til å starte et vell eller aktivisere borettslaget. Også for dem står ønsket om bedre uteområder for barn sentralt som motivasjon, sammen med et ønske om aktiviteter og arrangementer som kan konkurrere med tilbud i sentrum.

3 Innsatsanalyse

..."det er lite å glede seg over i mange styrer. Det blir for lite dynamikk og entusiasme, lite ros og hallo, lite resultatfester og ingen ære. Men styremedlemmer og andre trenger nettopp slike opplevelser for å holde ut, for å bli trygge og for å ha et virkelig og varig engasjement. Når ideologidebatt og framtidsoverveielser mangler i styrets rom, smitter det over på resten av virksomheten. Det får konsekvenser, i noen tilfeller dramatiske"

Heitmann 1991, s. 32

3.1 Nærmere om Aksjonens virkemidler

3.1.1 Sett av ulike virkemidler

Aksjon Nærmiljø har arbeidet med mange ulike typer virkemidler. I første året har mye av arbeidsinnsatsen vært konsentrert om en radiokonkurranse mellom velforeninger. Konkurransen var lagt opp slik at den både aktiviserte velforeningen til å arbeide i forhold til egne beboere og fikk beboeren til å stå sammen i vennskapelig kappestrid med andre av byens velforeninger. Konkurransen ble gjentatt tre ganger. Kort tid etter konkurransen kom et annet radioprogram av mer informativ karakter om, for og av velforeninger.

Velforeninger er praktisk orientert og allerede fra lanseringen av ideen om Aksjon Nærmiljø var de opptatt av fysisk forbedring i sine boligområder. I prosjektets andre år ble dette satt i system og kalt "Spiss-prosjekter" og bevilget penger, etter søknad. Det ble stilt krav til at prosjektene skulle være utradisjonelle og til inspirasjon for andre vel. Etterhvert ble det også lagt vekt på å støtte prosjekter som la vekt på sosiale aktiviteter, ensidige forbedringer "til pynt" ble ikke prioritert. I tillegg er det gitt støtte til spesielle arrangementer rettet mot barn og ungdom og barn og eldre.

I prosjektets siste år valgte en å ikke videreføre radiokonkurransen. I stedet ble det gjennomført en satsing på idrett, mosjon og friluftaktiviteter (Smil-prosjektet - samvær, mosjon, idrett, lek). Også i denne satsingen ble det lagt vekt på at tiltakene skulle tjene tre hensikter. For det første skulle det aktivisere bredt internt i velforeningene og være vennlig kappestrid mellom ulike vel. For det andre skulle tiltaket ha kommune-omspennende aktiviteter. For det tredje skulle disse aktivitetene ha en karakter av "liv og røre" og være egnet til oppslag i media.

En fjerde type virkemiddel som Aksjonen har gjort bruk av er ulike priser til svært aktive foreninger eller svært aktive enkeltpersoner. Disse prisene er utdelt i full offentlighet, gjerne dekket av lokalpressen og med rådmann eller ordfører tilstede.

En femte type aktiviteter som Aksjonen har stått for, er ulike former for hjelp og veiledning til velforeninger og andre beboersammenslutninger. Hjelpen har bestått i at prosjektleder og Vellenes Fellesutvalg har ytet personlig veiledning til personer som ønsker å starte nye vel eller som har problemer med å få eksisterende vel til å være aktive. Prosjektet har også

utarbeidet en veiviser over kommunens ulike kontorer slik at foreningsrepresentantene kan finne raskt fram når de trenger assistanse eller annet fra kommunen. En del av veiledningen har vært lagt opp som temakonferanser for flere vel. For å hjelpe velforeninger og andre beboersammenslutninger til å få gode arrangementer, har Aksjonen også kjøpt inn en del utstyr som foreningene kan låne. Utstyret står på de tre bydelshusene og består av store griller, langbord, lykkehjul, stylder, kjempeludo og kjempesjakk, oppslagstavler og audiovisuelt utstyr.

Aksjonen har hele tiden arbeidet med treleddet tilnærming, med kampanjepregede aktiviteter egnet for mediaoppslag, med konkrete tiltak i ulike boligområder og med råd og veiledning til velforeninger, differensiert etter foreningenes behov. I tillegg har Aksjonsledelsen arbeidet innover mot kommunen for å fokusere på hvordan de ulike etatene kan forholde seg mer systematisk til nærmiljøene i sin tjenesteyting.

3.2 Radioprogrammene

3.2.1. Nærmere om radiokonkurransen "Har du lyst har du lov"¹⁵

Noen av virkemidlene er såpass utradisjonelle at de trenger en grundigere analyse. Ett av dem er radiokonkurransen "Har du lyst har du lov". Dette er en konkurranse mellom ulike vel. Semifinalene og finalene dekkes av et eget radioteam og sendes i nærradioen. Konkurransen går over flere omganger med finale til slutt. I hvert radioprogram kjemper to eller tre vel mot hverandre om å løse ulike oppgaver som alle har med nærmiljøet å gjøre. De første rundene var det to og to lag som kjempet. Aksjonsledelsen ville imidlertid tone ned vinner-taper perspektivet og valgte å la tre og tre lag kjempe sammen.

Hver runde i konkurransen ble sendt over nærradioen i direkte sending. Selve konkurransen forløp slik at alle de tre deltakende velforeningene fikk utlevert et sett med oppgaver som de skulle løse på forhånd, før sending. Selve løsningen er dekket av radioen. Oppgavene besto i aktiviteter av typen å lage en sang om bomiljøet, å lage drakter eller faner som symboliserer området, få flest beboere til å stille i mest mulig originale antrekk o.l. Oppgavene var av en slik art at beboere måtte gå sammen om å forberede seg en eller flere ganger før sending. Forberedelsene ble i hovedsak gjort i hjemmene. Velledelsen hadde en viktig rolle i å forberede oppgaveløsingen med materialer eller annet, med mobilisering av beboere og med organisering av det hele. Tidspunktene for informasjon fra prosjektledelsen til velledelsen har vist seg å være av stor betydning for hvordan vellene klarte å mobilisere til bred deltakelse blant beboerne. Flere av velstyrene som deltok mente de fikk for kort frist til å løse denne delen av oppgavene. Vanlig frist var ca. to uker fra oppgavene ble levert til radiosending.

I tillegg til de oppgavene beboerne skulle forberede, ble det delt ut oppgaver som skulle løses på selve konkurransedagen, under sending i radioen. Et eksempel på slike oppgaver var konkurranse mellom vellene om å finne flest mulig ulike kakeslag i vellet som helhet

¹⁵ Sitatene i denne gjennomgangen er hentet fra samtaleintervjuer med fem familier fra hvert av de to områdene som er valgt ut for nærmere studie, "Blokksletta og Villaheia"

(ved juletider), flest forskjellige medlemskort blant alle beboerne i området, flest ulike potteplanter fra områdets boliger o.l. Fellēs for oppgavene var at deltakerne under sending måtte gå inn i hjemmene til andre beboere, banke på og spørre om hvilke kakeslag de hadde bakt til jul, spørre om å få låne medlemskortene som familien hadde o.l. Dermed ble også de husstandene som hadde valgt ikke å være med i forarbeidet også gjort oppmerksom på hva som foregikk.

Radioprogrammene gikk månedlig, med finale ved semesterets slutt. Det ble gjennomført tre runder. Frivillige har stått for den tekniske siden, mens prosjektledelsen har lagt ned mye arbeid i forberedelsen av spørsmål, system for vurdering og ikke minst i å rekruttere vel til å delta i programmet.

En programserie avsluttes med en finale. Den første finalen var et storstilet arrangement med mellom 400 og 600 deltakere. Her skulle alle deltakende vel synge sin sang, rope sitt kamprop, ha en original drakt for alle deltakerne, ha med en kake som kunne illustrere området, ha med en fane m.m. Det var overveldende oppslutning blant barn, ungdom og voksne. Felles for alle deltakerne var at de hadde gjort seg i stand sammen. Så gikk de i sine kostymer fra boligområdet og gjennom Haugesunds gater, frem til lokalet hvor arrangementet ble holdt. En jury med blant annet rådmann og ordfører skulle så kåre vinnervellet. Hele arrangementet ble overført direkte på nærradio.

Alt i alt deltok åtte forskjellige vel i første runde av radiokonkurransen "Har du lyst har du lov". Høsten 1992 gikk en ny runde, da med 13 velforeninger eller andre typer beboersammenslutninger. Siste gangen konkurransen ble arrangert deltok seks ulike foreninger.¹⁶ Antall beboere som deltok fra hvert vel er ikke registrert. Radioprogrammet er et utradisjonelt og dristig virkemiddel. Det krever stor innsats både fra Aksjonsledelsen og fra de deltakende velforeninger.

Deltakelse krevde stor innsats fra velleledelsen

Invitasjon til å delta i programmet gikk fra Aksjonsledelsen til lederne i velleene. Vel som ønsket å delta fikk utlevert oppgaver til forberedelse slik at de måtte samle sammen deltakere flere ganger før selve programmet ble sendt. De forberedte oppgavene skulle deles ut to uker i forveien. Flere av deltakerne har uttrykt positive erfaringer med å være med i programmet. De fremhever imidlertid at måten det var lagt opp på ga dem to intensive uker og deretter helt ro. De hadde heller sett at de hadde hatt lenger tid på seg og kunne arbeide mer systematisk med sin deltakelse:

IP 1, Villaheia: "De kom jo (fra vellet) og spurte om vi ville være med. Så delte vi oss i grupper og fikk hver våre oppgaver. Det eneste jeg reagerte på var at vi fikk oppgavene utlevert 14 dager før vi skulle på lufta..... Det blir så intenst i en fjorten dagers periode, og så etterpå lå alt flatt for da hadde vi jobbet så mye i fjorten dager..... Så hvis vi kunne ha det over en lenger periode..."

¹⁶ Kilde: Årsrapport fra Aksjon Nærmiljø for siste halvår 1992 og for 1992.

I det ene vellet vi intervjuet hadde ledelsen ved en feiltakelse fått informasjonen for sent og fikk bare en uke på å mobilisere og forberede. Vellederen og en annen fra styret sier:

IP 2, Villaheia: "Det eneste folk var litt irritert på var at de fikk for liten tid på seg i forveien og for liten informasjon. Det går igjen."

IP 1, Blokksletta: "Ja, da hadde vi kjemperespons..... Det eneste som var vanvittig galt var at informasjonen svikta totalt. Vi fikk beskjed ei uke før, fordi de (Aksjonsledelsen) hadde glemt å gi beskjed. Hadde vi hatt litt bedre tid så hadde vi kunnet gjort det bedre."

Forberedelse til radioprogrammet krevde mye administrasjon og forberedelse av prosjektledelsen. Deltaking krevde mye mobiliseringsinnsats og organisering av vellenes styrer/festkomiteer. Først og fremst skulle en finne ut hva dette var, dernest skulle folk mobiliseres og så skulle en starte med oppgaveløsningen. Et ytterligere moment i denne sammenhengen var at informasjonen skulle gjennom flere ledd, fra Aksjonsledelsen til leder i vellet, til resten av styret og ut til beboerne. Dette gjorde det ekstra påkrevet for Aksjonsledelsen å sende ut entydig informasjon på et tidlig tidspunkt.

Mye liv og røre i de vellene som deltok

Beboerne gir uttrykk for at deltakingen i radioprogrammet var svært lystbetont. Det var en aktivitet som sveiset beboerne sammen.

To beboere forteller:

IP 1, Blokksletta: "Vi hadde det så skøy at vi hadde krampe i magen etterpå. Vi hadde blant alt det andre en hobbydykker, rolig, sindig kar, han tok på seg dykkerutstyret sitt og kom ut..... Det var også en konkurranse om å finne mest forskjellig kakesorter, og ungene, fra de knapt kunne gå og opp til de eldste sprang som gale... de var heilt blodskutte i ansiktet og fikk ikke snakket, de var heilt ivrige. Det er vanskelig å forklare det altså..... det var skikkelig gøy."

IP 2, Villaheia: "Det var kjempegøy. Det var hele opplevelsen, samholdet og oppgavene vi skulle lage... Jeg tror ungene har veldig utbytte av det. De får helt annet forhold til andre unger i gaten gjennom den opplevelsen. Det setter jo folk i sving, får dem ut av stolene og setter dem i gang med noe."

Samværet og samhandlingen rundt deltakelsen var utradisjonell i forhold til det en ellers opplever i foreningssammenheng og velsammenheng, også for de voksne. Den spontane oppslutningen i hvert vel var avgjørende for hvorvidt dette ble et vellykket arrangement ute i boligområdene. Til tross for at det var foretatt en del mobiliseringsarbeid fra velleledelsens side før konkurransedagen, sitter majoriteten igjen med et inntrykk av at deltakelsen og fellesskapet var spontant.

IP 1, Villaheia: "Vi lagde sanger om området her. De framførte vi jo på scenen på finalen også."

NBI: "Har du gjort slikt før, stått på en scene, laget sanger...?"

IP: "Ja, det har jeg. Det er ikke noe nytt for meg. Det er heller det at andre oppdager nye sider ved meg. Jeg er innflytter...."

Det kom jo en masse forslag fra folk som jeg aldri hadde regnet med. Hadde jeg kjent dem så hadde jeg nok ikke reagert."

Konkurransen har fått beboerne til å vise andre sider av seg selv. Det har også gitt anledning til å gjøre ting sammen som ikke vil bli glemt med det første, som å få et 50-talls beboere til å ro sammen i en armada, kledd i grønt og med grønnmalte dusjhetter, til finalen i festiviteten i Haugesund sentrum. Eller som ett av områdene der det bor mange oljearbeidere gjorde, smøre alle deltakerne inn med skokrem og iføre seg laken og et håndklede surret som turban. Forkledd som oljesjeiker gikk deltakerne i flokk og følge gjennom Haugesunds gater til finalestedet. En tredje variant stilte beboerne fra de landlige områdene utenfor sentrum med. De kledde seg med grønnsaker (tomater i kjede rundt halsen, "skjørt" av gulerøtter o.l.) og kledde seg ut som grønnsaker.

Gjennom deltakelse i radioprogrammet har de voksne gjennomført en overskridende handling. De har gått ut over dagliglivets normer for samhandling mellom naboer. Når en kler seg ut som gulrot sammen med 30 naboer og går gjennom Haugesunds gater i fullt kostyme, så er en med på å bryte både egne og samfunnets grenser. Når det er mulig å få slikt til, er alt mulig.

IP 2, Villaheia: "Du blir som en unge. Også gjør du det sammen med ungene."

Mobilisering og oppslutning om konkurransen

Opplevelsen av konkurransen henger sammen med beboernes oppslutning. God og omfattende mobilisering var derfor et viktig stykke arbeid. Aksjonsledelsen brukte mye tid på å få velforeningsledelsene til å forstå hva konkurransen handlet om og hva vellet kunne få ut av å delta. Når avgjørelsen om å delta var tatt, var det imidlertid velleledelsene som hadde ansvaret for å mobilisere beboerne innenfor sitt område. Dette var et omfattende arbeid. Velleledelsen spilte på det kontaktnettet de allerede hadde i området, og oppfordret kjente til å bli med. I tillegg gikk de rundt på dørene for få flest mulig med.

To naboer i Villaheia vel forteller:

IP 1, Villaheia: "Det var noen få som holdt mye på. Det er ikke noe problem å få folk med, men noen må få de med..."

IP 2, Villaheia: "Vi gikk rundt her for å orientere om dette, og da var det både òg med oppslutningen. Men da vi skulle samle inn mest mulig ulike reflekser og sprang rundt, da var folk klare med refleksene. Selv om de for så vidt ikke ville være med på det, så fulgte de med på radioen."

Utsagnene forteller at det kunne oppleves litt tungt å få folk med. Dette er utradisjonelle ting, og ikke alltid like lett å virke overbevisende om den enkeltes utbytte av å delta. Utsagnene forteller også at folk var nysgjerrige på hva dette var, selv om mange ikke ville delta. Det forteller imidlertid om solid oppslutning, særlig etterhvert som forberedelsene hadde pågått en stund og det nærmet seg finalen. I en av de aktive familiene i Villaheia forteller de hvorfor de brukte deres hus til alle forberedelsene og som senter da konkurransen "gikk på lufta":

IP 1, Villaheia: "Vi hadde det her i huset og oppe hos naboene. Begge vi har hus med siporexgulv. Med sånn tjukk betong."

NBI: "???"

IP: "Det har jo ikke vært noe problem her, men de andre sa jo de ikke kunne ha hatt 120 stykker inne i stua. Hvis du ikke har betong.... folk stod, unger sprang..."

Også i den andre velforeningen gir de uttrykk for at folk stilte opp på tiltaket, særlig barna.

IP 3, Blokksletta: "Ungene, de var helt suverene, de som var med. Det var helt topp. Det var så kjekt å se. Men noen andre kom det jo lite av... de var voldsomt trege å få ut av leilighetene. Veldig vondt å få de med seg..."

Styrene i velforeningene informerte gjennom dør-til-dør aksjoner, de ga ut flyveblad i postkassene og satte oppslag rundt i boligområdene. Mange deltok og alle de velstyrene som vi har snakket med om konkurransen opplevde det som morsomt og positivt, og de opplevde stor respons. Likefullt har flertallet av beboerne ikke tatt del i arrangementet direkte. Også de informantene som ikke har deltatt og som vanligvis ikke er særlig aktive i sin velforening, har likevel fått med seg at deres velforening har deltatt i en eller annen radiokonkurranse:

IP 4, Villaheia (som ikke var med): "Det var to på senteret som gikk rundt med informasjon... så alle kunne jo delta... Jeg vet det har vært noe i radioen. Jeg har hørt litt på det. Jeg hørte når de var nede på senteret."

IP 4, Blokksletta (som ikke var med): "Jeg lurer på om ikke ungene var med her en gang, det var konkurranse og de skulle lage julekaker eller noe slikt. De kom i full fart og de trengte julekaker for de var med i et radioprogram eller noe"

sånt. Men mer har jeg ikke fått med meg av det der."

De som i utgangspunktet ikke er interessert i vellet, har i mange tilfeller heller ikke tatt informasjonen om vellets deltakelse i programmet inn over seg. Det er mange grunner til at beboere velger å ikke delta. Tidspress på grunn av arbeid eller eventuelt små barn, mange har nok også vært usikre på hva dette var og latt være å delta av den grunn, andre har følt at de ikke kjenner de andre beboerne nok, atter andre er sjenerte o.l. Til tross for at terskelen er lagt lavt og selve arrangementet er en svært god anledning til uforpliktende lek og moro sammen med beboere fra nabolaget, krever det en porsjon sosialt mot å delta.

3.2.2 Nærmere om "Nærmiljøet time" - informasjonsprogram om velforeninger

Dette programmet ble startet høsten 1991 og har pågått kontinuerlig siden. Dette radioprogrammet har en annen innretning enn radiokonkurransen. Det er et informasjonsprogram hvor representanter fra ulike velforeninger forteller om hva deres forening driver med. Representanter for styrene i ulike vel og fra andre beboersammenslutninger forteller om hva de er opptatt av, om arrangementer de har hatt eller skal ha, om metoder i velarbeidet, og om problemer og utfordringer. Hensikten med programmet er å formidle gode ideer, knytte kontakt mellom ulike vel og spre informasjon om vellenes nærmiljøarbeid. Programmet er lagt opp som en stafett hvor vel etter vel forteller om sine aktiviteter og tiltak. Ideen er at vellen skal kunne få ideer og inspirasjon fra hverandre. I følge prosjektleder er det imidlertid en viktig effekt at vellet selv blir bevisst sine arbeidsmetoder og får spredd informasjon også til egne medlemmer. Ikke sjelden er Aksjonsledelsen bedt om å sende programmet i reprise, slik at alle i vellet får det med seg.

Programmet er en blanding av reportasje og intervju med aktive og beboere. Programmet sendes månedlig over samme nærradio som den som dekket konkurransen "Har du lyst har du lov". Programledere og teknikere er frivillige fra vellen. De inngår i en mediagruppe bestående av to frivillige og prosjektlederen. I likhet med radiokonkurransen kringkastes også dette programmet over Radio Haugesund. Programproduksjonen krever ingen massiv oppslutning fra velmedlemmer slik radiokonkurransen gjør. Selve produksjonen har derfor ikke samme strategiske betydning for vellet som helhet som tilfellet er i "Har du lyst har du lov". I motsetning til radiokonkurransen må dette virkemidlet vurderes ut fra hvor mange som lytter til det. Det er ikke foretatt noen omfattende lytterundersøkelse for å få informasjon om hvor mange programmet faktisk når fram til. Inntrykket er imidlertid at lytterskaren er svært begrenset. En aktiv beboer som har deltatt i mange av Aksjonens tiltak svarer følgende når hun blir spurt om hun pleier å høre på "Nærmiljøets time":

IP 2, Villaheia: "Nei, jeg hører ikke på "Nærmiljøets time". Jeg vet ikke når det er. Mannen min gjør sikkert det, jeg vet han har snakket om det og skrudd på radioen når det har vært."

Det kan dermed synes som om det generelt sett er de spesielt interesserte som lyttet til programmet. Flere av de som har deltatt i programmet ga uttrykk for at de så det som en anledning til å informere beboerne om hva vellet gjorde og skape litt blest om egen forening. De satte da gjerne opp lapper rundt i boligområdet om når programmet skulle gå, sammen med frekvensen det ble sendt på.

3.2.3 Nærmere om nærradio som medium

Aksjonsledelsen valg om å gjøre bruk av tiltak som er egnet til å sendes over radio avspeiler ambisjonene om å trekke hele byen inn i prosjektet. Slik sett er programmene strategisk viktige i kampanjesammenheng. Noe av intensjonen bak programmene er at de gjennom å berette om mangfoldet av aktiviteter i foreningene, skal få innbyggerne til å legge merke til hvilken innsats velforeninger og andre beboersammenslutninger yter. Hensikten er også å øke oppmerksomheten rundt denne spesielle type forening og de spesielle typer aktiviteter som de står for. Velforeninger og særlig borettslag assosieres tradisjonelt først og fremst med fysiske forbedringer av nærmiljøene. Prosjektledelsen ønsker å utvide oppmerksomhetsfeltet til også å gjelde det sosiale miljøet. I dette arbeidet er programmenes lytterskare av strategisk betydning. Det kan her nevnes at intensjonen fra prosjektledelsen var å bruke nær-TV som medium, ikke radio, men at dette måtte oppgis fordi det ble for ressurskrevende.

Mye tyder imidlertid på at relativt få personer har hørt programmene. Dette gjelder både radiokonkurransen og informasjonsprogrammet. Da radio pekte seg ut som det aktuelle medium, sto valget mellom Radio Haugesund, som er en liten sender drevet av amatører og frivillige og med et klart lokalt preg, og Radio 101 med stor lytterskare og profesjonelle medarbeidere. Den nærradiostasjonen som ble valgt er liten og sto i fare for å bli nedlagt, da prosjektledelsen valgte den. Det er ikke en stasjon som folk flest har radioen innstilt på slik at en kommer til å høre prosjektenes program tilfeldig. Motivasjonen for å velge radiostasjonen var dels ideologisk, prosjektledelsen mente at siden dette handlet om nærmiljø ville det passe å knytte seg til en lokal nærradio. Dels var det et spørsmål om handlefrihet. I denne lille stasjonen kunne prosjektet få mye og god sendetid til disposisjon, mens de i regionssendingen i større grad måtte konkurrere om tiden til rådighet. Det faktum at programmene er produsert av amatører gjorde det også mer attraktivt å velge en liten nærradio med andre amatører framfor å forsøke seg på samarbeid med profesjonelle. Radio Haugesund og Aksjon Nærmiljø har også langt på vei sammenfallende ideologi. Noe av hensikten med å velge denne radioen var å bidra til en oppbygging av den eneste 100 % lokale radioen som finnes i Haugesund.

Ulempen med den profesjonelle radiostasjonen, Radio 101, er at denne senderen har et større oppland og sitt studio lokalisert i nabokommunen. Da valget ble foretatt var en usikker på om en vesentlig del av programarbeidet måtte foregå i studio. Dette ville i så fall ha medført mye reising for de medvirkende.

Ulempen med å ha en liten radiostasjon kan til en viss grad kompenseres med omfattende informasjon om når programmene sendes og hva de omhandler. Det viser seg imidlertid at det er vanskelig å nå fram til beboerne med slik informasjon. Den skriftlige informasjonen går til vellede ut fra adresselister. Der ledelsen er "sovende", vil den heller ikke nå fram til eventuelle andre beboere som kunne vært interessert. Sovende vellede er propper i systemet og svekker effekten av direkte utsendt informasjon. Dette gjør at utbredte radio- og TV-kanaler og lokalaviser blir ekstra viktig for å spre kampanjen til flest mulig. Vårt inntrykk er at de medvirkende hører på programmene, at de øvrige beboerne i velområdet kun hører programmet svært sporadisk, og at øvrige beboere i Haugesund ikke hører programmene overhodet. Til tross for løpende fremstøt for å informere om sendetider, er ikke dette nok til å sikre radioprogrammene som effektive informasjonsredskap i Aksjonen.

En aktivist som var opptatt med å blåse liv i et "sovende" vel ble spurt om han kjente til programmene. Svaret er betegnende:

NBI: "Hadde du hørt om radiokonkurransen eller Nærmiljøets Radiotime før (du kom til konferansen i dag)?"

IP: "Nei, jeg har ikke hørt om noen radioprogram. Jeg tror det er den gamle velforeningen som har vært mottaker av informasjonen fra Aksjon Nærmiljø. I og med at vår velforening har ligget brakk..... informasjonen har ikke kommet..... vi har jo ikke tilstelninger eller arrangementer og da..."

Intervjupersonen er en beboer med interesse for nærmiljøarbeid og vilje til å starte opp aktiviteter. Informasjon om programmene har ikke (bare) vært lagt opp slik at det er de aktive som kjenner til det. Tvert om har det stått annonser i avisene og på oppslag rundt i boligområdene.

Aksjon Nærmiljø har ikke ført til noen vesentlig økning i Radio Haugesunds lytterskare. I Aksjonens siste år ble Radio Haugesund lagt ned og Aksjonen sender nå over Radio 101. Dette er trolig en bedre løsning, særlig når en vet at majoriteten i Aksjonens programproduksjon kan gjøres ute i felten og ikke i studio. Det er også slik at det er en fast mediagruppe som driver med disse sendingene slik at de er rutinerte og lettere kan samarbeide med et profesjonelt apparat.

Vurdering av de to virkemidlene

Radiokonkurransen har vært svært arbeidskrevende for Aksjonsledelsen og for ledelsene i de velforeningene som deltok. Aksjonsledelsen valgte ikke å gjennomføre konkurransen etter tredje runde. Avgjørelsen var dels basert på at de ville ha tid til å utvikle andre virkemidler, dels var det vanskelig å rekruttere nye velforeninger til å delta. Enkelte av de mange nystartete velforeningene har imidlertid etterspurt nye runder i konkurransen. Konseptet konkurransen bygger på er svært egnet til å skape liv og røre i boligområdene og blest om velforeninger i media, også utover selve kringkastingen av konkurransen. Konkurransen ville trolig også hatt oppslutning selv uten at den ble kringkastet. Radiodekningen utgjorde nok likevel et ekstra spenningsmoment, særlig for barna, og det gjorde alle fristene absolutte.

Nærmiljøets radiotime er helt basert på radio eller annen formidling i massemedia. Dette virkemidlet ble derfor sterkere forringet av det lave antall lyttere enn konkurransen. Virkemidlets saklige og informative karakter gjør at det utfyller konkurransen, som er mer underholdning. Nærmiljøets radiotime krevende også langt mindre innsats fra Aksjonsledelsen side. I de deltakende velforeningene var det også her særlig styrene som hadde ansvaret for programmets innhold, men arbeidet var vesentlig lettere og innsatsen mer kortvarig enn i konkurransen.

Avslutningsvis i dette avsnittet understrekes at selv om radioprogrammene nok ikke har hatt den tiltenkte **informasjons- og spredningseffekten**, har de hatt svært positiv effekt for de medvirkende vellene, gjennom å styrke tilhørighet og sosialt fellesskap. Dette vil vi komme nærmere tilbake til i siste del av rapporten. Det må også understrekes at selv med bredere

lytterskare er radio fortsatt nest beste kommunikasjonsmedium i denne sammenheng. Begge de to virkemidlene er godt egnet for bildeforiming. Fjernsyn ville trolig formidle alle synsinntrykkene og den massive oppslutningen om konkurransen på en mer overbevisende måte. Humoristisk "galskap" som i konkurransen eller eksempelvis masse unger på vei nedover den nye akebakken som i informasjonsprogrammet, er fenomener som trolig ville ha virket enda mer appetittvekkende dersom det ble sett, ikke bare fortalt og illustrert med lyder. Det er gjort en del video-opptak av andre virkemidler. Erfaringen herfra er imidlertid at kvaliteten må være svært god dersom andre enn de som ser seg selv eller sine barn skal ha interesse av å se det.

3.3 Priser, tilskudd og annet arbeid med velforeningene

3.3.1 Hederspris og nærmiljøpris, hedring av særlig god innsats

Hedersprisen og Nærmiljøprisen er etablert for å honorere enkeltpersoner eller foreninger som har gjort en særlig god innsats for nærmiljøet. Hedersprisen kan tildeles maksimum to personer i året og består av en pengesum på ca. kr 2 000 og et kunstverk. Enkeltpersoner og foreninger kan sende inn forslag til kandidater. Prosjektgruppa henter inn informasjon om kandidatene og avgjør hvem som skal få prisen. Nærmiljøprisen er en pengepris på inntil kr 25 000 fordelt på maksimum tre vel som har utmerket seg i forhold til nærmiljøarbeid. Også her er det prosjektgruppen som vurderer og tar avgjørelsen om hvem som skal få prisen. Forskjellen mellom prisene er at hedersprisen går til personlig formål, mens nærmiljøprisen går til en beboerorganisasjon.

De to prisene skal deles ut jevnlig. Hittil er det ved en anledning delt ut **hederspris** til to særlig aktive personer. En av dem er fra og med 1991 leder i Vellenes Fellesutvalg. Det kan være problematisk å motta personlige pengepriser for frivillig arbeid. Prismottakeren gir uttrykk for at det var stor oppmuntring å få prisen. Han gir imidlertid samtidig uttrykk for at et kunstverk hadde vært nok:

IP: "Det var greit nok at du får et og annet grafisk blad. Det var veldig greit og det satte jeg veldig pris på. Men å skulle verdsette dette (arbeidet i foreningen) i kroner og øre, nei... Det er så mange som gjør like mye. I en liten kommune som dette bør en ikke fokusere på personer som er med. De er med fordi det er gøy... de skal ikke få en pengepris."

I Aksjonens siste år ble disse betraktningene tatt til følge og utgiftsposten i budsjettet ble redusert vesentlig. Totalt er hedersprisen delt ut fire ganger, hver gang har to personer delt den. Utdelingen av hedersprisen kan sees som et forsøk på å oppvurdere frivillig innsats i nabolaget. Det er ingen andre instanser i kommunen som påskjønner denne type innsats, verken offentlige eller private. Hedersprisen er et viktig signal om at personenes innsats er verdsatt og av betydning for fellesskapet.

Nærmiljøprisen er delt ut tre ganger, hver gang fordelt på flere vel. Tilsammen har fem velforeninger mottatt nærmiljøpris. Vellene gir uttrykk for at prisen er en fin oppmuntring og uttrykker at det var motiverende å få en pris for sin innsats.

Høsten 1991 ble det arrangert en konferanse med vel som hadde deltatt i et eller flere av Aksjon Nærmiljøs virkemidler. Vellenes representanter ble bedt om å vurdere positive og negative effekter ved hvert av virkemidlene og eventuelt komme med forslag til endring. I forbindelse med nærmiljø- og hederspris ble det på den ene siden sagt at det var veldig fint å "få lønn for strevet", enten det gjelder enkeltpersoner eller vellets samlede innsats. På den andre siden ble det fra flere vel stilt spørsmål om kriteriene for tildeling. Særlig gjaldt dette nærmiljøprisen som representerer et betydelig beløp. Flere vel ville vite kriteriene og derved ha anledning til å kvalifisere seg til prisen. Det ble også stilt spørsmål ved om de pristypene som var valgt var de rette. "Oppmuntringspris" til vel som strever, men som ikke får ting til, ble foreslått som eksempel på aktuell "pristype".

Som en følge av dette ble det fra prosjektledelsens side foreslått å dele ut informasjon om kriterier og tidsfrister for forslag til kandidater, til idepermer som alle vellene mottok i forbindelse med Aksjonens oppstartning.

En kvinne fra en av de velforeningene som ikke har fått noen pris uttrykker et, så langt vi har erfart, representativt syn i sin uttalelse nedenfor:

IP: "Jeg har jo litt forskjellig mening om dette med priser. Men akkurat hedersprisen synes jeg var 100 % fortjent... Begge fortjente det og vel så det. Det gir inspirasjon til å stå på. De bruker jo masse av fritida si på dette. Men.... det kunne jo også vært brukt til andre ting. Det hele har jo vært diskutert en del da..."

Nærmiljøprisen er kollektiv, den tildeles fellesskapet i boligområdet. Dette gjør den uproblematisk å ta imot til tross for at den består av et betydelig høyere beløp enn hedersprisen. Priser av denne typen er en effektiv måte å bruke penger. Midlene anvendes først som generell stimulans ved at alle kan arbeide for å bli kandidat. Dernest går pengene inn i de vinnende velforeningene. Her utløser de omfattende dugnadsressurser. Representantene i de foreningene som har mottatt prisen gir tydelig uttrykk for stolthet over å ha fått prisen, samtidig som de alltid har klare planer for hvordan den skal anvendes.

3.3.2 Spissprosjekt

Aksjonen har som en del av sine tiltak også gitt penger til velforeninger som ønsker å starte nye tiltak og som trenger å gjøre investeringer i forkant. I løpet av prosjektperioden er ca. kr 250.000 bevilget til slike tiltak. Dette representerer i utgangspunktet den mest tradisjonelle delen av Aksjonen. Velforeninger assosieres gjerne med fysiske forbedringer av uteområdene. Aksjonsledelsen har imidlertid stilt en del krav for at vellenes planer skulle kvalifisere til støtte. Kravene var for det første at tiltakene ikke skal være fysiske forbedringer alene, det må være forbedringer som fører til økt aktivitet. I tillegg skal prosjektene være utradisjonelle og av en slik karakter at andre velforeninger kan lære av dem.

Det er i alt bevilget støtte til 15 ulike "spissprosjekter". Typene anlegg varierer fra trail/BMX løype nær boligområdet, beboeravis, aktivitetsplass med akebakke, opprusting av et kommunalt utebad som ligger mellom to velforeninger, utvikling av "idrettskole" for små barn i boligområdet, samarbeid mellom flere velforeninger og barneskolen i området om felles uteanlegg m.m. Prosjektledelsen har laget egne rapporter fra de tiltakene som de mener har størst allmenn interesse.

Vellene som har mottatt støtte til sine prosjekter uttaler at dette er til stor oppmuntring. Prosjektene bidrar til å:

- synliggjøre hva velforeningen driver med - konkrete, fysiske tiltak gir positiv respons fra beboerne
- utløse hjelp til gjennomføring fra kommunen - parketaten stiller ofte med maskiner og annet utstyr (det gjør de uansett, men når det er et spissprosjekt er det gjerne mer kjent og omtalt og blir lettere prioritert)
- utløse dugnadsressurser blant beboerne

Det er til dels avanserte prosjekter som er satt i gang. Prosjektene stiller krav til styrene i velforeningene. Flere gir uttrykk for at det er vanskelig å planlegge og å gjennomføre tiltakene. Aksjonsledelsen har tatt dette til følge og har både sørget for at de prosjektene som har fått innvilget støtte i 1992 og 1993 er mindre og enklere å organisere. I tillegg har Aksjonsledelsen fulgt de ulike prosjektene bedre opp, med råd og veiledning.¹⁷

Aksjonsledelsen har også lagt vekt på selve gjennomføringsprosessen i vellenes prosjekter. Styrene er oppfordret til å trekke inn de aktuelle beboergruppene på et tidlig tidspunkt og til å se på arbeidet med detaljplanleggingen, mobilisering og dugnad som noe foreningene kan lære av. Læringen omfatter både hvordan egen forening fungerer og hvordan de bør gå fram for at arbeidet skal flyte enklest mulig. Det har blant annet vist seg at delegering ikke alltid er like enkelt å få til, men nødvendig for å få organisasjonen til å fungere over tid.

3.3.3 Statstilskudd

Alle nystartete velforeninger mottar et statstilskudd på kr 1 000. Dette er en symbolsk sum som først og fremst viser at Aksjonen ønsker at det etableres velforeninger. Når nye vel stiftes oppfordres de til å melde seg inn i Vellenes Fellesutvalg. Stifterne er ofte usikre på egen legitimitet og velforeningens rolle (se kapittel 4). De mangler ofte modeller for hvordan vellet kan bli "mulighetenes forening" for nabolaget. Det er derfor viktig at vellene kommer i gang med aktiviteter så raskt som mulig og utvikler nettverk og kontakt med andre velforeninger. Hensikten med tilskuddet er ikke bare en oppmuntring, men også en måte å få vellene til å registrere seg i kommunen. Mange velforeninger i Haugesund, som i landet forøvrig, er ikke registrert og mottar derfor heller ikke informasjon beregnet på vel. Når vellene er registrert er det også mulig for prosjektledelsen å yte hjelp og veiledning der det trengs. En som nettopp har vært med på å starte et vel forteller om hvor tungt det kan være å dra dette i gang:

¹⁷ Dette er et eksempel på forhold som ble drøftet i første delrapport fra evalueringen av Aksjon Nærmiljø (Nordahl 1992). Etter at foreningenes utfordringer var tatt opp i rapporten ble de gjentatt av foreningene selv på erfaringslæringskonferanser. Aksjonsledelsen utarbeidet så en noe annen strategi. Det hele kan sees som en illustrasjon av formativ evaluering i praksis.

"Vi startet opp etter påtrykk fra de som bor i borettslaget. Det var jo de som ville ha det. Vi prøver å få med flere. Vi hadde jo radioprogram (Nærmiljøets radiotime), det var om torsdagen, så skulle vi ha reprise for alle i borettslaget... men det var ingen som kom. Det er voldsomt tungt å jobbe altså. Nå tenkte vi at vi rett og slett skulle gå rundt på dørene. Høre med folk hva de eventuelt kunne tenke seg."

I en slik situasjon er et interessert fritidskontor/prosjektledelse, et økonomisk tilskudd og et Fellesforbund med råd og veiledning, viktige støttespillere. Lederen i et nystartet vel i etablert bebyggelse forteller om sin kontakt med kommunen i forbindelse med oppstartingen og sitt kjennskap til Aksjon Nærmiljø:

"Vi hadde kontakt med kommunen under planleggingen av et friområde, om det var klausulert til noe bestemt formål. Da fikk vi beskjed om at vi burde søke om å få disponere det..... nå skal vi lage park der..... Lederen i Vellenes Fellesutvalg fortalte om Aksjon Nærmiljø da han var på konstitusjonsmøtet vårt."

Det er utvilsomt inspirerende for et nystartet vel å bli møtt av et kommunalt apparat som skjønner hva vellet er opptatt av og kan gi dem konkret hjelp til det videre arbeidet. Likeledes er det god hjelp i å få orientering og råd fra Vellenes Fellesutvalget, slik disse har fått på sitt konstituerende møte.

3.3.4 Strategiske tilskudd

Aksjonsledelsen hadde spesielt ønske om å nå barn og unge. Velforeningsarbeid er ofte småbarnsforeldrenes arbeid for å legge de fysiske omgivelsene bedre til rette for barna. I Aksjonen ønsket en å vise at boligområdene også kan by på aktiviteter av interesse for barn og unge, og at de i noen sammenhenger kan konkurrere med fritidstilbudene i sentrum. For å få velforeningene til å utvikle slike tiltak ble det lagt opp til spesielle tilskuddsordninger. En av disse tilskuddsordningene er øremerket arrangementer hvor både eldre og barn/ungdom trekkes inn og arrangementer hvor ungdom alene er en viktig målgruppe. Et eksempel på slikt tilskudd er beboeravisen i et velområde. Avisen går til alle husstandene i området og drives av ungdommer, med noe hjelp fra ledelsen i velforeningen. De samlede tilskuddene som er øremerket til barn og ungdom er relativt beskjedene. 26 ulike tiltak har tilsammen fått 15 500 kroner. Støtten har gått til tiltak som juleverksted, seksårsklubber, barneaktiviteter og fritidsklubber. Fire velforeninger har hatt egne arrangementer for ungdom.

Mye av tilskuddsmidlene øremerket for barn og ungdom har nok tilfalt barn. Ungdom har imidlertid tatt del i både radiokonkurransen og idrettsarrangementene i større grad enn forventet. I radiokonkurransen var det relativt mange store barn og unge ungdommer med. Dette avspeiler velforeningsledelsenes problemer med å dra i gang egne ungdomstiltak. Kanskje er bredt anlagte arrangementer som er lagt opp for også å fenge ungdommenes

interesse en bedre vei for å nå denne aldersgruppen.

En av målsettingene med Aksjonen er å utvikle muligheter for at større deler av fritidsaktivitetene til barn og ungdom utspilles i boligområdet. Det er tidligere nevnt at idrettsaktiviteter i all vesentlighet er lokalisert i sentrum i Haugesund. En ønsket derfor å utvikle idrettsaktiviteter egnet for boligområder. Dette er av prosjektledelsen omtalt som alternative idrettstiltak, under logoen SMIL (samvær, mosjon, idrett, lek). I 1993 ble det tildelt totalt ca. 23 000 kroner i støtte til arrangementer i åtte velforeninger. Eksempler på arrangementer som har fått støtte er utarbeidelsen av et turorienteringskart i boligområdene i Søndre bydel, arrangementen av et mesterskap i hesteskokasting, samt ulike enkeltarrangementer som gateløp, orienteringsløp for barn rundt i boligområdet, joggegrupper, fellestur til svømmehallen o.l.

3.3.5 Råd, veiledning og utlån av utstyr

Råd og veiledning til velforeninger har vært en viktig del av Aksjonen allerede fra starten. Det ble tidlig erkjent at mange i styrene i velforeningene sliter med å få gode administrative rutiner og ideer til gode tiltak. Vellenes Fellesutvalg har ytt slik veiledning før Aksjonen og har erfaring med særlig den formelle delen av velforeningsarbeidet. Under Aksjonen har Fellesutvalget fortsatt å yte veiledning til vel som er med i organisasjonen. I tillegg har Aksjonsledelsen vært tilgjengelig for enkeltpersoner. All mediadekningen av Aksjonen har gjort prosjektleder kjent. Også enkeltbeboere som ikke representerer styret i vellet eller borettslaget, har kontaktet prosjektleder med spørsmål og med ideer som de er usikre på hvordan de skal kunne gjennomføre. Nystartete og andre beboerforeninger har med andre ord hatt et apparat de har kunnet forholde seg til. Apparatet er sammensatt av personer med ulik tilhørighet, bakgrunn og innsikt.

Aksjonen har også utviklet en annen type støtteapparat som velforeningene kan benytte. På bydelshusene er det i løpet av Aksjonsperioden bygget opp et lager med utstyr som velforeningene kan låne når de skal ha fester eller arrangementer. På de tre bydelshusene er det lagret utstyr til fester, som kjempegriller, langbord, kjempelykkehjul og -sjakk. Det er også lagret oppslagstavler som foreningene kan få låne eller kjøpe rimelig. Aksjonen har kjøpt inn videoutstyr og annet audiovisuelt utstyr som kan lånes ut. Det forutsettes imidlertid at personene er kjent med utstyret og at de kan stille et mindre depositum. I tillegg kan foreningene benytte kontorfasiliteter på bydelshusene dersom de har ting til kopiering o.a. i forbindelse med fester og andre arrangementer.

3.3.6 Vurdering av priser, tilskudd og rådgivning

Hensikten med å ta i bruk virkemidler som priser, tilskudd og rådgivning er å oppfordre beboerne til frivillig innsats i velforeninger eller andre beboerforeninger, og samtidig å gjøre det enklere å yte slik innsats. Det er også uttalt at en ønsker at de aktive i foreningene skal konsentrere sin innsats om andre ting enn ren fysisk forbedring. Gjennom virkemidlene ønsker Aksjonen å formidle at fysiske tiltak er nødvendige, men at en hele tiden må trekke inn bruken av tiltakene. Prosjektledelsen har gjennom sin kontakt med mange og ulike velforeninger opparbeidet bred kunnskap om aktuelle tiltak, om hva som er viktig i

prosessene med å få i gang tiltak. Sammenliknet med representantene i enkelte foreninger er Aksjonsledelsen profesjonelle. I sosiologisk terminologi kan en si at prosjektledelsen er modellsterk. Velforeningsledelsen har sjelden den samme brede kjennskap til aktuelle tiltak og ulike framgangsmåter, deres spesielle fordeler er at de har innsikt i de lokale forholdene i sitt boligområde. Denne skjevheten er en utfordring for samarbeid mellom prosjektledelsen og de enkelte velforeningene. Det stiller krav til at kommunikasjon mellom Aksjonsledelsen og velforeningsrepresentantene skjer på likeverdige vilkår. Den må ikke få preg av at Aksjonsledelsen dikterer velforeningene hva de skal være opptatt av og hvordan de skal gå fram. Så lenge det er velforeningene som skal gjennomføre og bruke tiltakene, må de legges opp slik de selv ser som nyttig. Dette representerer et dilemma for Aksjonsledelsen. Spissprosjektene og "øremerkning" av midler til barn/ungdom og idrett er deres måte på den ene siden å få foreningene til å interessere seg for disse emnene, mens de på den andre siden lar velforeningene være initiativtakere, selv designe egne tiltak og selv stå for driften/videreføringen av dem. Prosjektet har her funnet en type virkemiddel hvor de i utgangspunktet utnytter at de er modellsterke, samtidig som initiativ og gjennomføring av de konkrete tiltakene er lagt til foreningene.

Mer problematisk er den strategien som er valgt mht. tildelingskriterier. En kan til en viss grad si at prosjektet "dyrker eliten". Dette er til dels en bevisst valgt strategi. Motivasjonen for å satse på de utradisjonelle, gode og overførbare eksemplene henger tett sammen med prosjektets kampanjepreg. Aksjon Nærmiljø handler om å spre informasjon om muligheter og skape utvikling på området. Dersom de skal få media til å interessere seg for tiltakene må det være nye og spennende ting. En strategi hvor de satser på eliten gjør at godt organiserte foreninger kvalifiserer seg ytterligere og blir enda mer kompetente. Dette kan skape avstand til foreninger som driver på et lavere ambisjonsnivå. Det er da også en viss tendens til at noen foreninger går igjen, ikke innenfor tilskuddsordningen, men innenfor prosjektet som helhet. De vinner priser, de vinner konkurranser og de får søknadene innvilget. Tendensen er **ikke** utpreget, men tilstede. Leder i Vellenes Fellesutvalg uttrykker dette slik:

IP: "Aksjon Nærmiljø er fest, vi er hverdag."

Det er viktig å understreke at prosjektets brede variasjon av virkemidler har gjort at også foreninger med lavere ambisjoner kunne finne aktuelle tiltak for seg. De fikk anledning til å oppleve prosjektet som en ressurs, selv om de ikke vinner priser eller får støtte til tiltak.

Det kan også være til inspirasjon å få høre om og oppleve tiltak som andre velforeninger har gjennomført. I tilknytning til denne delen av prosjektets virkemidler har det vært arrangert konferanser. Foreningene som har fått støtte til prosjektet har fortalt om prosjektene. Aksjonens ledelse har også utformet en rapport hvor bakgrunn for tiltakene, gjennomføringen og erfaringer er nedfelt.¹⁸

¹⁸ Spissprosjekt - forsøk i nærmiljø. Aksjon Nærmiljø, april 1994.

3.4 Aktivitetsarrangementer og kampanjer i andre del av prosjektet

3.4.1 SMIL-prosjektet ¹⁹

Satsingen på samvær, mosjon, idrett og lek ble også samlebetegnelse for en rekke sentrale arrangementer som prosjektledelsen sto for, og som hadde hele byens innbyggere som målgruppe. Da prosjektledelsen bestemte seg for å ta pause i radiokonkurransene, trengte de andre arrangementer som var egnet til å skape blest om nærmiljø og beboersammenlutningenes muligheter. Det ble da besluttet å utvikle idrettslige arrangementer som både skulle stimulere til aktivitet og tiltak i de ulike boligområdene, men som også skulle romme kommuneomspennende arrangementer, egnet til mediaoppslag. I tillegg til de "øremerkede" tilskuddene som er omtalt ovenfor, ble det arrangert en rekke "happening" i byen. Alle arrangementene var lagt opp som kappestrid mellom velforeninger. I de fleste tilfellene var det omfanget på oppslutningen de kappet om - det boligområdet som hadde flest deltakere vant. Det ble også oppfordret til "serie-arrangementer", hvor velforeningene hadde egne arrangementer lokalt før de deltok på hovedarrangementet.

Et eksempel på arrangement innenfor SMIL-satsingen var ola-bil konkurransen. Der ble velforeningene oppfordret til å stille lag, eventuelt danne "mekkegrupper" som kunne snekre sammen ola-biler. Selve konkurransen gikk av stabelen i Haugesund by, med 20 ungdommer som kjørte hver sin bil og ca. 380 som deltok indirekte. Et annet eksempel er rebusløp på sykkel. Her stilte politiet opp for å sjekke sykler. Velforeninger og borettslag ble brukt i mobilisering til deltakelse. Ca. 250 personer deltok.

Aksjonen arrangerte også tre svært omfattende arrangementer, familiedag i Djupadalen, den store gådagen og fakkeltog i forbindelse med OL-ilden. Familiedagen i Djupadalen var et arrangement hvor Aksjonen gikk i samarbeid med 11 ulike idretts- og friluftsansasjoner og laget en "happening" ute i Haugesunds mest benyttede friområde. Det var laget turløyper, arrangementer med orienteringsløp hvor postene bl.a. tok opp forhold som hadde med prosjektet å gjøre, det ble arrangert fiskekonkurranse, med grilling av fisken som ble fanget, skytekonkurranse m.v. Arrangementet var lagt opp slik at de ulike foreningene som deltok fikk anledning til å vise sine særpreg. Dagen var også lagt opp slik at deltakerne registrerte seg etter sitt vel/sitt borettslag, og det vanket premier på området med flest deltakere. De mest aktive foreningene hadde da også mobilisert sterkt på forhånd. Resultatet var ca. 4 500 deltakere. I motsetning til radiokonkurransen krevde ikke arrangementet omfattende arbeid fra styret i velforeningen. Aktive foreninger kunne velge å utvikle egne arrangementer i tilknytning til dagen. Det var heller ingen påmelding, det åpnet for spontan deltakelse. Flere uttrykker at denne formen passer dem godt. En familie som ellers er lite aktive i velforeningssammenheng, som ikke har fulgt med på hva Aksjon Nærmiljø har arbeidet med, deltok på arrangementet i Djupadalen. De forteller hvorfor:

IP, Villaheia: "Det var helt topp. Helt fantastisk."

NBI: "Gikk dere sammen med noen andre fra vellet?"

¹⁹ Informasjon om antall deltakere på de tiltakene som beskrives i dette kapitlet er hentet fra sluttrapporten fra Aksjon Nærmiljø (Høyby: *Aksjon Nærmiljø 1990-1993*, Haugesund kommune). Aksjonen foretok registreringer på alle arrangementene. Registreringene ble gjennomført ved at deltakerne selv skrev seg opp på utlagte lister. De skrev også hvilken velforening/borettslag de representerte. Registreringene danner grunnlaget for kåring av forening med flest deltakere.

IP: "Nei, vi gikk familien. Det var kjempeflott. Vi fant en løype vi ikke hadde gått før. Også var det alle oppgavene med premier og diplomer til ungene. Og masse folk ute. Det er sjelden det er så mye folk ute som den dagen."

NBI: "Kunne du tenke deg å være med i turgrupper eller slikt, dersom vellet hadde arrangert det?"

IP: "Nei, noe fast er jeg aldri med på. Jeg må gå når jeg vet at jeg har barnevakt eller kan ha ungene med. Jeg kan ikke til fastsatte tider... når ungene er ute og leker som nå, går jeg ikke ut og henter dem og sier at nå skal vi gå for det er bestemt... Det er mer sånn når jeg kommer på det, og når det passer."

Familiedagen var lagt opp med tanke på ungene. Det var også en viktig motivasjonsfaktor for foreldrene til å legge veien inn i Djupadalen. En mor, som er aktiv i vellet og som har deltatt på flere av Aksjon Nærmiljøs arrangementer, forteller:

IP: "Der oppe var det flott. Det var så utrolig fint vær. Vi hadde med vogn så vi fikk ikke gjort alt, med naturstier og slikt. Men bare det å være der, å treffe folk... og ungene..."

NBI: "Var det mest for ungene eller dere?"

IP: "Det er jo for ungene.... Det er nok noen uten unger som deltar, fordi de valgte et område som blir mye brukt.... kunne ha vært der (i Djupadalen) for meg selv den dagen. Men å gå opp dit og være med på aktivitetene hadde jeg ikke gjort uten ungene. Dette med fiskekonkurranse og naturstier og sånn..... Når alle ungene er med driver de "gruppepress". Det spørres om jeg hadde gjort det uten ungene..."

Aksjon Nærmiljø har brukt SMIL-prosjektet til å arrangere en annen stor "happening" i Haugesund, "den store gå-dagen". Prosjektledelsen tok kontakt med "Folk i form til OL" i Haugesund Idrettslag og gikk sammen om å mobilisere, å få folk til å gå tur og registrere seg. De tok da del i en konkurranse mellom alle landets kommuner om å få flest deltakere ut på tur. Aksjon Nærmiljø mobiliserte gjennom velforeninger og borettslag. Det hele var lagt opp med konkurranser mellom ulike foreninger, om hvem som hadde flest deltakere. Totalt ble 7 500 deltakere registrert, og Haugesund ble med dette den kommunen i landet som mobiliserte flest deltakere på "Gå-dagen".

3.4.2 Vurdering av SMIL-prosjektet

Aksjonens satsing på mosjonsaktiviteter representerer en annen innfallsvinkel til aktiviteter i nærmiljøet enn radiokonkurransen og tilskuddsordningene. Det er lagt ned mye arbeid i å få til morsomme og utradisjonelle tiltak, slik at en også her legger vekt på at det skal være lystbetont å delta. Også her er det stort rom for hallo og fest. Virkemidlene er imidlertid likevel mer tradisjonelle enn i radiokonkurransen. Dette gjør nok at tiltakene umiddelbart appellerer til et bredere publikum enn hva som var tilfellet i radiokonkurransen. En annen viktig forskjell er at velforeningene ikke trenger å nedlegge samme omfattende forarbeid i

forbindelse med medlemmenes deltakelse. De kan i større grad velge hvor mye de vil gjøre ut av en deltakelse. Arrangementene er derfor mer vennlige og ikke så krevende som radiokonkurransen. Også informasjonsflyten har vært mindre problematisk i dette prosjektet. Dels hadde Aksjonen lært mer om informasjonsbehovet og kunne forberede seg på det, samtidig som de forberedte arrangementene. Dels var informasjonen ikke så viktig. Vellene hadde ikke samme omfattende forarbeid, selv ikke i de vellene som valgte å stille opp kollektivt eller dra i gang egne del-arrangementer. Arrangementet i forbindelse med "Gå-dagen" hadde også nytte av det landsomfattende informasjonsarbeidet som "Folk i form til OL" sto for.

En beboer som ikke er med i vellet og ikke har deltatt i andre av Aksjon Nærmiljøs tiltak, forteller:

NBI: "Hvordan fikk du informasjon om "Gå-dagen"?"

IP: "Det var oppslag tror jeg. Det stod jo i avisen og alle veier, det. Det var noe alle visste om. Jeg gikk sammen med ungene mine og sammen med andre dagmødre, på formiddagen."

SMIL-arrangementene representerer et nytt sett med virkemidler i kampanjen for mer aktivitet i nærmiljøene i kraft av type aktivitet. SMIL-arrangementene er også nytt i organisasjonsmessig sammenheng. SMIL-arrangementene er utviklet i samarbeid med 10 andre foreninger²⁰. En av målsettingene med Aksjon Nærmiljø var å få de etablerte foreningene til å legge større deler av sine aktiviteter i nærmiljøene. Dette har vist seg vanskelig å få til. Gjennom SMIL-arrangementene har prosjektet imidlertid fått til en dialog med andre foreninger og vist at velforeninger og beboersammenslutninger har kompetanse og evne når det gjelder å utvikle tiltak og å mobilisere til deltakelse. Ved prosjektets avslutning er det åpent hvorvidt dette fører til at noen av de samarbeidende foreningene utvikler nye aktivitetstyper egnet for nærmiljøene eller flytter deler ut i boligområdene.

Et annet aspekt ved SMIL-arrangementene er at de har vist seg å være særlig effektive arrangementer for mobilisering. Etter familiedagen ble det stiftet flere nye velforeninger og mange av de eksisterende rapporterte om massiv medlemsøkning etter dagen. Også Haugesund Idrettslag fikk mange innmeldinger etter samarbeidet med Aksjon Nærmiljø.

²⁰ Følgende foreninger har deltatt i SMIL-arrangementene: Orienteringsgruppen i Haugesund Idrettslag, Haugesund Svømneklubb, Haugesund Jeger- og fiskerforening, Haugesund Turistforening, Haugesund Fjellag, Haugaland Modellklubb, Rossabø husmorlag, 15 Haugesund KFUM, Haugaland Trekk- og brukshundklubb, Røde Kors, samt Birkebeinerlaugets 6 bedrifter. I tillegg har følgende offentlige etater deltatt: Politiets forebyggende gruppe, Bleikemyr bydelshus, Estrella Fritidsbygg, Teknisk etat og Haugaland Billag. Prosjektledelsens tre parter, Vellenes Fellesutvalg, Park- og idrettsetaten og tidligere fritidskontoret, nå kulturetaten, deltok sammen med en rekke velforeninger.

3.5 Kampanje og forsøk - vurdering av innsatsmidlene i prosjektet

Aksjon Nærmiljø gjør bruk av svært ulike virkemidler, fra de svært spektakulære til stille støtte til basisarbeid i velforeningene og borettslagene. Denne variasjonen i virkemidler er trolig prosjektets styrke.

Radiokonkurransene var svært egnet for mobilisering og for å skape blest om prosjektet, både i de deltakende vel og blant politikere og kommunens administrasjon. Konkurransene viste at "alt" er mulig, t.o.m. å få beboerne til å kle seg som gulerøtter og sammen vandre syngende gjennom byens gater - og det med kommunen som animatør og pådriver. Konkurransen var imidlertid et svært ressurskrevende arrangement, både for kommunen og de deltakende velforeningene. Det er også en type virkemiddel som krever entusiasme fra de aktive. Erfaringene er derfor også at det ikke må brukes for ofte - vellene bør ikke delta for ofte. Videre bør det bare brukes dersom en har et godt bakapparat som kan forberede godt og som har entusiasme nok til å motivere andre til å delta.

Nærmiljøets radiotime og prisene og tilskuddene til konkrete prosjekter representerer en helt annen måte å styrke beboerforeningene på. Disse virkemidlene retter seg mot oppgaver som har større tradisjon i beboerforeninger. De har vært en anledning for kommunen til å gi honnør til den type innsats, til å gi det positiv respons og status. For de enkelte beboerforeninger har det vært en anledning til å komme igang med større prosjekter. Tilskudd og veiledning har gitt mot til å gå løs på store oppgaver. Etter Aksjon Nærmiljø står det igjen mange fysiske forebdringstiltak rundt i de deltakende vel.

SMIL-prosjektet er tredje type virkemiddel som trekker inn samarbeid med andre frivillige foreninger i kommunen. Også dette prosjektet har hatt sterk mobiliserende effekt for de enkelte beboerforeninger. I tillegg har det vært en unik anledning til å synliggjøre velforeninger og borettslag som aktuelle samarbeidspartnere for andre aktivitetsorienterte frivillige foreninger.

I forbindelse med gjennomføringen av de ulike prosjektene, kan det være verd å understreke måten det er mobilisert på. I alle de tre ulike typene virkemidler som er gjennomgått har Aksjonsledelsen mobilisert **gjennom** de enkelte vel. Aksjonsledelsen har lagt til rette, men det er de enkelte styrene i velforeningene og borettslagene som har tatt imot henvendelsene, spredd informasjon, drevet dugnadsmobilisering, organisert beboerne for gjennomføring av prosjektet o.l. Dette har gitt de lokale styrene mange arbeidsoppgaver, men samtidig en genuin erfaring. Etter Aksjonen står de deltakende foreningene langt bedre rustet til å utforme prosjekter og iverksette dem. I del 2 ble det vist at ved utgangen av 1993 var det registrert 101 aktive vel og borettslag, som gjennomsnittlig hadde deltatt på mer en to arrangementer. Dette betyr at Aksjonen, for et betydelig antall beboerforeninger, har vært en anledning til å lære å drive aktivt beboerarbeid.

Gjennomgangen har videre vist at det hovedsaklig er familier med barn under eller i skolealder som er pådrivere i mange av foreningene. Barn er en sterk motivasjonsfaktor for innsats og en pressgruppe for å få foreldrene til å stille opp. Bildet er imidlertid langt fra absolutt. Også mange eldre var med, både som aktive i styrene og som deltakere. For mange representerte velforeningens arrangementer en anledning til å bli litt nærmere kjent med naboene. I familiene som ble intervjuet om sin deltakelse i Aksjonen, var både menn og kvinner aktive. Velforeningsarbeid er ikke typisk kvinnearbeid. Borettslagene er noe

annerledes - inntrykket fra de borettslagene som vi kom i kontakt med, var at mennene sitter i styrene og tar seg av fysisk forvaltning, mens kvinnene kommer inn for å få til mer sosiale og fellesskapspregede aktiviteter.

Mange av de aktive mennene i velforeningene var oljearbeidere, som drev med velforeningsarbeid i hjemmeperiodene. De var da hjemme på dagtid, sammen med barna og drev med foreningsarbeid på kvelden. På den måten opprettholdt de kontaktnettet i boligområdene til tross for lange uteperioder.

Aksjonen har både arbeidet med krevende aktiviteter som krever mye planlegging og oppfølging fra de aktive i styrene, og med aktiviteter som legger til rette for spontan deltakelse. Dette har utvidet rekrutteringsgrunnlaget. Mange av de som i utgangspunktet ikke er aktive i beboerforeningene har likevel deltatt på arrangementene, fordi det var spontane aktiviteter som passet inn i deres rytme.

4. Innovasjon i de lokale foreningene

4.1 Sosiale prosesser internt i velforeninger og borettslag

Aksjon Nærmiljø skiller seg fra andre bomiljøprosjekter både ved valg av virkemidler og ved kampanjepreget. Prosjektets virkemidler kan deles i to, i de som retter seg til beboerne via deres organisasjon og de som retter seg til organisasjonen alene. Prosjektet har således både beboerne og beboernes organisasjoner som målgruppe. Prosjektets intensjoner er både å skape større aktivitet og deltakelse i boligområdet og å skape mer kompetente og aktive beboerforeninger. Alle virkemidlene som retter seg mot beboerne er organisert gjennom de lokale beboerorganisasjonene, så nær som konferansene. Den direkte mobiliseringen blant beboerne har hele tiden vært en oppgave for den lokale foreningen. Prosjektledelsens mobiliseringsoppgaver har vært knyttet til det å få de lokale foreningene til å arbeide med de ulike tiltakene, til å følge opp utspill fra prosjektledelsen. Prosjektets grad av vellykkethet er knyttet til at begge ledd fungerer, at de lokale foreningene slutter opp om tiltakene og prioriterer å arbeide med dem og at foreningene lokalt opplever at dette er noe beboerne setter pris på og vil ta del i. Manglende oppslutning blant beboerne kan lett ta motet fra et, i utgangspunktet, positivt og engasjert styre. I denne delen skal prosessen internt i den lokale foreningen studeres nærmere. Prosjektet har gitt god anledning til å studere innovasjonsprosesser i lokale foreninger.

I denne delen skal det fokuseres på de interne prosessene som finner sted mellom medlemmene i beboerorganisasjoner, som velforeninger og borettslag. Erfaringene fra Aksjon Nærmiljø og fra andre hold viser at det er store forskjeller i velforeningenes aktivitetsnivå og i hvilke type aktiviteter som finner sted i borettslagets regi. Både i dagligtale og i skriftlig, analytisk materiale om velforeninger, poengteres variasjonene i aktivitetsgrad. Aktivitetsgraden varierer både fra den ene foreningen til den andre, og over tid innenfor en og samme forening. Variasjoner over tid omtales ofte som "bølgedalsfenomenet". Foreningen er aktiv for en tid, for så å komme i en mer passiv periode. Ofte knyttes den aktive perioden til en bestemt fase i boligområdet. Et nytt område med mange småbarnsfamilier har behov for at fellesområder, lekeplasser o.l. blir tilrettelagt. Beboerorganisasjonene tar seg av oppgaver som verken kommunen eller den enkelte beboer løser. Det er en vanlig antakelse at det i nye områder er flest slike oppgaver. Erfaringene fra Aksjon Nærmiljø er imidlertid at mange etablerte boligområder starter velforeninger og at enkelte etablerte borettslag starter opp med nye aktiviteter. Erfaringene viser også enkelte velforeninger som har eksistert i over 20 år, uten å komme inn i noen "bølgedal".

Dette kapitlet tar for seg fenomenet "bølgedal" og variasjonene i aktivitetstype i noen utvalgte velforeninger og borettslag. Intensjonen er å søke å forklare hvorfor noen velforeninger kommer inn i bølgedaler og andre ikke, og hvorfor noen har så vanskelig for å komme ut av dem. Intensjonen er også å forklare hvorfor noen borettslag går inn på nye aktiviteter og andre har vanskeligere for å omstille virksomheten i retning av flere og nye oppgaver. Bølgedaler framstår som noe man ikke kan gjøre noe med, som en "naturlig"

egenskap ved velforeninger eller ved borettslag. Erfaringene fra Aksjon Nærmiljø tyder imidlertid på at "bølgedalsfenomenet" er påvirkbart. Det er resultat av organisatoriske og kulturelle forhold i velforeningen og i lokalsamfunnet.

4.1.1 Samhandlingsperspektiv

Som inntak for å studere denne siden ved velforeninger og borettslag er det hensiktsmessig å anvende et samhandlingsperspektiv. Det innebærer at vi ser velforeninger som en ramme rundt en samhandlingsprosess mellom flere personer. Vi skal her trekke fram noen begreper som er sentrale for å forstå de sosiale prosessene som finner sted i velforeningene.

Motivasjon

Velforeningen eller borettslagene er arenaer hvor de enkelte aktive utfører sine handlinger, investerer tid og ressurser og henter ut en eller annen form for belønning eller gode. Motivasjonen for å investere tid og ressurser er knyttet til flere forhold. Ideologisk er det knyttet til samfunnsinnsats til beste for de svake i boligområdet, de som har behov de selv ikke kan ivareta. Det er imidlertid klart at det også hentes ut en form for personlig gevinst. Dette kan dreie seg om et utvidet sosialt kontaktnett, om anseelse i lokalsamfunnet, om innsikt i organisasjonsarbeid generelt m.m. Ulike individer vil vektlegge ulike sider ved deres personlige utbytte.

Antropologen Hans Christian Sørhaug hevder i en artikkel om frivillige foreningers "politiske økonomi" at en gjennom frivillig innsats i organisasjoner i lokalsamfunnet opparbeider personlig "kapital" bestående av respekt fra lokalsamfunnet, en opparbeider seg et "navn" (Sørhaug 1989). Han ser denne personlige kapitalen som privat, knyttet til aktøren og ikke til organisasjonen. Han peker også på at den kun har gyldighet innenfor et sterkt avgrenset lokalsamfunn.

Innenfor et samhandlingsperspektiv kan en si at det å oppnå denne type kapital, er en motivasjonsfaktor for å delta i frivillig arbeid i lokalsamfunnet. Hvor utpreget denne faktoren er i forhold til andre faktorer, vil variere fra individ til individ. I denne sammenheng er det sentrale å fastholde at det er flere faktorer som virker motiverende i forhold til frivillig innsats i lokale organisasjoner:

- opparbeiding av den type "kapital" som ikke er omsettbart utenfor lokalsamfunnet, som privat kapital i Sørhaugs forståelse av begrepet, og som sosial kapital i betydning økt antall sosiale relasjoner innenfor boligområdet.
- opparbeiding av "privat utbytte" som er omsettbart utenfor lokalsamfunnet, som innsikt i organisasjonsarbeid, kunnskap om kommunen o.l.

I tillegg til de ulike formene for privat utbytte, er det klart at aspektet om å bidra til produksjonen av et kollektivt gode for boligområdet, for mange oppfattes som et motiv i seg selv.

For å forstå de sosiale prosessene som skjer innenfor en velforening, er det viktig å ha klart for seg de mange forhold som kan motivere for frivillig innsats. Motivene ligger bak og styrer de handlingene enkelte foretar seg i forbindelse med organisasjonsmessige utfordringer i velforeningen.

Interaksjon og kultur

Et annet moment som kan bidra til å kaste lys over de sosiale prosessene som finner sted i lokale beboerforeninger, er kontaktsformen mellom medlemmene. Den enkelte deltaker vil ha ulike forventninger og tanker om kontakten som etableres mellom en selv og de andre. Kontaktene knyttes på en arena som ligger i grenselandet mellom hjem, venner og familie på den ene siden og offentlighet, kommune, samfunn på den andre. Personer med ulik bakgrunn vil ha ulik forestilling om den sosiale kontakten som etableres. Antropologisk forskning viser at ulike samfunnsgrupper forholder seg til frivillig foreningsarbeid på ulike måter. Personer som er vant til å være i situasjoner som en differensiert person, som er vant til å møte med "deler av seg" vil lett møte velforeningsarbeid eller borettslagsarbeid med samme holdning. Her skal en gjøre en oppgave, en stiller fordi en har spesielle kontakter, ferdigheter o.l. Andre som ikke er vant til å arbeide i differensierte situasjoner vil forholde seg til arbeid i velforeningen eller borettslagsstyret på en annen måte. De vil i større grad møte med hele seg, og ofte legges større vekt på det sosiale aspektet ved selve deltakelsen.

Antropologene Inger Altern Haugen og Marianne Gullestad har studert sosial samhandling mellom naboer i boligområder (Haugen 1978, Gullestad 1985). Deres observasjoner peker på at det råder bestemte regler for samhandling mellom naboer. De hevder at det råder et likhetsideal og et ideal om fravær av konflikter i norske boligområder. Samtidig gjør den høye mobiliteten at stadig flere lokalsamfunn blir preget av kulturelt mangfold og forskjeller mellom grupper av beboere. For å slippe å behandle noen en oppfatter som ulike som like, velger mange tilbaketrekking eller avvisning. Å avgrense seg fra grupper eller enkeltpersoner er kanskje like viktig for ens egen identitet som å knytte seg til andre. Hvorvidt tilbaketrekking blir strategien i en konkret situasjon avhenger av flere forhold, blant annet om vedkommende møter som en differensiert person.

Samhandlingen internt i styrene i borettslagene og velforeningene kan sees som prosesser, hvor motivasjon og interaksjon blir sentrale begreper. Motivasjonen og interaksjonen skjer i en situasjon som har spesielle kulturelle kjennetegn, i en kontekst preget av likhet og fravær av konflikter. Både motivasjonsfaktorene og variasjonene i forventninger til den sosiale interaksjonen vil ha betydning for den innsatsen som ytes i foreningen, for hvordan en forholder seg til forslag om nye arbeidsoppgaver og til fornying og utskifting av personer i styrene.

4.1.2 Beboerforeningene som aktører

Samhandlingsperspektivet skiller seg vesentlig fra aktørperspektivet som stort sett er anvendt i studiene av velforeninger og borettslag og innsats i lokalsamfunnet. I et aktørperspektiv sees foreningene som en av flere aktører i et lokalt utviklingsarbeid. Det er fokusert på hvordan velforeningen eller borettslaget som aktører arbeider i forhold til sine omgivelser.

Aktørperspektivet åpner ikke for en problematisering av de sosiale prosessene internt. Vi skal likevel gå rakst gjennom de mest sentrale momentene i nyere studier av beboerorganisasjoner som "lokalsamfunnsaktør". Gjennom å se på hva organisasjonene **gjør**, kan vi få innsikt i noen aspekter ved den sosiale samhandlingen som foregår internt.

Vi skal støtte oss på studier av den rolle velforeningene har hatt i det lokale utviklingsarbeidet som Statens Nærmiljøutvalg har initiert fra 1982 og fram til nå. I fase 1 (1982 - 1986) ble det utviklet 60 ulike forsøk som satte søkelyset på utfordringer og muligheter for utviklingsarbeid i Norge. Velforeninger i forsøksområdene var trukket med i hele 40 av forsøkene. I åtte av forsøkene var de initiativtakere til forsøkene.

Fyller et ansvars-tomrom og legitimerer beboernes interesser

Anne Helset har studert velforeningenes innsats i SNU-prosjekter i fase 1 (Helset 1988). I en analyse av velforeningenes rolle peker hun på fire tendenser til at beboerne i et område nettopp velger velformen som organisasjonsmodell:

- vel etableres der det er et organisasjonsvakum, i områder med få tradisjoner for felles sosial organisering mellom beboerne
- vel etableres når beboerne har spesifikke og konkrete oppgaver de vil ha løst
- velforeninger etableres for å løse "restproblemer" som erkjennes av (noen av) beboerne og som ikke er ansvars plassert
- velforeninger etableres for å organisere motstand mot noe

Helset hevder at velforeningene som aktør på den lokalpolitiske arena gir private interesser en opphøyet status. Velforeninger representerer **summen av** private interesser i lokalsamfunnet. Dette gir, sier hun, velforeningene en legitim status. "Tiltak, ideer, aksjoner og protester legitimeres ved at det skjer innenfor en velforening." (A. Helset 1988, s. 9, min utheving).

Aspektet om legitimering av enkelte forhold er interessant sett i forhold til den sosiale sammenhengen som foregår internt i foreningen. Det er lite trolig at legitimeringsprosessen går automatisk. For det første må omgivelsene være innstilt på at velforeninger og andre beboerorganisasjoner er demokratiske og faktisk representerer beboernes perspektiv. Dersom antropologien har rett i at det både råder et kulturelt mangfold i norske bomiljøer og at det råder en ideologi om likhet og konfliktløshet, er det grunn til å tro at det internt i foreningen både vil være mange ulike perspektiver og interesser, og at noen av disse vil dominere og andre være mer usynlige eller uttalte. I stedet for å se velforeningene som en organisasjon med enhetlige interesser, er det trolig mer dekkende å se vel som en organisasjon som skal representere mange, ulike interesser og ivareta behov fra en kulturelt heterogen befolkningsmasse.

Aksjon Nærmiljø har frambragt eksempler på at "snevert" interessefelt/aktivitetsspekter i en velforening eller annen type beboersammenslutning, ikke nødvendigvis er resultat av snevre interesser blant beboerne eller at det ikke er udekkede behov for aktiviteter og fasiliteter i boligområdet. Det er vel så gjerne et spørsmål om hva ledelsen oppfatter som interessant å arbeide med. Aksjonen har forsøkt å rette søkelyset mot forhold som er lite uttalte som egne innsatsområder for velforeninger og borettslag.

Beboerforeningenes basisarbeid og prosjektarbeid

En gjennomgang av Helsets studier av velforeninger i fase 1 av SNU-prosjektene viser at det særlig var tre innsatsområder velforeningene var opptatt av:

- fysisk forbedring av det bygde miljøet

- bedre tjenestetilbud, særlig for barn og unge
- økt innflytelse i forbindelse med planlegging og endring av forholdene i lokalsamfunnet

I fase 1 er gode fysiske omgivelser framholdt som mål i seg selv. Mange velforeninger peker imidlertid på at bedre fysiske omgivelser skal bidra til å forbedre det sosiale miljøet. Det forventes med andre ord positive sosiale **bieffekter**. Også i avslutningsrapporten fra SNU-prosjektene nevnes de sosiale aspektene som en indirekte gevinst, som en positiv bieffekt (Statens Nærmiljøutvalg 1990). Det kan se ut til at fysiske forbedringstiltak er mer legitime arbeidsfelt for velforeningene enn sosiale tiltak. Dette kan representere en gjennomtenkt arbeidsdeling mellom beboerorganisasjonene og det uorganiserte, spontane fellesskap. Det kan også være utslag av erfaring om begrensninger i hva en kan få til innenfor rammen av formelle organisasjoner.

Fokus på de sosiale aspektene

Et av hovedbudskapene i Aksjon Nærmiljø har nettopp vært å fokusere på de sosiale aspektene ved bomiljøene og mulighetene for fellesskapsfremmende aktiviteter innenfor bomiljøet. Det settes søkelys på tiltak som ene og alene er rettet mot det sosiale miljøet i boligområdet. Aksjonen formidler en rekke forslag til konkrete arrangementer og samlinger som kan fremme den sosiale kontakten mellom beboerne. Gjennom denne fokuseringen har Aksjon Nærmiljø gått inn i lokalt utviklingsarbeid med en annen vinkling enn det vi kjenner fra SNU-forsøkene. Et av prosjektets ønsker er å bidra til å gjøre det mer legitimt for velforeningene og borettslagene å sette denne type tiltak på dagsordenen. For mange foreninger er dette en vesentlig dreining i innsatsområder. Det innebærer et endringsarbeid hvor det er vel så viktig å skape legitimitet i forhold til egne medlemmer som ovenfor samarbeidspartnere utenfor boligområdet.

"Basisstøtte"

I SNU-forsøkene var lokalt utviklingsarbeid det sentrale og kommunens hjelp og veiledning var primært knyttet til gjennomføring av prosjekter. Kommunen hadde liten berøring med basisarbeidet i velforeningen, med vedlikehold av organisasjonen, mobilisering o.l. (Helset s. 41 - 42).

Også i Aksjon Nærmiljø ytes det omfattende hjelp og veiledning i forbindelse med gjennomføring av konkrete prosjekter. I tillegg er prosjektledelsen opptatt av basisarbeidet i foreningene. Både i Aksjonsledelsen og Vellenes Fellesutvalg har en satt av tid til "basisstøtte", til å yte hjelp og veiledning til styrene. Det kan dreie seg om oppstartingsprosessen i nye foreninger, kursing av ledere, spredning av kunnskap om mobiliseringsteknikker, for å nevne de kursene som har funnet sted til nå. I tillegg yter bydelssekretærene løpende oppfølging til velforeninger og borettslag som sliter med å få det administrative og organisatoriske til å fungere. Prosjektet gir grunnlag for å studere de sosiale samhandlingsprosessene som finner sted i ledelsen til vel og borettslag i forbindelse med at nye behov og nye aktiviteter kommer på dagsordenen.

Som et ledd i datainnsamlingen er aktive fra ni ulike vel og borettslag intervjuet om arbeidsfelt og situasjonen i styret. Vi har intervjuet to nystartete velforeninger i nye boligområder nær sentrum, to nystartete velforeninger i etablerte boligområder i sentrum, et vel som har "fått nytt liv" og fire borettslagsorganiserte områder. I to av borettslagene har aktive beboere funnet at det er enklere å starte sosiale og fellesskapsfremmende tiltak ved å

danne vel, som parallell organisasjon til borettslaget. I to andre borettslag hadde det på intervjutidspunktet kommet liten respons på Aksjon Nærmiljøs utspill, og det var liten interesse for å starte opp med nye aktiviteter.

4.2 Om å få til innovasjon i "stivnede" foreninger - eksempler

I dette kapitlet presenteres to foreninger/beboerorganisasjoner som har hatt vanskelig med å komme i gang med nye aktiviteter, et nytt vel i et etablert boligområde i sentrum og et borettslag i blokkbebyggelse utenfor sentrum. I begge områdene er det en heterogen befolkning mht. livsfase. Områdene er kjennetegnet med en blanding mellom eldre med langt botid og yngre nyinnflyttede barnefamilier.

Borettslaget har ikke deltatt i Aksjon Nærmiljøs arrangementer. Det sosiale miljøet er lite legitimt som innsatsområde for laget. Dette begrunnes med at det verken er ønske om fellesskapsfremmende tiltak blant beboerne eller finnes personer som er interessert i å arbeide med slikt.

Borettslagslederen forteller at det var flere sosiale aktiviteter før, men at beboerne nå er mest opptatt av å holde bygningene ved like og arbeide for trafikkbegrensinger:

"Det har vært både St. Hans bål og tautrekking og sekkeløp og alt mulig for en ca. 20 år siden.... det går i bølger, en ny generasjon må komme inn. Men nå er det en god blanding. Så er det vi gamle som sliter.... vi har vært med i styret så lenge jeg kan huske og vi er trøtte. Det bør komme yngre krefter.... Det er syv fotballbaner her og vi har stor trafikk. Og nå skal det komme to nye så vi skjønner ikke hvordan det skal bli. Kommunen bevilger penger og trafikk og parkering tenker de ikke på. Også kommer vi hjem og må kjøre langt av gårde for det er ikke parkeringsplasser igjen. Også kjører de fort, de er alltid ute i siste liten..."

En yngre person i samme område har imidlertid gjort flere framstøt for å starte opp med sosiale aktiviteter. Vedkommende forteller om sine ønsker for området:

"Ja, det er mye jeg savner, at både datteren min og de andre kunne ha det gøy her, at de slapp å gå til byen for å ha det gøy. At de kunne bli kjent med hverandre og foreldrene.. Det blir mye kjefting og uvennskap.. kunne man gjort noe sammen så foreldrene også var venner. Nå kjenner jeg bare tre av foreldrene til vennene til datteren min..... Alle vet hvem alle er, men det er ikke slik at du prater med folk."

Borettslagslederen svarer til dette:

"Atmosfæren har forandret seg. Jeg har bodd her i 30 år. I vår tid var de fleste husmødrene hjemme, nå er vi i en trend hvor de jobber og har ikke overskudd til mer. De går i arbeid og skal vaske klær og ta seg av barna når de kommer hjem. Jeg tror det er noe i tiden. Men det er jo fritt fram

til å sette i gang for den som vil..."

I dette borettslaget har lederen ytt frivillig innsats for borettslaget i mange år. Hovedoppgavene har klart vært knyttet til forvaltning av bygningene. Han selv er nå i en livsfase hvor barna er voksne. Familien kjenner få av naboene, og familier de kjente da barna var små er flyttet ut av området. Innsats for å fremme sosial samhandling er lite legitimt for ham, han har selv ikke interesse av det og tviler på at det er noen generell interesse for dette i området. Samtidig sier en talsmann for den yngre generasjonen i området at det er behov for fellesaktiviteter og at det etter hennes mening er verdifullt med aktiviteter både for barna og de voksne. Hun sier også at hun gjerne vil arbeide med slike tiltak.

Disse to ulike perspektivene gjenfinnes i flere av de borettslagene og velforeningene vi har kontaktet. Personer som har arbeidet for bygninger og fysisk vedlikehold i flere år og som har nedlagt en betydelig innsats i forbindelse med slike oppgaver, finner det vanskelig å gå løs på en ny type oppgaver. Hvis de i tillegg har vanskeligheter med å få flere til å ta del i ansvaret, vil dette trolig forsterke en negativ innstilling til nye aktiviteter. Å avvise forslag fra kommunen, Vellenes Fellesutvalg eller til andre beboere med at det ikke er behov, blir en måte å legitimere egne handlinger, eller om en vil, egne begrensninger.

Hvis organisasjonen ikke klarer å finne en måte å håndtere denne type problemstillinger på, vil den stivne og miste evnen til å ta opp nye utfordringer. De av beboerne som ønsker et bredere spekter av innsatsområder vil enten gi opp, eller søke å bygge opp en alternativ organisasjon.

I det andre boligområdet var den eksisterende velforeningen lite interessert i å starte aktiviteter utover det de alltid hadde hatt. Området har hatt tilflytting av yngre mennesker, mange av dem er oppvokst der og har flyttet tilbake:

IP: "... Problemet var at lekeplassen var falleferdig og jeg prøvde å gjøre noe, men fikk ikke støtte før vi ble et vel eller ble medlemmer av en velforening.... Det er ca. 200 husstander her. Holmen vel er helt nystartet. Nå er vi begynt å bli veldig aktive her igjen. Vi har 61 husstander med og satser på å få med flere."

NBI: "Konkurrerer dere med det gamle vellet her?"

IP: "Nei... du kan si.. de har sovet de siste 20 årene. Det er en gjeng gamle damer som har møttes et par ganger i måneden og de har aldri hatt noe... Jeg har bodd her på Holmen all min tid og har aldri hatt noe i posten, om møter eller slikt, utenom juletreffest da... Det som gjorde utsalget for at vi begynte (startet nytt vel) var at før så hadde de juletreffest, men det ble det jo helt slutt på. Det ble helst en fest for eldre. Så da følte vi at vi ikke hadde noe tilbud. Dermed begynte vi å prøve å få til noe, vi prøvde å få til et samarbeid med dem, men så ble ikke det godt mottatt da... Det er veldig behov for en velforening. Vi startet St. Hans i fjor. Det var veldig populært, alle kom, det var bare positivt..."

4.2.1 Barn er en sterk motivasjonsfaktor

I begge eksemplene var det en gruppe beboerne som ønsket klart flere og mer barneorienterte aktiviteter og arrangementer i regi av den lokale beboerforeningen. De møtte liten forståelse for dette hos ledelsen i foreningen. I det ene eksemplet startet de en ny velforening. Situasjonen har utviklet seg i retning av at flere beboere melder seg ut av den gamle foreningen og inn i den nye. Dette innebærer selvfølgelig en vanskelig situasjon for det etablerte vellet og trolig også ubehag for initiativtakerne i det nye vellet. Dette er eksempel på at ulike beboergrupper har ulike ønsker og behov. Det er også et eksempel på hvordan "de eldre damene" i det ene borettslaget valgte avvisning og tilbaketrekning som strategi, da nye behov og aktiviteter ble presentert for dem.

Svært mange av de nystartete velforeningene og velforeninger med "nytt liv" har kommet igang ved å sette tiltak for barn og unge på dagsordenen. I enkelte tilfeller dreier dette seg om anlegg (lekeplasser), men i mange tilfeller er det nye tilbud til skolebarn og ungdom som planlegges, som fritidsklubb eller ungdomsklubb i boligområdet. Svært mange av de nystartete velleene legger også vekt på arrangementer på merkedager, slik som St. Hans, 17. mai, julearrangementer o.l.

Argumentene for slike tiltak er:

- en ønsker at de unge skal vokse opp i et område hvor beboerne kjenner hverandre
- en ønsker alternativer til sentrumstilbudene til barn og særlig ungdom generelt og særlig i forbindelse med merkedager
- en ønsker økt kjennskap til foreldrene til barnas kamerater

Når en gruppe beboere har større ambisjoner for det sosiale fellesskapet enn ledelsen, kan dette løses på flere måter. Å danne en alternativ forening er en mulig fremgangsmåte. I borettslaget ville det være nærliggende å danne en velferdskomite som en del av styret. Det har imidlertid vist seg at dette er vanskelig å få til i praksis. I Haugesund har det derfor dukket opp velforeninger som organiserer borettslagsbeboere. I Haugesund har en også eksempler på at beboere som ønsker mere aktivitet i områder med "sovende" velforeninger uten problemer har latt seg velge inn i styret og startet opp med nye aktiviteter. Det er ingen lovmessighet i at et passivt styre som har sittet lenge, må bli "propp" for nye ildsjeler.

Avvisning og tilbaketrekning kontra inkludering og omstilling handler om å kunne forholde seg til sitt virke i foreningen som sak og ikke person, og om å forholde seg til nye og "gamle" samhandlingspartnere på en differensiert måte.

4.2.2 Manglende legitimitet for nye ideer

I samtalene kom det fram at det ikke er gitt at den enkelte beboer som yter innsats i en velforening selv opplever at arbeidet har en legitim status blant velmedlemmene. Usikkerhet om de andre beboerne faktisk setter pris på det som ytes, bidrar til å hemme innsatsvilje og pågangsmot. Det er først og fremst når innsatsen verdsettes at den oppleves som legitim.

Manglende legitimitet internt ser ut til å være vel så hemmende for innsatsen som manglende legitimitet for foreningen utad. Velforeningenes arbeidsoppgaver og organiseringen av virksomheten gjør at det ofte er lite rom for de øvrige beboerne til å vise hva de verdsetter. Mulighet til å vise verdsetting er i hovedsak begrenset til å slutte opp om innsatsen på ulike måter, som ved:

- å delta i arrangementer
- å betale medlemsavgift
- å møte opp på årsmøter

Få medlemmer, få deltakere på arrangementer og få å spille på når arbeidsoppgaver skal fordeles er følgelig forhold som lett vil bidra til at den enkelte frivillige tviler på verdien av sin innsats, i betydning av om innsatsen faktisk er noe beboerne ønsker at skal utføres/finne sted.

Respons og verdsetting fra Aksjonsledelsen, bydelsekretæren eller andre kan til en viss grad kompensere for mangelfull verdsetting fra beboerne. Den positive, forstående og støttende holdningen prosjektledelsen har vist ovenfor personer som forsøker å starte opp med nye tiltak, oppleves jevnt over som svært oppmuntrende.

Den økede oppmerksomheten fra kommunen om beboerorganisasjoner som beskjeftiger seg med sosiale behov, har utvilsomt bidratt til at mange tar skrittet til å starte opp med nye aktiviteter. Likefullt er det beboernes reaksjoner som gjør den aktive trygg på verdien av sin innsats.

Initiativtakerne i det nystartete vellet i sentrum forteller:

"Jeg har fått veldig positive reaksjoner. Det er så mange ressurser her, folk som kan ting, pensjonister som ikke har noe å gjøre...."

NBI: "Dere tror ikke at folk er opptatt med andre ting, at folk heller drar til byen. Dere bor jo så nærme?"

"Det er det vi vil prøve å forhindre. Hvis folk ser at vi gjør noe, at det virker, så blir det vel lettere å folk med neste gang. Jeg er optimist. Jeg har fått så mye god feedback."

Et vel fra et nærliggende boligområde har imidlertid hatt mindre oppslutning:

"Det var dessverre bare 14 stykker på årsmøtet. Vi skulle få til en dugnadskomite, en festkomite og så var det et prosjekt for lekeplasser. Dette tror jeg var litt for mye, så de som var redde for å bli valgt inn ville sitte på gjerdet å vente..... Mange assosierer Aksjon Nærmiljø og vellene med yngre og barnefamilier.... Vi er litt skeptiske...."

Et nystartet vel i borettslagsorganisert blokkbebyggelse sliter også med oppslutning, og er usikker på om det de jobber med faktisk er noe medbeboerne vil ha og setter pris på:

"Vi startet jo opp etter påtrykk fra de som bor i borettslaget. Det var jo de som ville ha det (vellet). Vi prøver å få med flere... det er voldsomt tungt å jobbe altså.... Vi hadde tenkt å gi opp. Vi snakka med han Samulelsen (bydelsssekretæren) borte på Estrella. Han sier at "dere må ikke gi opp".

Jeg har jo tenkt på dette med vel siden jeg flytta opp hit, men..."

Det synes klart at offentligheten omkring bomiljøenes muligheter og beboerforeningenes potensiale i denne sammenheng er en viktig utløsningsfaktor for initiativtakere som ønsker å arbeide for bedre bomiljøer. Med oppmuntring fra "kommunens mann" i bydelen blir initiativtakeren noe mindre avhengig av omfattende respons i første fase av arbeidet. På sikt er det imidlertid nærmest umulig å drive omfattende beboeraktiviteter uten god oppslutning fra beboerne selv.

Gjennom samtaler med styrerne har det festet seg et innrykk av at jo mer fellesskapspreget og sosialt orientert aktiviteten er, jo viktigere blir det å få direkte respons fra beboerne. Når hensikten med innsatsen i foreningen er å oppnå en sosial aktivitet som i tillegg er utradisjonell for foreningen, kan en lett bli "mistenkt" for å arbeide med dette ut fra ren egeninteresse. Det skal sterk respons til for at initiativtakeren er trygg på at innsatsen blir kreditert som noe en yter for andre og ikke for seg selv. Tiltak for barn er i så måte enklere å starte, selv om slike tiltak også er av sosial karakter. Barn er samfunnsmessig godtatt som et viktig innsatsområde, nesten på samme måte som forbedring av uteplasser og juletræfester.

4.2.3 "Bølgedaler og propper"

Oppstartingen av den nye velforeningen i det etablerte området og forsøket på å blåse nytt liv i borettslaget, forteller om forsøk på å få foreningen til å bryte ut av en bølgedal. Et felles trekk ved velforeningen og borettslaget før nye krefter kom inn, var liten evne til å rekruttere nye interesserte og aktive personer. En del av foreningene som befinner seg i vedvarende passiv fase og ikke finner engasjerte som ønsker å starte opp aktiviteter, tar konsekvensen og oppløser seg selv. En del blir imidlertid stående med et pro forma styre som ikke fungerer. Ikke sjelden vil velforeningene ha en kassabeholdning på noen tusen kroner, og problemer i forbindelse med hvor en skal gjøre av pengene kan være grunn nok til å opprettholde organisasjonen selv om den ikke initierer noen aktivitet i boligområdet.

Det er når vedvarende passiv periode kobles til lederstil som avviser nye initiativ at "bølgedalene" blir et problem for befolkningen i området. Da blir den etablerte ledelsen et hinder for nye krefter. I både borettslaget og det nye vellet var ledelsen en "propp i systemet" for den nye generasjonen.

Motsetningene mellom ulike generasjoner kan illustreres i dialogen mellom to mangeårige representanter fra borettslagsstyret og en ung mor:

Mor: Det hadde vært fint med arrangementer på St. Hans, 17. mai og

nyttårsaften, en del arrangementer for liten og stor. Før om årene var det jo slikt.

Styret 1: Vi har prøvd i mange år. Det var jo styret som tok initiativet første gang vi startet med slikt. Men det må komme yngre krefter.

Styret 2: Det var generalforsamling forrige uke. Vi skrev store lapper i gangene, med det kom 14 stykker. Da har de det vel bra da? Ingen ting å klage over... møter ikke...

Mor: Vi trenger plasser å være for de som ikke sitter i sandkassa, noe for de fra seks år..

Styret 1: ..Vi prøvde beplantning i høst og det er to trær som står igjen, resten har ungene revet opp.. men vi kunne tenke oss å forskjønne området litt til, kanskje få mer spennende lekeplasser.

Mor: Ja, kanskje med noen materialer så kunne ungene være med å bygge det opp og rive det ned og bygge det opp....

Styret 1: ... Det er vi i styret som må gå og plukke opp ting.

Styret 2: Det går to uker så ligger alt strødd utover.

Den unge moren har ønsket om mere fellesskap og samhandling mellom beboerne, særlig med tanke på barna. Styret vil ikke direkte avvise utspillet, men viser at de ikke synes noe om det ved dels å peke på det håpløse i morens forslag, dels ved å avvise støtte til forslaget. På denne måten hindrer de moren i å arbeide for sine interesser, uten å stoppe det direkte. Det er påfallende hvordan styret overser at moren som ønsker mer aktivitet, faktisk kan være en ressurs for å iverksette aktiviteter. I stedet for å oppfordre henne og eventuelt tilby assistanse dersom hun står fast, overser de henne som mulig ressurs og forsøker å dempe engasjementet ved å så tvil om den allmenne interessen om det. I Holmen vel reagerte også det etablerte styret med å stoppe initiativene. De avviste alle henvendelsene.

4.3 Forklaringer

4.3.1 Likhetsideal, tilbaketrekning og avvisning gjennom overhøring

Å avvise nye behov fra nye generasjoner kan sees som underkommunisering av forskjeller i oppfatninger om hvordan boligområdet skal brukes og hvilke behov som skal stå i fokus. Skal behovet for vern om bygningene eller barnas utfoldelse og fellesskap i boligområdet veie mest i avgjørelsene? Ved å avvise ønsket om aktiviteter som kan oppfattes som kontroversielle med at behovet ikke er reelt til stede, unngår styret å måtte ta opp diskusjoner om prioritering av sin innsats/sin hensynstaking. Det hele kan holdes innenfor en kontekst uten konflikter. Mye tyder på at styret i borettslaget ovenfor representerer en mer eller mindre lukket verden for moren. Styreformann og styremedlemmet trekker seg tilbake og kommuniserer at de ikke vil arbeide for forslagene. De kan imidlertid ikke signalisere at de vil stoppe det, det ville synliggjort de ulike interessene direkte.

I motsetning til samhandling på andre samfunnsmessige arenaer er nabolag/boligområde et

sted hvor sosiale forskjeller nedtones. Vi vektlegger likhetsideal og fred og ro, vi søker å unngå konflikter (Gullestad 1985). Selv om det er klare motsetninger mellom den unge moren og styret, kan det hele holdes innenfor et skinn av konfliktløshet og enighet.

I en teoriskisse om utvikling og endring bygger antropologen Marianne Gullestad på Inger Haugen Alterns analyser og knytter det til et ideal om likhet og konfliktfravær innen lokale områder. Samtidig som det råder et likhetsideal er heterogene samfunn og samfunn med sterk mobilitet preget av at naboene faktisk oppfattes som ulike:

"I dagens situasjon blir sosiale grenser mer subtile ved hjelp av avstandstaking. Avstandsskaping innebærer (som vi har sett) et kontinuum fra og med høflig avvisning til en begrenset kontakt til følelsesmessige nære relasjoner. Ved hjelp av symbolske gjerder formidlet via avstandstaking kan en person avgrense seg fra uønskede samværs partnere uten verken å avvise dem direkte eller måtte samhandle med dem som ulike på en direkte måte. Dette fører til at likhetsbegrepet mer og mer anvendes innenfor samme miljø."
(Gullestad 1985 s. 132)

4.3.2 Samhandling hvor en opptrer som en differensiert person

Det er ingen tilfeldighet at motsetningene skjer innenfor etablerte områder, hvor det både har vært en viss utskiftning av befolkningen og hvor det er nye generasjoner med nye behov som "kolliderer" med en etablert gruppe eldre beboere med lang botid og lang tradisjon for samhandling. Det er heller ingen tilfeldighet at avvisningen skjer mellom to generasjoner.

Også den sosiale interaksjonen, hvordan vi forholder oss til hverandre, gjennomgår en utvikling. Eldre generasjoner forholdt seg til få situasjoner og få personer, men på en måte som mer eller mindre involverte hele personen. Moderne samhandling er kjennetegnet ved at vi inngår i en masse relasjoner og ulike situasjoner som alle bare utfordrer deler av oss. Moderne tid er preget av det en kaller differensiert samhandling. Litt forenklet kan en si at de eldre generasjonene hadde sterkere sosiale fellesskap hvor de var involvert med hele seg, med klar avgrensing mot omverden, med sterk "vi" og "de" følelse. For personer som hovedsaklig har sin erfaring fra denne type samhandling, vil nye ukjente personer med nye behov oppleves som fremmede ("de") og ofte som truende for det etablerte sosiale fellesskapet.

I gamle Holmen vel hadde "de gamle damene" et etablert fellesskap. Dette opplevde de truet da nye beboere med nye behov tok kontakt. Deres reaksjon ble å trekke seg tilbake, de markerte utilgjengelighet. Dette handler også om å underkommunisere ulikhet, men på et mer personlig plan. Det etablerte fellesskapet i den gamle velforeningen representerer et sosialt fellesskap som har bestått over lang tid. Velforeningen var imidlertid lite egnet til å møte utfordringene i dagens bysamfunn. Nye generasjoner med nye behov og krav om handling representerer ikke bare aktiviteter av liten interesse for den eldre generasjonen, men også en fremmed samværsform. Henvendelsene var også et varsel om inntrengning i et etablert fellesskap. Damenes strategi resulterte i at de beholdt sitt fellesskap, i alle fall i første omgang. De yngre dannet et nytt vel. Det er imidlertid usikkert om fellesskapet mellom "de gamle damenes fellesskap" vil bestå over tid. Rammene rundt fellesskapet er

endret, det er etablert en ny og aktiv velforening innenfor "deres" område. De eldre damene er trolig nødt til å finne nye rammer dersom fellesskapet skal bestå.

4.3.3 Aspekter ved motivasjon for verv i beboerorganisasjoner

I de borettslagene som gir lite respons på Aksjon Nærmiljø, er det grunn til å tro at det er andre mekanismer som gjør seg gjeldende. Legitimitetsaspektet utgjør en forklaring. Jo mer fremmede og utradisjonelle aktivitetene/tiltakene er, jo større problem vil initiativtakeren ha med:

- å føle seg trygg på at beboerne vil ha aktiviteten
- å bli kreditert for at de gjør en innsats for fellesskapet og ikke bare for seg selv

En annen forklaring er knyttet til Sørhaugs begrep om "privat kapital", om å ha et "navn". Mange borettslag har ledere som har sittet i mange år, og som i alle årene har konsentrert sin innsats om forvaltning av boligmassen. Disse lederne har et lokalt "navn". Erfaringen er at dersom en har opparbeidet seg et "navn", kan en leve lenge på det. Personer som har vært alene om å ha et navn ("det er jo ikke mulig å få andre til å stille"), kan risikere å redusere effekten av det dersom andre kommer til. Særlig alvorlig blir det dersom den (de) andre oppviser større innsats, bedre evne til å utvikle organisasjoner eller til å starte med aktiviteter og nye tiltak. Nye vil kunne synliggjøre begrensningene i det etablerte styret.

Koblingen mellom "legitimitetsproblemer" hos innovatøren og styreledelsens ønske om å verne om sin "private kapital", sitt "navn", gjør at det skal en god porsjon utholdenhet og engasjement til for få en etablert beboerorganisasjon til å komme i gang med nye aktiviteter.

4.4 Lærdom - saklighet og profesjonalitet er viktig

Alle disse hindringene lar seg overvinne. Hensikten med gjennomgangen av eksemplene er å skape større innsikt i de sosiale prosessen som skjer i velforeninger og borettslag som er inne i bølgedaler, og som har store problemer med å komme ut av dem. I sammenheng med evalueringen av Aksjon Nærmiljø er det sentralt å vurdere hvordan Aksjonsledelsen og Vellenes Fellesutvalg kan påvirke og veilede styrene og andre aktive som står midt oppe i omstillingsprosesser som de som er vist ovenfor. Den praktiske hensikten med gjennomgangen er å skaffe innsikt for å forebygge at bølgedaler blir varige og at det får etablere seg "propper i systemet".

Antropologene er ikke de eneste som peker på at avstandsmarkering er vesentlig for identitetsetableringen. Dersom ønsket er å fremmedeltakelse i lokale beboerorganisasjoner som også arbeider for å styrke sosiale fellesskap blant beboerne, er det trolig nødvendig at deltakerne i organisasjonen kan differensiere mellom ulike aspekter ved samhandlingspartneres roller. Distanse er nødvendig for å kunne differensiere mellom ulike kapasiteter ved personene og forholde seg til dem på graderte måter. Ved å forholde seg til

de nye personene med de nye ideene som kapasiteter på **avgrensede felt**, som eksempelvis dugnadsmobilisering eller kontakt med kommunen, er de mindre truende for det eksisterende fellesskap og de eksisterende verdier. Ved å forholde seg til personer som står for nye ideer og nye verdier, **ikke** som totale personer, men som "del-kapasiteter" en kan forholde seg til innenfor **aspekter** av sin hverdag/sitt virke i foreningen, blir det lettere å behandle dem som like selv om de ikke oppfattes slik. På den måten kan en både handle innen et likhetsideal og opprettholde sin identitet hvor nettopp avgrensing står sentralt. Dette handler om å forholde seg saklig og profesjonelt til den organisatoriske siden ved velforenings- og borettslagsarbeid.

Aksjonsledelsen og Vellenes Fellesforbund yter bistand i organisatoriske spørsmål til velforeninger og delvis også til borettslag. I denne bistanden kan det være hensiktsmessig å trekke fram behovet for arbeidsdeling i styret. Å gi ulike personer ansvar for ulike avgrensede emner er både en måte å aktivisere flere og en metode for å skape en fleksibel organisasjon. Det samme gjelder prinsippet om rotasjon og utskiftning i ledelsen. Samme personer bør ikke sitte for lenge med lederverv, de kan da raskt utvikle en ekskluderende kultur. Det er også stor fare for at de blir utslitt og går lei uten å ha rekruttering klar.

Aksjonsledelsen rapporterte om hyppig kontakt med personer som forsøker å skape mer aktivitet i sitt boligområde, og som føler at de får liten respons i velstyret eller borettslagsstyret. Aksjonen yter veiledning til dem om framgangsmåter o.l. Like viktig tror jeg det er at Aksjonsledelsen er utadrettet og tar kontakt med de passive foreningene og samtaler om muligheter og begrensninger. En slik offensiv holdning krever innsikt i de sosiale prosessene som skjer i ledelsen av denne type organisasjoner. Det krever også tid i form av personalressurser. I prosjektfasen er det en oppgave aksjonsledelsen kan ivareta, spørsmålet er hvem som skal ivareta denne funksjonen etter prosjektperioden. Vellenes Fellesutvalg er aktuelle, det samme er bydelssekretærene. Dersom kommunen ønsker å yte denne servicen overfor beboerorganisasjonene også i framtiden, bør den/de som skal ta ansvaret kobles på dette arbeidet allerede nå.

Erfaringene fra gjennomgangen kan omsettes i fem punkter for praktisk arbeid i og overfor beboerorganisasjoner:

- Oppfordre ledere som har sittet noen år til å ta pause, mens de fortsatt har interesser og krefter for slikt arbeid.
- Oppfordre til å delegere ansvar slik at det dannes underutvalg, arbeidsgrupper o.l. til å ta ansvar for avgrensede tiltak eller arrangementer.
- Sørge for utskiftning og rotasjon i styret.
- Fange opp aktive som prøver å initiere nye aktiviteter og støtte og veilede dem.
- Fortsette å drive oppmuntre og honorere innsats og legitimere nye aktivitetstiltak som setter sosiale behov på dagsordenen.

5 Forankring og videreføring

5.1 Forventning om videreføring og innovasjon

Som nevnt innledningsvis er Aksjon Nærmiljø på den ene siden et selvstendig prosjekt utformet på grunnlag av lokale ideer og lokale forhold. Samtidig inngår det i en prosjekt "stall" rettet mot aktivitet og deltakelse i boligområder. Erfaringene fra SNU-prosjektene er grovt fortalt at kommunene lærer mye og iverksetter nye beslektede prosjekter, men at de i begrenset grad bidrar til endringer i den kommunale organiseringen. I Aksjon Nærmiljø hadde de impliserte aktørene flere grunner til å forvente at prosjektet ville føre til mer varige endringer og at en del av aktivitetene som prosjektet hadde initiert skulle vare utover prosjektperioden. Både forhold knyttet til Aksjonen og til trekk ved Haugesund kommune kunne tale for dette.

For det første var det lagt et organisasjonsmessig grunnlag for samarbeid mellom beboerforeningene og kommunen allerede før prosjektet. I Haugesund hadde vellene et etablert fellesutvalg og det var utarbeidet en rammeavtale som skulle regulere samarbeidet mellom kommunen og fellesutvalget. Både kommunen og vellene har erfaring i systematisert samarbeid og de har organisert dialogen mellom velforeningene og kommunen.

For det andre hadde Haugesund kommune valgt en modell for prosjektet som rettet det mot hele kommunen, ikke mot noen vanskeligstilte områder. I motsetning til de fleste andre Bomiljø-prosjekter er Aksjon Nærmiljø bredt anlagt mot alle kommunedelene, og ikke knyttet til ett avgrenset boligområde. Faren for misunnelse og opplevelse av forfordeling, som ikke er uvanlig i kommuner med store prosjekter i noen utvalgte områder, skulle derfor i liten grad være til stede. Tvert om var det lagt til rette for at Aksjonen skulle knyttes opp mot en allmenn policy om nabolagets betydning og kommunens samarbeid med beboere som ønsker å yte frivillig innsats i sitt boområde.

For det tredje var det et godt tidspunkt å ha en slik Aksjon på. Prosjektet ble startet opp mens kommunen arbeidet med kommunens langsiktige plan. I den forbindelse var det uttalt ønske om å fremme helhetsperspektivet innen barne- og ungdomspolitikken og sette oppvekstvilkår på dagsordenen. Kommunen hadde igangsatt politisk og administrativ utvikling på feltene barn og unge. Fritidsetaten var knyttet til dette arbeidet med et særlig ansvar for å ivareta nærmiljøaspektet, og i forbindelse med forebyggende ungdomsarbeid. Det var startet en prosess hvor fritidsetaten hadde representanter i to ulike fora og god anledning til å være premissleverandør. Det var grunn til å anta at det primærforbyggende perspektivet som Aksjonen inngår i, ville bli ivaretatt og forsøkt "solgt" av etatens representanter i disse foraene.

Situasjonen et år etter prosjektets avslutning er imidlertid at det i kommunal regi ikke er noen aktiv utadrettet virksomhet overfor velforeninger. Rent organisatorisk har det ikke skjedd endringer som styrker kommunens arbeid med å følge opp foreninger som arbeider for aktivitet og fellesskap i kommunene. Tvert om har vakans og permisjoner preget den

posisjonen som var tiltenkt oppfølging. Ute i boligområdene og i beboernes organisasjoner er det imidlertid større virksomhet. Vellenes Fellesutvalg har virket som en press-organisasjon overfor kommunen og arbeidet for avklaring av oppfølgingsansvar. I dette kapitlet om forankring og videreføring skal Aksjonens arbeid med forankring og videreføring belyses ut fra to aspekter; samspillet med frivillig sektor, med Vellenes Fellesutvalg og kommunens interne arbeid med forankring og videreføring.

5.2 Samspillet med frivillig sektor

Samarbeidet mellom kommunen og innbyggernes egne beboerorganisasjoner var etablert før prosjektet startet. Som nevnt innledningsvis hadde Haugesund kommune og Vellenes Fellesutvalg en rammeavtale etablert før Aksjonen startet. Denne ble reforhandlet rett før prosjektet startet. Fritidskontoret var aktiv i å få i gang reforhandlinger. Vellenes Fellesutvalg var hele tiden tenkt som en aktiv medspiller både i gjennomføring av prosjektet og i utformingen. At de ble regnet som vesentlige, vitner den organisasjonsmessige forankringen av prosjektet i kommunen om. Aksjon Nærmiljø er organisert med en styringsgruppe som skal stake opp rammene og sørge for budsjett- og målstyring underveis. Gruppen utgjøres av de politiske og administrative lederne i de to samarbeidende etatene, samt rådmann. Da prosjektet ble opprettet var det tiltenkt en annen styringsform. Haugesund kommune hadde nylig startet et tverretatlig prosjekt som skulle arbeide med rusforebyggende tiltak for ungdom. Dette prosjektet er direkte underlagt rådmann og formannskap og har en styringsgruppe hvor helse- og sosialsjefen, skolesjefen og fritidssjefen er representert. Aksjon Nærmiljø ble vedtatt lagt inn under samme styringsgruppe. Dette protesterte imidlertid Vellenes Fellesutvalg sterkt på. De sier i en uttalelse til forslaget:

"Fellesutvalget stiller seg undrende til det vedtak som formannskapet har gjort... spesielt når det gjelder organisering og styring av prosjektet. Det foreligger her en sammenblanding av to ulike prosjekter som etter Fellesutvalgets vurdering ikke er forenlig med de forutsetninger Fellesutvalget har betraktet som grunnlag for søknad til staten..... kan vedtaket tyde på at verken Fritidskontoret eller Fellesutvalget vil ha noe direkte ansvar og innflytelse når det gjelder ledelse og fremdrift av prosjektet."

Fellesutvalgets syn ble tillagt stor vekt og styringsmodellen ble endret i den retning de ønsket. Det synes klart at Vellenes Fellesutvalg hele tiden har vært sentrale i prosjektet. Det er vanskelig å tenke seg et prosjekt uten dem, langt på vei var de inngangsporten til velforeningene. At de er viktige er imidlertid ikke det samme som at de er premissleverandører.

5.2.1 Asymmetrisk relasjon

Like så klart som at de var viktige for prosjektet er det klart at de stiller vesentlig svakere i forbindelse med utforming av Aksjonen. Dette beror på en del forutsetninger knyttet til fellesutvalget og Aksjonen:

- Fellesutvalget er valgt organ og bundet av mandatet de får på årsmøtet.
- Medlemmene i fellesutvalget arbeider på frivillig basis, ubetalt og som tillegg til andre oppgaver.

Dette innebærer at fellesutvalgets ansatte har begrenset tid. Til tross for at fellesutvalget er trukket med i styringen av Aksjonens mange delprosjekter og at de er representert i alle styrende fora omkring prosjektet, er det lagt til rette for at kommunen er den sterke og dominerende part i relasjonen. Kommunens ansatte arbeider med Aksjonen på heltid og er erfarne i prosjektledelse. I tillegg er det de som har kontakten med finansieringskildene og de har løpende kontakt med politikere og kommunens ledelse.

Mye tyder på at fellesutvalget ikke har opplevd at de har vært premissleverandør for Aksjonen. Dette betyr imidlertid ikke at de er direkte misfornøyde eller at det har vært konkrete konflikter om utviklingsretning for Aksjonen. Manglende premissleverandør knytter seg heller til at de ikke har maktet å komme tiltakene i forkjøpet. Det har skjedd svært mye, svært mange aktiviteter og hendelser og det har hele tiden skjedd mye nytt. Det tar tid å følge med på dette, for personer som tar del i dette på fritiden. Tid til å utmeisle en egen, felles strategi har de i liten grad funnet.

I samtale med medlemmene i fellesutvalget er de opptatt av å skille mellom Aksjonen og dem. Det er et gjennomgående tema at "Aksjonen er fest, fellesutvalget er hverdag". Med dette menes at Aksjonen og fellesutvalget i folks bevissthet er en og samme ting. Fellesutvalget kan imidlertid ikke følge opp Aksjonens aktivitetsnivå når prosjektet er over. Fellesutvalget har nok følt at deres særpreg har forsvunnet i all viraken rundt selve Aksjonen. De gir også uttrykk for at Aksjonen har lagt beslag på svært mye av medlemmenes tid.

"Vi er trukket inn i så mange ting at vi ikke får tid til å gjøre det som årsmøtet og vellene har pålagt oss..... Fellesutvalgene driver med helt andre ting enn Aksjonen. Vi er ikke Aksjonen verken i form, innhold eller valg av virkemidler.

(Sitat fra mangeårig styremedlem)

I samtaler med fellesutvalgene kommer det klart fram at de nok hadde ønsket at Aksjonen skulle ha ført til større oppmerksomhet rundt dem, men da på deres premisser. I en gjennomgang av alle virkemidlene i Aksjonen kommer det fram at spissprosjektene og prisene ble opplevd som problematiske av dem. Spissprosjektene fordi de opplevde det som vanskelig å forsvare hvorfor noen vel fikk støtte og andre ikke. Det ligger i prosjektenes natur at det er mulig å feile, å ikke få til det en hadde vyer om. I slike tilfelle var det særlig vanskelig å forsvare hvorfor en hadde støttet det prosjektet og ikke nabovellets. Hedersprisene var enda vanskeligere å forsvare fordi de mente det ofte var tilfeldig hvem en fant fram til (se forøvrig avsnitt 3.3.6). Mye kan tyde på at kommunens representanter i stor grad var premissleverandør for prosjektet og at fellesutvalget var medspiller. Fellesutvalget har

nok opplevd at de ikke har fått kjørt fram sin egenart sterkt nok, og at de har lidd noe under at medlemmene, beboerne, ikke i tilstrekkelig grad har klart å skjelne mellom fellesutvalget som medlem i en tidsbegrenset aksjon og fellesutvalget som et permanent medlemsorgan.

5.2.2 Synergieffekter for fellesutvalget

Til tross for at fellesutvalget har uttrykt en viss kritisk holdning til deler av Aksjonen, har de støttet opp om den og ser klart at de har fått noen fordeler som de ellers ikke ville oppnådd.

Rekrutteringsfordeler

Fellesutvalget har fått mange flere medlemmer og derved sterkere økonomi og bredere basis. Dette har gjort det lettere å finne nye medlemmer til styret. De har kontakt med flere velforeninger og kan lettere håndplukke folk som de mener er egnet til styre.

Større bredde - aktuelle oppgaver for fellestvalget

Til tross for at fellesutvalget poengterer at de er noe annet enn Aksjon Nærmiljø, er det klart at Aksjonen har synliggjort et bredere spekter med oppgaver for dem. På forespørsel om hva de selv så på som mulige, naturlige oppgaver for dem, svarte de:

- Yte "starthjelp" til nye vel, til å få dem i gang, få til rutiner o.l.
- Skolere tillitsvalgte i velstyrene, drive opplæring i velforeningsarbeid.
- Gi råd og veiledning til enkeltpersoner som ønsker å starte vel eller som ønsker "å blåse nytt liv i en passiv velforening", som det er pekt på et behov for i kapittel 4.
- Veilede velforeningsrepresentanter overfor offentlig sektor, spørsmål om medlemmer, om innkreving av kontingent o.l.
- Være informasjonsformidler fra Norges Velforbund til vellene og fra kommune til vellene.

- De ønsket å ha en større andel av tilskuddstildelingen, utover oppstartingstilskudd som de formidler og noe dugnads/renovasjonstilskudd og tilskudd til juletreffester og andre fellesskapstiltak.
- Videre ønsket de å videreutvikle sin rolle som medspiller i kommunens planarbeid, enten det er reguleringsplaner eller mer overordnede planer.
- Å raffinere deres arbeid med å følge opp deres del av rammeavtalen og blant annet arbeide mer systematisk med de jevnlige møtene mellom vellene og bystyret.

- Være informasjonsformidler mellom ulike vel, formidle gode ideer og erfaringer fra ulike aspekter ved velarbeidet.
- Endelig ønsket de å utvikle en rolle som animatør, som igangsetter av større tiltak rettet mot flere velforeninger. Som eksempel ble nevnt at de kunne spille en rolle ved TV-innsamlingen og andre nasjonale "dugnader" eller happeninger.

De fem første punktene må betegnes som virksomheter de allerede driver, og som de nok opplever at de ikke har vektlagt så mye som de ville under Aksjonen. Til dette kan det tilføyes at en del av disse momentene til dels har blitt ivaretatt av Aksjonen. De neste tre punktene innebærer en utdyping og utvidelse av emner de driver med. Både når det gjelder

arbeid med tilskudd og møter mellom vellene og bystyret, er det grunn til å tro at deltakelse i Aksjonen har gitt medlemmene i fellesutvalget verdifull erfaring. Fellesutvalgets rolle i forbindelse med kommunens planarbeid har vært lite fokusert i løpet av prosjektperioden og er eksempel på en av de oppgavene som fellesutvalget har drevet med parallelt med Aksjonen.

De to siste oppgavene er ting fellesutvalget ikke har drevet med tidligere og hvor erfaringene fra Aksjonen skimter klart gjennom. Mye kan tyde på at fellesutvalget har fått utvidet spekteret av mulige aktuelle oppgaver for dem gjennom sin deltakelse i Aksjonen.

5.2.3 Oppsummering - makt og avmakt i samspillsmodellen

Samspillsmodellen som Haugesund kommune har gjort bruk av innebærer at samarbeidet mellom frivillig sektor og kommunen er organisert slik at begge er representert i nær sagt alle prosjektfora. Fellesutvalget representerer målgruppen for Aksjonen og har vært en svært viktig kanal i hele prosjektperioden. Asymmetrien mellom kommunens heltidsansatte, profesjonelle prosjektmakere/ledere og fellesutvalgets frivillige "amatører" har satt sitt preg på hvordan fellesutvalgets medlemmer opplevde utvalgets deltakelse i prosjektet. Det synes klart at kommunen har vært premissgiver for utviklingen i prosjektet. Rapporten har imidlertid vist at fellesutvalgets innvendinger har blitt tatt hensyn til ved Aksjonens kursjusteringer. Å bli tatt hensyn til er imidlertid ikke det samme som å være premissleverandør.

For å være premissleverandør må en ha klart for seg hva en vil og klare å kommunisere dette. Kommunens ansatte har i denne sammenheng et "fortrinn", i det at de har arbeidet med idegrunnlaget over lenger tid. Dette skaper i seg selv en asymmetri mellom partene. De strukturelle forholdene rundt partene, med kommunens ansatte knyttet til både pengesekk og kommunens ledelse og tredje sektor som knyttet til innbyggerne, forsterker asymmetrien.

Det er imidlertid likevel en klar oppfatning at fellesutvalget har profittert sterkt på Aksjonen, både direkte og indirekte. De har profittert direkte ved at de har fått flere medlemmer og mer blest om seg selv og om de foreningene de representerer. Indirekte har de profittert ved at de har fått erfaringer i prosjektarbeid og i mulige modeller for deres arbeid. Det er nevnt at fellesutvalgets medlemmer ofte har presisert at de ikke er den "festen" og ablegøyene som Aksjonen representerer, men "hverdagen" og basisarbeidet. En vesentlig bieffekt av fellesutvalgets deltakelse i Aksjonen er trolig at de har fått klarhet i egen identitet. Å vite hva de ikke vil, eller kan, er vesentlig for å forstå hva en bør og kan være. Med styrket identitet kommer også handlekraft, ikke minst overfor kommunen. Her har fellesutvalget spilt en vesentlig pådriverrolle etter at prosjektet ble avsluttet.

5.3 Aksjonen og nærmiljøpolitikk som del av kulturetatens virksomhet

Konseptet i Aksjon Nærmiljø er utviklet i Fritidsavdelingen i Kulturetaten. Som nevnt innledningsvis i rapporten hadde fritidsetaten to målsettinger med prosjektet. Den overordnede målsettingen var å skape aktiviteter i velforeningene i byens boligområder og derigjennom få større deler av innbyggernes fritidsaktiviteter til å finne sted innenfor boligområdet. Fritidsetaten så imidlertid også Aksjon Nærmiljø som en anledning til å utvikle en arbeidsmetodikk som kalles samfunnsarbeid. Denne metodikken har som kjerne at en gjennom å utvikle møtesteder og aktiviteter i boligområdene med "lav terskel", også skal skape tilbud som integrerer marginale grupper. Fritidsetaten ønsket med Aksjon Nærmiljø å stimulere beboerne og deres organisasjoner til selv å utvikle møteplasser på egne premisser. Aksjon Nærmiljø var dermed også et prosjekt for faglig utvikling internt i fritidsetaten. Terminologien "samfunnsarbeid" ble bare brukt i begynnelsen av prosjektet. Etterhvert het det at Aksjonen skulle bidra til "å styrke nærmiljøperspektivet" i etaten.

Innledningsvis ble det stilt spørsmål om prosjektet har bidratt til å styrke nærmiljøperspektivet i etaten. Ved prosjektets avslutning var det lite som tydet på at perspektivet var nevneverdig styrket. Nærmiljøperspektivet var ikke eksplisert verken i ledelsesstrategier eller i etatens nye organisasjonsmodell. Dette skal belyses nærmere i dette avsnittet.

5.3.1 Nærmiljøperspektivet i kulturetatens administrasjon

Konseptet i Aksjon Nærmiljø ble utformet først og fremst av leder i fritidsavdelingen i kulturetaten. Lederen fungerte også som prosjektleder det første året. Deretter tok fritidsavdelingens nestleder over prosjektlederansvaret. Vedkommende fikk permisjon fra sin stilling. Nestlederstillingen ble midlertidig besatt av en annen medarbeider fra etatens ytre ledd, fra et av etatens tre bydelshus. Det ble med andre ord ikke trukket eksterne personer inn i administrasjonen i etaten som følge av prosjektet. Det skulle dermed ligge til rette for et tett samarbeid mellom kjente medarbeidere. Situasjonen utviklet seg imidlertid annerledes.

Den tilsatte interne prosjektlederen ble tilsatt mot ønsket til lederen av fritidsavdelingen. Han ønsket personen som fortsatt nestleder for avdelingen. I den perioden prosjektet pågikk gjennomgikk etaten en omstilling. Fritidskontoret ble nedlagt som egen avdeling. Kulturkontoret fikk en organisering hvor institusjonene utgjorde avdelinger (bibliotek, kino, galleri, teateret, slaktehuset, nordre bydelshus, søndre bydelshus o.l.). I tillegg hadde ledelsen en stab, hvor barne- og ungdomskonsulenten og prosjektleder for Aksjon Nærmiljø satt, sammen med merkantilt og økonomisk personell. Leder for fritidskontoret gikk over som nestleder i kulturetaten. Den nye modellen byr på både fordeler og ulemper i forhold til integrasjon av erfaringene fra Aksjon Nærmiljø. Plassering i stab for hele kulturetaten kunne i prinsippet gi god anledning for prosjektleder til å formidle erfaringer fra Aksjonen og ellers delta i utvikling av etaten. Prosjektleder opplevde imidlertid at hun ble lite trukket inn i utviklingsspørsmål. Fra prosjektleder ble det sett som en ulempe at det ikke var lagt opp til at staben skulle delta på møter med institusjonene. Den nye organisasjonsmodellen brøt dermed en linje mellom prosjektleder og bydelshusene.

I praksis opplevde prosjektleder seg isolert i egen avdeling. Vedkommende opplevde også at tjenestevei til politisk ledelse til dels var stengt. Etter en tid valgte prosjektleder dermed å betrakte prosjektet som fristilt fra linjeorganisasjonen og i praksis gå utenom ledelsen med saker som politikerne skulle informeres om eller ta stilling til, som omhandlet prosjektet.

Prosjektleder har i hovedsak to roller som må ivaretas - pådriverrollen og integratorrollen. Pådriverrollen innebærer å drive prosjektet framover, å være ildsjel og skape entusiasme om prosjektet. Dette er særdeles viktig i prosjektets første faser (Søholt 1993, Holbakk 1993). Dersom prosjektet har som hensikt å avstedkomme endringer i den etablerte organisasjonens virksomhet, slik tilfellet var i Haugesund, må prosjektleder etterhvert arbeide med å forankre prosjektet i organisasjonen og integrere erfaringene fra prosjektet i organisasjonens ulike ledd. For Aksjon Nærmiljø handlet integreringsvirksomheten både om å etablere arbeidsoppgaver knyttet til oppfølging og stimulering av velforeninger som en naturlig del av etatens virksomhet, og om å få andre etater til å legge om elementer i sin praksis slik at den støtter opp om aktiviteter i boligområdene.

Prosjektleder opplevde at den integrerende delen av prosjektlederrollen var vanskelig av flere grunner. For det første fordi aksjonens karakter krevde at pådriverrollen ble ivaretatt løpende. Dette tok en vesentlig del av prosjektleders tid. Samarbeidspartene var frivillige og det satte begrensninger på delegering av praktisk "kulissarbeid" som må til for å få de ulike arrangementene i gang. For det andre hadde prosjektleder, slik hun så, det liten oppfølging internt i avdelingen. Etterhvert ble det etablert to formelle kanaler mellom prosjektleder og bydelshusene²¹. Dette var imidlertid ikke nok til at prosjektleder hadde nødvendig tyngde i forhold til å posisjonere nærmiljøarbeidet blant alt annet bydelshusene har av oppgaver. Dette skal belyses mer inngående i neste del.

Problemet med å integrere prosjektets idegrunnlag i egen etat er tildels innbakt i prosjektets konsept. Det er et overskuddsprosjekt hvor en gjennom positive virkemidler spiller på beboernes overskudd og hvor kulturetaten er raus med oppfølging og går langt inn i tredje sektors virksomhetsområder. Det er et prosjekt hvor en "selger" vyer og visjoner på temaområder som kommunen ikke over tid kan følge opp, men som tredje sektor selv forventes å ta større del i på sikt. For kulturetaten er det klart at en like omfattende oppfølging på sikt ikke er aktuell. Nestleder i kulturetaten peker på dilemmaet i prosjektet: På den ene siden er det nytenkning og frimodig satsing som krever full oppmerksomhet. På den andre siden konkurrerer prosjektet med andre og kanskje mer tradisjonelle oppgaver i etaten:

"Dette å gå ut og være kreativ og dristig og prøve å feile og ta sjanser. Det er det vanskeligste som finnes. Å gå ut og ta en del initiativ og være frekk nok eller ambisiøs nok til å si at vi har noen store tanker, det er veldig personavhengig og det er langt mellom de som våger det..... Fordi min nestleder ble prosjektleder kunne ikke både leder og nestleder engasjere seg i et slikt prosjekt. Det var ikke en sentral oppgave for kulturetaten eller fritidskontoret. Det var en tilleggsaktivitet. Derfor ble jeg nødt til å trekke meg tilbake mer enn jeg egentlig hadde tenkt meg."

²¹ Midt i prosjektperioden ble sammensetningen av styringsgruppen for prosjektet endret og lederen for ett av bydelshusene ble trukket inn i prosjektet gjennom en plass i styringsgruppen. I tillegg ble prosjektleder etter å ha protestert på de administrative rutinene internt tatt med på noen av institusjonsmøtene hvor bydelshusene var sentrale.

Nestleder har på den ene siden et klart blikk for utfordringene i prosjektet. På den andre siden innrømmes manglende (mulighet til) oppfølging internt. For prosjektleder er intern integrering svært vanskelig uten allianse med overordnede internt.

5.3.2 Integrering i bydelshusene

Bydelshusene utgjør kulturkontorenes lokale tjenestetilbud. De har ulik tradisjon i å arbeide med frivillige foreninger og særlig beboersammenslutninger. De bygningsmessige og personalmessige forskjellene gir dem også ulike muligheter til å kunne være lokalsamfunnets "storstue" og aktive støttespillere for vellene.

Bydelshuset i Nordre bydel

Huset har god kapasitet mht. rom. Det er to ansatte, en daglig leder og en assistent som også er leder for fritidsklubben. Bydelshuset har en kafe, som forøvrig er et produkt av Aksjonen²².

De ansatte på Bleikemyr bydelshus sier at Aksjon Nærmiljø gir økt oppslutning om det idegrunnlaget de har arbeidet ut fra. De ønsker at bydelshuset skal være møtested for enkeltpersoner og foreninger i området, i deres daglige virksomhet. De har vært tilbakeholdne med å lage store arrangementer i egen regi, de vil at initiativet skal ligge i foreningene og ikke hos dem som kommunalt ansatte. Denne linjen har de fulgt i Aksjon Nærmiljø også. Initiativene har kommet fra kulturadministrasjonen sentralt og bydelshuset har stilt lokalene til disposisjon for arrangementer. Det rapporteres om kraftig øking i utleie til arrangementer i regi av frivillige foreninger (økning på 300 %)²³.

Bydelshuset i Søndre bydel

Bydelshuset i Søndre har langt dårligere kapasitet med hensyn til rom og møtelokaler. I motsetning til bydelshuset i nordre bydel har det også liten tradisjon i samarbeid med velforeninger. Det har vært få aktive velforeninger i området. Søndre bydel er utpekt som et område hvor det var særlig viktig å stimulere til flere og mer aktive velforeninger. Lederen på bydelshuset har samarbeidet tett med ledelsen i aksjonen, og har også fulgt opp nye veltettere enn hva tilfellet er i Nordre. Det har særlig vært hyppig kontakt i forbindelse med vellenes deltakelse i radiokonkurransen "Har du lyst har du lov". Etter første driftsår rapporteres det om "et renn av henvendelser" fra foreninger, og det er opprettet et kontaktnett mellom bydelssekretæren og ca 30 personer i 10 ulike velforeninger (Årsmelding 90/91).

I prosjektets oppstartingsperiode ble det brukt mye krefter på å informere ansatte i bydelshusene om Aksjonen, om målsettinger og virkemidler. Bydelshusene har tildels også

²² En arbeidsledig kvinne med erfaring fra Catering og forlegning tok på seg jobben med å bygge opp kafeen til et møtested. Hun har gratis lokaler, utover dette må kafeen stå seg økonomisk.

²³ Kilde: Aksjon Nærmiljø: Årsmelding 1990/1991. Haugesund Fritidskontor.

vært trukket direkte inn i ulike virkemidler, dels har merket den indirekte gjennom økt aktivitet i velforeningene omkring dem. Ledelsene på husene ser klart at Aksjonen har hatt positiv betydning for aktiviteten i boligområdene og at det har gitt anerkjennelse til en metodikk som de selv lenge har brukt:

"Det er ikke bare den økonomiske biten (ved Aksjon Nærmiljø) som teller, men gevinsten på lengre sikt, som de (velforeningene) får ved å ha vært med i Aksjon Nærmiljø. De har lest en god del ting, de har fått nye medlemmer, de har fått markedsført seg selv, de har vært med i et samarbeid som ikke bare gir økonomiske resultater..... Folk føler at de har fått noe igjen. Dette merkes på husene. Når vi skal gå inn i samarbeid trenger vi ikke alltid å gå ut og vifte med et pengebeløp.

(.....)

(Aksjon Nærmiljø) har synliggjort den type arbeid vi har gjort. For det er metoder som vi har brukt lenge, som er overført til Aksjon Nærmiljø. Men vi jabbet i så lite omfang... Men nå har Aksjon Nærmiljø fått markedsført hele byen og vi har lettere for å få gjennomslag for våre metoder."

(daglig leder på bydelshuset i Nordre bydel)

Dette bekreftes langt på vei av lederen på bydelshuset i Søndre bydel, selv om bydelen har hatt en del problemer med personalressurser og har bygningsmessig større utfordringer. Lederen i Søndre bydel peker på to typer utfordringer knyttet til modellen som Aksjon Nærmiljø har gjort bruk av:

"Hvorfor kan ikke premissene legges lokalt? Må det være de samme premissene som skal gjelde for Nordre og Søndre bydel? Det kunne jo vært to ulike ting. I dette ligger det at detaljstyringen skulle vært lagt ut til bydelene. Det skulle foregått litt mer lokalt....

Nordre bydel er ung og har nye, levende velforeninger. Det gir dem en fordel.... De var mer rede til å ta en del av kaka. Vi var klar over det.... så måtte vi kjempe litt i sør for i det hele tatt få være med.... Vi har hatt en del sårbare velforeninger og har ikke lyktes nok. Dette skyldes nok først og fremst vår situasjon på forhånd, ikke prioriteringene i Aksjonen."

(daglig leder på bydelshuset i Søndre bydel)

I følge bydelssekretæren hadde de to bydelene såvidt ulikt utgangspunkt at en felles mal for hele byen ble opplevd som vanskelig. Bydelshusene har til dels vært mottakere av utspill fra Aksjonsledelsen. Representanten fra den delen av byen med minst ressurser opplevde det som vanskelig at utspillene fra Aksjonen sentralt ikke var innrettet mot ulikhetene.

5.3.2 Bydelshusenes videre rolle

Hensikten med integrering av et forsøk er at det skal føre til varige endringer i de berørtes arbeidssituasjon. Det har lenge vært en uttalt målsetting å få bydelshusene til å ta en større

del av arbeidet med oppfølging av velforeningene, etter prosjektperioden. Lederne er selv innstilt på dette, og som tidligere vist, ser de det som en naturlig del av sitt arbeidsfelt. De etterlyser imidlertid at dette i sterkere grad hjemles i deres stillinger:

"Hvis vi skal få høynet dette arbeidet (nærmiljøarbeidet), selv om det ligger i våre stillinger i dag som en del av det andre, må det ikke bli i tillegg til alt det andre vi gjør, men en del av det vårt egentlige arbeid skal være."

(daglig leder på bydelshuset i Nordre bydel)

Dette er et spørsmål om prioritering. Ledelsen i kulturadministrasjonen gir ikke uttrykk for at de kan se at bydelshusene kan nedprioritere deler av sin virksomhet til fordel for økt satsing på oppfølging av velforeningsarbeid.

*"Jeg tror de (bydelssekretærene) puster lettet ut nå når prosjektet er over, og det går mye på at de har vært nødt til å slippe veldig mye av sitt eget for å delta i andre sitt.....
Problemet ute i bydelshusene er jo at de skal forholde seg til veldig mange grupper. Det er ikke noe problem å møte velforeningene på en forvaltningsmessig måte, altså leie ut lokale, gi råd, av og til ta et mindre initiativ og slikt. Fordele noen tilskuddsmidler er heller ikke noe problem. Det å følge opp, å gi støtte til foreninger innenfor en viss klar avgrensning er fullt mulig. Men det må bli en veldig klar avgrensning på det, for de skal jo ikke forsvinne inn i et enkelt prosjekt, eller følge opp en velforening spesielt. Da ville de ikke greie å gjøre jobben sin, som er å ivareta helheten. Så i forhold til det vi har gjort i prosjektet så blir det vesentlig mye mindre de kan følge opp. Det er jeg overbevist om..."*

(tidligere fritidssjef, nå nestleder i kulturetaten)

En innvending mot dette er at det ville være ledelsens oppgave å legge til rette for at bydelshusene fikk større rom for å arbeide med nærmiljøarbeid. Det er ikke kommet antydninger fra ledelsen i kulturetaten om at de, med nåværende bemanning, ser at de kan fremme en slik omprioritering.

5.3.3 Oppsummering - videreføring av nærmiljøpolitikken i kulturetaten

Gjennomgangen ovenfor viser at prosjektet ikke er så omfattende integrert i egen etat som det er grunn til å anta ut fra målsettingen i prosjektet og de organisatoriske forutsetningene. En del praktiske omstendigheter og noen faglige uenigheter har gjort at kulturetatens ledelse ikke har hatt noen omfattende faglig oppfølging av prosjektet.

Arbeidet med å integrere prosjektet i bydelshusene har møtt to typer motstand. For det første problemer med å tilpasse Aksjonens utspill til de lokale forutsetningene i bydelene. For det andre å finne rom for å utvikle systematisk samarbeid så lenge det i bydelshusene ikke er "ryddet plass" til oppfølging av prosjektet. For de ansatte på bydelshusene kommer

Aksjonen som tillegg til andre oppgaver i bydelene.

Til tross for at bydelssekretærene også gir uttrykk for at de i Aksjon Nærmiljø har vært nødt til å la noe ligge til fordel for å følge opp Aksjonsledelsens utspill, gir de et langt mer positivt bilde av egen interesse for å følge opp prosjektet, enn deres administrative og faglige overordnede tilskriver dem. Det kan se ut til at kulturadministrasjonens ledelse overser de potensialene som ligger i eget apparat når det gjelder videreføringen. Med tanke på videreføring etter endt prosjektperiode er det imidlertid klart at dersom bydelshusene både skal ha en animatørrolle og en oppfølgerrolle, kreves det personalressurser og et større administrativt apparat enn de i dag har til rådighet.

Kulturetatens forslag ved prosjektets formelle avslutning var at en ny stilling skulle opprettes, og at den skulle lokaliseres til kulturadministrasjonen. Stillingen skulle være øremerket ansvaret med å følge opp velforeninger og andre beboerorganisasjoner.

5.4 Integrering i kommunen

Aksjonen har ført til økt fokus på nærmiljø, på den rollen velforeninger og andre beboerfelleskap kan spille i utviklingen av både de fysiske omgivelsene i boligområdene og i det sosiale miljøet. I 5.2 og 5.3 er det vist at prosjektet har hatt problemer med å integrere prosjektet både i Vellenes Fellesutvalg og i egen etat, iallfall dersom integrering innebærer overføring av ansvar og oppgaver som prosjektet har ivaretatt. I denne delen skal prosjektets utspill og samarbeid med andre deler av kommunen belyses og vurderes.

5.4.1 Park- og idrettsetaten

Park- og idrettsetaten ble tidlig sett på som en aktuell samarbeidspartner på grunn av at deler av deres virksomhetsområde omfatter anlegg og stell av grøntområder i boligområdene. Den delen av konseptet som omfatter fysisk utbedring i boligområdene er for Park og Idrett en videreutvikling av arbeidsoppgaver de kjente fra før. Samarbeidet mellom Park og Idrett og kulturetaten følger av at uteområder og lekeplasser er viktige for vellene. Mange velforeninger har vært i kontakt med Park og Idrett opp gjennom årene. Aksjon Nærmiljø bygger dermed på et samarbeid som har lange tradisjoner i Haugesund. Mange av de konkrete oppgavene Park og Idrett gjør i forbindelse med Aksjonen er en type oppgaver de har gjort i flere år. I den første fasen av prosjektet opplevde etaten frustrasjon fordi deres deltakelse i Aksjonen ikke medførte vesentlig økning i økonomiske midler til tiltak i lokalmiljøene.

Lederen i etaten uttrykker dette slik i et intervju foretatt etter at første halvdel av prosjektet var gått:

*"Vi føler at vi er blitt brukt. Vi utfører masse arbeid, det hele har ført til merarbeid for oss, for Fritidskontoret kan ikke utføre noe....
Vi hjelper til med opprusting av uteområder, sand i sandkassene,*

maling, beplantning, vi holder maskiner og hjelper til med planering..."

De siste årene før Aksjonen hadde Park og Idrett, i likhet med parkfaglig avdeling i svært mange kommuner, opplevd kraftige nedskjæringer. Da Aksjonen kom ble det nok skapt forventninger om økt ressurstilfang til etaten. Aksjonen har ikke ført til økte ressurser til etaten. Samtidig har velforeningen startet opp en rekke forbedringsprosjekter som har involvert etatens tjenester. Etatens opplevelse av å være "brukt" henger trolig sammen med publikums forventninger om økt innsats, uten at etaten har fått flere ressurser. Park og Idrett har vært med i prosjektledelsen fra oppstart. Bedre kommunikasjon om hva prosjektet ville medføre av økte oppgaver og hvordan de statlige ressursene skulle anvendes, ville trolig ha forhindret noe av frustrasjonen. Bakgrunnen for Park- og idrettsetatens medvirkning i prosjektet er imidlertid knyttet til at de vil oppleve indirekte gevinster, ved at velforeningene gjør mer på dugnad. Intensjonen var at Park og Idrett i større grad skulle kunne bruke sine ressurser til å legge til rette for dugnad, heller enn å gjøre hele arbeidsprosessen selv. Etaten ser da også at Aksjonen har mange positive elementer, som også deres etat vil kunne profilere på. Dette understrekes i sitatet nedenfor. Sitatet avslører også at det fortsatt er en distanse, at deres deltakelse i prosjektet ikke nødvendigvis gjør at de identifiserer seg med prosjektet:

"Aksjon Nærmiljø kan fungere bra hvis de greier å fostre et fellesskap og hvis de får velforeningene sterkere i tale og skaper holdninger om at folk må gjøre noe selv." (mine uthevninger)

(leder i Park- og idrettsetaten)

Erfaringene er at j aktive, kvalifiserte og bevisste beboergrupper, ikke avlaster det offentlige. Det er da også slik at Aksjonen heller har gitt Park og Idrett flere oppgaver enn virket avlastende. Da Aksjonen startet fulgte Park- og idrettsetaten et tidligere bystyrevedtak om at sentrumsområder skulle prioriteres. Den økte fokuseringen på betydningen av gode uteområder i boligområdene og behovet for assistanse fra Park- og idrettsetaten, selv om beboerne stilte opp med omfattende dugnadsarbeid, gjorde at vedtaket ble opphevet. Boligområdene skal nå ikke måtte vike i prioritet for sentrumsområdene.

5.4.2 Utspill og oppslutning fra andre etater

Prosjektleder har tatt flere utspill overfor andre etater for å få dem til å bli kjent med Aksjonen og for å få til samarbeid. Det kan ikke sies å ha vært noe tverretatlig samarbeid mellom kultur og de "myke" etatene, men en del utspill er gjort og det er samarbeidet om en del spesifikke tiltak.

Helse- og sosialetaten

Helse- og sosialetaten var ikke trukket nevneverdig inn i Aksjon Nærmiljø i den første delen av prosjektet. Etaten hadde egne utviklingsprosjekter knyttet til ungdom og forebyggende tiltak. I løpet av prosjektperioden ble sosialavdelingen omorganisert og barnevernet ble kraftig styrket. Etter at køene med barnevernssaker var ryddet av veien, begynte etaten igjen å tenke forebyggende virksomhet ute i boligområdene.

Leder for sosialavdelingen forteller om kontakten mellom sin avdeling og Aksjonen i den første perioden av prosjektet og i den siste:

"Det eneste vi har gjort er at vi undertegnet i idèpermen som vellene fikk. Men jeg har ikke fått fulgt den opp. Jeg tror at vi kan dra nytte av et samarbeid med Aksjon Nærmiljø, spesielt i forbindelse med å få gode "oppdagere". Målet for oss er å få så gode oppdagere at vi kan komme inn på et så tidlig tidspunkt at det bare er å putte inn et lite forebyggende tiltak så er problemet løst... Det må jo være målet. Der tror jeg frivillige foreninger og borettslag er en kjemperessurs..... Når prosjektet får bedre bemanning og kan konsentrere seg mer om kun Aksjonen, så tror jeg nok det blir mer samarbeid."

"Etter at Ida ble prosjektleder har informasjonen blitt bedre og bedre. (...) Det som trengs i denne byen er en bedre koordinering mellom de forskjellige etatene. Ida har jo vært inne på det.... Nå har det vært mye kultur og Park og Idrett, så nå bør andre komme mer inn."

Samarbeidet mellom Aksjonen og sosialetaten har vært knyttet til at sosialetaten har vært invitert til konferanser og annen informasjon fra Aksjonen til kommunens ansatte. I tillegg har det vært tatt en del henvendelser om samarbeid på konkrete ting. Sosialetaten ser nå konkrete samarbeidsmuligheter i deres oppsøkende, forebyggende virksomhet og Aksjonens innsats for å styrke formelle og uformelle fellesskap i boligområdene. Som en del av arbeidet med å styrke den forebyggende innsatsen i boligområdene er det etablert et tverretatlig "lederforum". Her møter mellomledere fra skolene, barnevernet og kulturetaten. Ingen fra prosjektledelsen for Aksjon Nærmiljø deltar. Forumet lager en forpliktende plan for en rekke tverretatlige tiltak som må til for å kunne ha et apparat som griper inn tidlig, som mer åpne skoler på kveldstid, åpnere bydelshus på kveldstid, åpnere barnehager m.m. Sosialleder sier:

"....det er begynt å se på disse (forebyggende) tingene. Det er nok mye upløyd mark der.(...) Haugesund styrket jo barnevernet ganske bra for noen år siden og det har hele tiden vært rådmannens klare signal til oss. Dere må ikke tro at dere får sitte der med de ressursene i all tid. Når kjernebarnevernet er sikret og vi har klart å bygge det opp til en tilfredsstillende standard, så kan midlene frigjøres og overføres til forebyggende arbeid."

Det er lederforumet som skal utmeisle den forebyggende strategien. Det synes klart at Aksjon Nærmiljø har kontakter i boligområdene som vil være nyttige for å nå målgruppen som de forebyggende tiltakene er tenkt for.

Skoleetaten

Skolesektoren har tjenestetilbudet ute i nærmiljøene, og skolebygningene er viktige arenaer for aktiviteter på ettermiddag- og kveldstid. Skolene er viktige arenaer for en rekke aktivitetstiltak i nærmiljøene. I løpet av prosjektets utvikling har det utkrystallisert seg to konkrete emner for samarbeid mellom Aksjonsledelsen og skolen. For det første har

prosjektledelsen tatt initiativ overfor skoleetaten for å få dem til å prioritere lokale foreninger når de leier ut lokaler for trening og annet. Haugesund er i en særstilling fordi det lokale perspektivet i svært liten grad er tilstede i byens idrettslag. Lagene har sine lokaler og treningsområder ved siden av hverandre i utkanten av sentrum, og det er først og fremst aktivitetstilbudet i de enkelte klubbene som styrer rekrutteringen, ikke lokal tilhørighet. Å få flere lokale idrettsarrangementer lagt til skolene krever både en ny modell for organiseringen av idrettsaktivitetene og endring i skolenes utlei praksis slik at skolenes idrettsanlegg prioriterer lokale gruppers behov. Aksjonen har fått god oppslutning fra skolene på dette (og fra idrettslagene). Dette opplever de å ha fått gjennomslag for.

I tillegg til endret utlei praksis har Aksjonen arbeidet for å få til samarbeidsprosjekter mellom velforeninger og skolen. I ett tilfelle har to beboerforeninger gått sammen med skolen og utbedret noe av uteområdene på skolen, og laget aktivitetsarrangement for barna der.

I tillegg har skoleetaten deltatt på informasjonsmøter og konferanser om Aksjonens utvikling.

5.4.3 Vertikal forankring

Prosjektleders mulighet til å integrere prosjektet horisontalt i kommunens organisasjon, i andre etaters virksomhet, er i praksis begrenset. Virkemidlene prosjektleder rår over er generell informasjon, å invitere samarbeidspartnere til deltakelse på konkrete tiltak og eventuell deltakelse i utviklingsarbeid. Dette siste betyr i praksis at prosjektleder oppnevnes av egen ledelse til å sitte i aktuelle tverretatlige fora. Haugesund har i prosjektperioden hatt tre aktuelle tverretatlige fora - lederforumet som er beskrevet ovenfor, ledelsen av et prosjekt for alternativ organisering av barnevernet og en tverretatlig plangruppe som skulle arbeide med innspill til rulleringen av kommuneplanen. Prosjektleder har ikke vært representert i noen av dem. Prosjektleders vikar har sittet som etatens representant i de to første, og nestleder i kulturetaten i den siste. Selv om det å skjerme prosjektleder fra ordinære oppgaver kan være riktig for å sikre at prosjektarbeidet får den nødvendige prioritet, er det også viktig for prosjektets integrering at prosjektleder tar aktivt del i diskusjoner om utviklingen av kommunens tjenesteapparat og forvaltning. Dette må ikke nødvendigvis ivaretas ved at prosjektleder deltar i alle fora, men der andre deltar må det etableres interne rutiner som sikrer at prosjektleders erfaringer trekkes inn i utviklingsarbeidet. Som tidligere beskrevet har prosjektleder opplevd seg som isolert i egen etat. Det er ingen ting som tyder på at godt internt samarbeid i kulturetaten har kompensert for prosjektleders manglende deltakelse i aktuelle tverretatlige fora.

Rådmannen - viktig medspiller

Dersom integrering horisontalt er vanskelig, kan veien om vertikal integrering bli vesentlig. Dette har vært tilfelle i Haugesund. I prosjektperioden har det vært et tett samarbeid mellom rådmann og prosjektleder. Rådmann er godt kjent med prosjektet gjennom representasjon i referansegruppen og styringsgruppen. Han kan derfor følge både de hjemlige diskusjoner omkring Aksjonen og departementets avveininger.

I Haugesund kommune har rådmannen en liten stab. Det er kun miljøvernleder som ikke er

knyttet opp mot økonomi eller sekretariatsfunksjon for de folkevalgte organene. Dette betyr at rådmannens mulighet til å drive utviklingsarbeid er begrenset. I prosjektperioden har det i tillegg vært en del praktiske omstendigheter som ytterligere har svekket den delen av rådmannsfunksjonen som er knyttet til utvikling. Dette er en av årsakene til at videreføringen av (elementer av) Aksjonen ikke var klarlagt da prosjektperioden ble avsluttet.

Indirekte påvirkning av kommunens ledelse

Prosjektleder har også hatt mulighet til å påvirke kommunens ledelse gjennom informasjon. Aksjonens kampanjepreg med konkurranser, finaler og andre store happeninger er egnet for uformell påvirkning. Som eksempel kan nevnes at radioprogrammet "Har du lyst har du lov" mobiliserte mellom 400 og 800 mennesker i finalen. Både rådmann og ordfører satt i juryen i finalen. De fikk ta del i stemningen og oppslutningen fra lokalbefolkningen og de fikk anledning til selv å markere kommunens interesse for denne type arbeid. Også ved senere anledninger har rådmann deltatt i programmet, blant annet som offer for en "kidnapping" et vel foretok.

Å trekke kommunens politiske og administrative ledere direkte inn i Aksjonens virkemidler, bidrar til å skape nærhet mellom beboerne og kommuneledelse. Det skaper forståelse hos ledelsen for hva prosjektet handler om. Dette muliggjør også formidling av en stemning, noe som er vesentlig for å få et reelt inntrykk av engasjementet blant befolkningen.

Forankring i ledelsen gjennom organisering

Styringsgruppen for Aksjon Nærmiljø er beskrevet i avsnitt 2.2.3. I gruppen sitter to politikere (leder for hovedutvalget i Park og Idrett og leder i hovedutvalget for kultur). En har dermed etablert en formell kanal til politikerne. I tillegg har det vært avholdt løpende informasjonskonferanser til både formannskap og bystyret om Aksjonen. Styringsgruppen er merket av at en har hatt problemer med å få alle til å møte. I løpet av Aksjonens første driftsår (høsten 1990 - våren 1991) møtte ikke gruppen overhodet. Høsten 1991 var det valg og nye politikere ble valgt inn som representanter, også i styringsgruppen for Aksjonen. Etter dette har styringsgruppen møtt løpende.

Styringsgruppen har særlig tatt stilling til ulike elementer i prosjektets utvikling, til nye tiltak som ble introdusert, til prioritering av innsats, budsjett og regnskap o.l. Sammensetningen av styringsgruppen understreker de to etatene som har vært mest sentrale i prosjektet. Som tidligere nevnt var det opprinnelig tenkt å ha en bredere representasjon av ulike etater i gruppen. Dette ble avvist av Vellenes Fellesutvalg.

I diskusjonene om å videreføre erfaringer fra prosjektet gjennom en tverretatlig nærmiljø-satsing ble det foreslått en bredere tverretatlig forankring, som involverte flere sektorer enn de to. I sitt forslag til videre organisering av tverrsektorielt samarbeid i Haugesund kommune så prosjektleder på fem muligheter:

- forlengelse/videreføring av prosjektet slik det er
- avslutning av prosjektet uten noen form for oppfølging
- opprettelse av en tverretatlig gruppe som skal fremme nærmiljøarbeid
- hele ansvaret for nærmiljøarbeidet til kulturetaten
- hele ansvaret for nærmiljøarbeidet lagt til frivillig sektor

I en høringsrunde er det overveiende positiv oppslutning til at en videreføring bør ha en tverrsektoriell forankring. Det er imidlertid ulikt syn på hvor sekretariatsansvaret skal ligge. Styringsgruppen for prosjektet gikk inn for å opprette en hel stilling i rådmannens stab med hovedoppgave å legge forholdene til rette for gode bo- og oppvekstvilkår i kommunen. Stillingen ble foreslått å ha sekretariatsfunksjon for en tverretattlig styringsgruppe, hvor Park og Idrett, kultur, skole og helse- og sosialetaten er representert. I sitt forslag forutsetter prosjektets styringsgruppe at samarbeidet med Vellenes Fellesutvalg videreutvikles og at fellesutvalget støttes økonomisk.

Vedtaket i styringsgruppen er ikke sammenfallende med kulturetatens vedtak. De ønsker også en ny stilling til å ivareta nærmiljøarbeidet i kommunen og en tverretattlig gruppe knyttet til stillingen. De er imidlertid uenige i at stillingen skal legges til rådmannens stab. De ønsker den lagt til kulturetaten. Et av hovedargumentene er at engasjementet som har drevet Aksjonen framover finnes i kulturetaten.

I avslutningen av evalueringen er det ikke klart hvordan vidreføringen blir. Det ble vedtatt en halv stilling til kultur. Disse midlene er imidlertid ikke brukt opp, og det ble antatt at stillingen overflyttes til rådmannskontoret.

5.5 Forankring og videreføring - lærdom

Integreringsarbeidet var en vesentlig del av prosjektlederansvaret (Søholt 1993, Holbekk 1993). Det ble også pekt på at trekk ved organisasjonen prosjektet skal integreres i har stor betydning for integreringsprosessene, og at det svært ofte er ulike, konkurrerende perspektiver på hva som bør bli resultatet av integreringsprosessen (Mintzberger og Quinn 1991).

Integrering i denne sammenheng innebærer å finne en mer permanent form for videreføring av kommunens oppfølging av nærmiljøarbeid og samarbeid med beboerorganisasjonene, og de prosessene som går forut for en slik videreføring. Det synes klart at prosjektet har problemer med integrering i egen og andre etater, til tross for massiv oppslutning fra beboere og positiv innstilling fra rådmann og andre faggrupper i kommunen. De to nære samarbeidspartene, fellesutvalget og Park- og idrettsetaten ser seg også tjent med en videreføring, selv om de tidvis har opplevd at deres ståsted ikke alltid har vært premissleverandør for prosjektet.

5.5.1 Konfliktfylt integrasjonsprosess er ingen sjeldenhet

Mintzberger mener at organisasjoner er best beskrevet ved å peke på makt og posisjon heller enn strukturer (Mintzberger og Quinn 1991). I en innovasjonssituasjon hvor en skal utvikle nye praksisformer som går på tvers av faggrupper og organisatoriske inndelinger, er det av overordnet betydning at de fremste eksponentene for endringen opptrer som en gruppe.

Internt i kulturetaten lå det strukturelt til rette for at prosjektleder, nestleder og prosjektleders vikar utgjorde en gruppe, hvor hver hadde sine arbeidsoppgaver. Nestleder er

posisjonert til å arbeide overfor andre etaters ledelse, prosjektleder sprer erfaringer fra en vellykket satsing og vikaren sørger for at erfaringene innarbeides i andre faggruppers forebyggende arbeid, gjennom de tverretatlige fora han er representert i. Integrasjonsprosessen internt i egen etat har imidlertid snarere vært preget av motsetninger. Prosjektleder og nestleder i kulturetaten har hatt ulikt syn på hva som bør bli resultatet av integreringsprosessen. Det har ikke vært noen samordnet enhet internt i kulturetaten som kunne opptre samstemt og som en gruppe i arbeidet med integreringen. Situasjonen internt i kulturetaten har heller vært preget av maktspill, hvor ulike aktører arbeider for ulike strategier. I en slik situasjon vil det lett komme til konflikter og splittelse, hvor individer og grupper settes opp mot hverandre. Slike situasjoner kan beskrives som intrikate og subtile, samtidige og overlappende. Noen av prosessene som fant sted under integrasjonsprosessene kan beskrives i slike spilltermer: opprørsk spill, antiopprørsk spill, fadderskapsspill og alliansebygging (Mintzberger og Quinn 1991).

Opprørskhet - antiopprørsk spill

I et opprørsk spill gjør underordnede opprør mot overordnede, for å få til forandringer. Slike trekk møtes gjerne fra den overordnede, som besitter legitim makt, med legitime politiske avgjørelser. Prosjektleders valg om å gå utenom sin overordnede for å informere politikere og legge fram saker om prosjektets integrative utvikling, kan ses som et opprørsk spill. Spillet var utløst av prosjektleders opplevelse av å være isolert i egen etat. Etatsledelsens blokkering av kanaler til politisk ledelse kan betraktes som antiopprørsk spill.

Fadderskapsspill - alliansespill

I situasjonen hvor en prosjektleder verken har et samarbeid med egen etatsledelse eller har etatsledelsens mandat i representasjon utad, ble det vesentlig å skaffe andre samarbeidspartnere. Med referanse til Graham Allison betegnes dette av Mintzberger som "fadderskapsspill" og "alliansebygging" (Mintzberger og Quinn 1991, s 372). Prosjektleders samarbeid med rådmann er eksempel på fadderskapsspill, hvor prosjektleder knytter til seg en med høyere posisjon. Videre kan prosjektleders informasjonsarbeid og samarbeid med andre etater betraktes som et ledd i alliansebygging - i å synliggjøre mulighetene som ligger i tverretatlig samarbeid om nærmiljøspørsmål. Sosiallederens refleksjon over observasjoner hun gjorde seg etter et informasjonsmøte om videreføring av Aksjonen illustrerer forholdet:

"Det prosjektleder har gjort, det er kjempebra. Hun har stått på og hun har vært flink til å spille kortene sine rett. Mye flinkere enn vi har vært i vårt prosjekt. (...) Det er et kunststykke å få politikerne så.... du så på møtet i går - de var der alle de som betyr noe."

Fordi prosjektleders nærmeste fagenhet ikke fungerte som en støttende gruppe i integrasjonsprosessen, valgte prosjektleder å etablere fadderskapsallianse med rådmann og ellers bygge allianser med eksterne parter i kommunen og til dels utenfor kommunen. I det siste avsnittet skal vi se nærmere på noen årsaker til prosjektleders problemer med denne strategien og noen trekk ved Haugesund kommune som organisasjon, som gjorde at strategien ikke førte fram.

5.5.2 Substansielle og strukturelle hindringer for en god integrasjonsprosess

Å betegne de ulike aktørenes utspill i termer som ovenfor kan bidra til å peke på det allmenne i situasjonen. Dersom hensikten er å forklare hvorfor integrasjonsprosessene har vært så vanskelige, hvorfor spill-terminologien har blitt nærliggende, må en ty til andre perspektiver. Trekk ved organisasjonen prosjektet er utviklet innenfor har sterkt påvirket den form integreringsprosessene har fått.

Innbakt i prosjektets konsept ligger noen begrensninger i forhold til å få til integrasjon. Dette er særlig knyttet prosjektets blanding av kampanje og forsøk. En kampanje er svært krevende i forhold til å være entusiastisk og utadrettet, i Holbekks terminologi er pådriverfunksjonen framtrepende hele tiden (Holbakk 1993). Aksjon Nærmiljø er imidlertid både kampanje og forsøk. Forsøket ligger i å prøve ut en metodikk hvor kommunen stimulerer beboerorganisasjoner til å ta ansvar for aktiviteter og forbedringsoppgaver i egne boligområder. De to aspektene, kampanjen og forsøket, er knyttet så tett sammen at det har vært vanskelig for prosjektets ledelse å legge til side kampanjedelen og konsentrere seg om forsøket - om hvordan kommunen i et samspill med fellesutvalget og andre beboerforeninger kan utvikle et samarbeid som både virker ressursutløsende og som styrker beboerorganisasjonens evne til å gjennomføre slike oppgaver. Det en i praksis nok måtte ha gjort, var å dele prosjektet i faser, hvor en i en fase rendyrket kampanjedelen og i neste fase rendyrket forsøksbiten. Til dette er den samlede prosjektperioden for kort. Fire år til å mobilisere hele kommunen til økt satsing på nærmiljøarbeid, er ikke mye. Tvert om viser erfaringen fra Aksjonen at beboerorganisasjoner trenger tid fra de mobiliseres og smittes av initiativtakernes engasjement, til de er inne i en stabil og jevnt aktiv prosess. Del 4 har vist hvordan organisasjonene gjerne går fra vekkelsens eufori til et hardt møte med realitetene og så over til et realistisk og mer varig engasjement.

En annen måte å løse integrasjonsproblemer på ville vært at prosjektleder fikk konsentrere seg om pådriverrollen, mens andre krefter arbeidet med integrering. Når dette ikke kan sies å ha skjedd, er personlige motsetninger ikke tilstrekkelig som forklaring. Kommunen er generelt en type organisasjon som er bygget opp rundt forvaltning, ikke innovasjon og nytenkning, selv om det skjer mye utviklingsarbeid for å få til omstilling og utvikling i kommunene. I Haugesund kommune er rådmannsfunksjonen lite utbygd. Dette bidrar trolig til at tverrsektorielle endringer blir ekstra problematisk. Rådmann har ingen stab som ivaretar utviklingsoppgaver. Haugesund har, som de aller fleste andre kommuner, et etatslederforum. Et godt etatsledersamarbeid kan imidlertid trolig ikke kompensere en egen utviklingsstab. Etatslederne har et overordnet forvaltningsansvar for sin enhet og har til dels ansvar for lovpålagte oppgaver. Deres fremste ansvar er å påse at etaten yter de tjenestene de skal på en god måte og innenfor budsjettet. En kommune kan vanskelig drive tverretattlig utviklingsarbeid uten å trekke inn etatslederne, men etatslederne kan heller ikke forventes å være initiativtakere til tverretattlig utvikling.

I tillegg kommer det faktum at det mellom etatsledere pågår en kamp om statusgivende ansvarsområder. Dette gjelder i Haugesund så vel som i de fleste andre kommuner. Om etatsjefene i Haugesund har en anonym kilde sagt:

"... i Haugesund er det bare menn som sitter som etatsjefer og alle er opptatt av å beholde makten sin..."

I en oppdelt og profesjonsstyrt organisasjon med lite utbygd lederfunksjon vil innovasjon som går på tvers av profesjonene, ha dårlige kår (Mintzberger 1991). Innovasjoner som går på tvers av profesjonsinteressene krever en godt samstemt ledergruppe. Styringsgruppen var for snevert sammensatt, og i Haugesund kommune var det ingen annen ledergruppe som kunne spille en slik rolle, på det tidspunkt Aksjonen skulle klarlegge videreføring av nærmiljøarbeidet. Det faktum at kommunen startet en kommuneplanprosess i løpet av prosjektperioden og arbeidet med organisatorisk omstilling, også etats sammenslåing, kunne ikke endre situasjonen. De nevnte, pågående, tverretatlig prosessene har da også tatt svært lang tid, og på det tidspunkt da Aksjonen ble avsluttet var verken kommuneplanen eller ny organisasjonsstruktur klar.

Aksjonen er imidlertid uten tvil vellykket som kampanje. Beboergrupper i hele kommunen er i gang med omfattende satsing på aktiviteter i boligområdene og fysiske forbedringer av fellesområder. Når det gjelder kvalifisering av beboerforeningene lokalt og fellesutvalget sentralt, er forsøket også vellykket. Mange beboerforeninger har holdt på såvidt lenge at de har fått et relativt bredt erfaringsgrunnlag, og mange har sett positive effekter av slikt arbeid for miljøet. Dersom en i Haugesund kommune ser at det etableres en tverrsektoriell nærmiljøpolitikk, er det all grunn til å anta at det skjer som en følge av press fra tredje sektor selv. At Aksjonen har mobilisert og kvalifisert så bredt at beboerforeningene selv presser fram en formalisert oppfølging fra kommunen.

Litteratur

- Almås, Reidar (1990): *Evaluering på Norsk*. Universitetsforlaget
- Baklien, Bergliot (1993): *Evalueringsforskning i Norge*. Artikkel i Tidsskrift for samfunnsforskning nr. 3
- Blomdahl, Ulf (1988): *Att utvärdera grannskapsarbete*. Rapport
- Bråten, Stein (198?): *Modeller av menneske og samfunn*. Oslo
- Carlsson, Yngve. (1992): *Det kompliserte nærmiljøarbeidet*. Norsk institutt for by- og regionsforskning (NIBR)
- Cronbach, L. J. (1963) *Course Improvement through Evaluation*. Teachers college Record.
- Farner, Asle. (1988) *Usynlig arbeid og skjulte ressurser*. NIBR-rapport
- Gullestad, Marianne (1985): *Livsstil og ulikhet - om nærmiljø i by*. Byforskningsprogrammet 1985, Universitetsforlaget
- Gullestad, Marianne (1992): *The art of social relations. Essey on Culture, Social Action and Everyday Life in Modern Norway*. Scandinavian University press
- Granowetter, M.S. (1973) *The Strength of Weak Ties*. Artikkel i American Journal of Sociology vol. 78
- Haugen, Inger Altern (1978) Drabantbymiljø: nettverk, koder og fysisk struktur. i Thuen og Wadel (red). *Lokale samfunn og offentlig planlegging*. Universitetsforlaget
- Haveraaen, Morten (1991) Åtte rapporter fra Norsk institutt for by- og regionsforskning. Anmeldelse i Tidsskrift for samfunnsforskning nr. 5
- Haveraaen, Morten (1992) Noen linjer i bysosiologien. Artikken i Tidsskrift for samfunnsforskning nr. 2
- Helset, Anne (1988) *Velforeningers innsats for bedre nærmiljøer*. Rapport fra SNU-forsøk i nærmiljø og lokalsamfunn, fase 1 Oslo, NIBR
- Holbek, Jonny (1993) Lokale innovasjonstiltak: Pådrivers plass som ildsjel og integrator. Artikkel i Baldersheim (red). *Ledelse og innovasjon i kommunene*. Tano
- Kaarhus, Randi. (1991) *Norske nærmiljøforsøk, idegrunnlag og praksis*. NIBR-rapport 1991:8
- Mintzberger, Henry (1991) Dealing with Power. i Mintzberger og Quinn: *The Strategy Process-Concepts, Contexts, Cases*. 2. edition. USA 1991

- Mintzberger, Henry (1991) *Managing Change*. i Mintzberger og Quinn: *The Strategy Process-Concepts, Contexts, Cases*. 2. edition. USA 1991
- Nordahl, Berit (1991) *Evaluering av Aksjon Nærmiljø i Haugesund kommune-problemstillinger og progresjon*. Notat. Byggforsk 1992
- Nordahl, Berit (1992) *Evaluering av Aksjon Nærmiljø. Første delrapport*. Rapport 098 Byggforsk
- Nordahl, Berit (1993) *Sosiale prosesser i vel og borettslag*. Notat. Byggforsk 1992
- Rash og Sørensen (1984) *Geografisk mobilitet, naboskapsintegrasjon og frivillig organisering i lokalsamfunn*. Artikkel i Tidsskrift for samfunnsforskning nr.1 (s. 57-78)
- Schiefloe, Per Morten (1985) *Nærmiljø i bysamfunn. Om nærmiljø i byer*. Byforskningsprogrammet
- Selle, Per (1991) *Det frivillige organisasjonssamfunnet i gjennomgripande endring*. Artikkel i Selle (red). *Organisasjonssamfunnet i ei brytningstid*. Alma Mater
- Sæterdal, Anne (1988) *Det nytter! En diskusjon av samfunnsarbeid som metode i lokalt utviklingsarbeid og oppgaver for lokale fellesskap*
- Søholt, Susanne og Sæterdal, Anne (1991) *Forslag til evalueringsopplegg for prosjektet "Aksjon Nærmiljø" i Haugesund kommune*. Notat, revidert utgave. Byggforsk
- Søholt, Susanne (1993) *Det muliges kunst - en undersøkelse av prosjektlederrollen i statlig forsøksvirksomhet på nærmiljøområdet* Hovedfagsoppgave på Institutt for Statsvitenskap Universitetet i Oslo. Oktober 1993
- Sørhaug, Hans Christian. (1989) *Kake eller konfekt - utkast til en teori om frivillige foreningers politiske økonomi* i Brox og Gullestad (red). *På norsk grunn*. Ad. Notam forlag, Oslo
- Van Meter og van Horn (1975) *The Policy Implementation Process*. Artikkel i *Administration and Society*. Feb. 1975
- Vislie, Anne (1987): *Ideal og virklighet ved evaluering av forsøk*. NIBR-rapport
- Wikstrøm, Tomas (1994) *Mellan hemmet och värden. Om rum och möten i 40- och 50-talens hyreshus*. Symposium Graduale, Stocholm
- Ås, Dagfinn (1994) *Å bo i Loddefjord*. Rapport 2, Bomuljøstudien. Byggforsk

Fra kommunen og departementene:

"Ny giv i nærmiljø og lokalsamfunn". Rapport og anbefalinger fra Statens Nærmiljøutvalg 1990

Kommuneplanen for Haugesund, Haugesund bykart, utgitt av Haugesund kommune 1988

Aksjon Nærmiljø: Årsmelding 1990/1991. Haugesund Fritidskontor

Årsrapport fra Aksjon Nærmiljø for siste halvår 1992 og for 1992

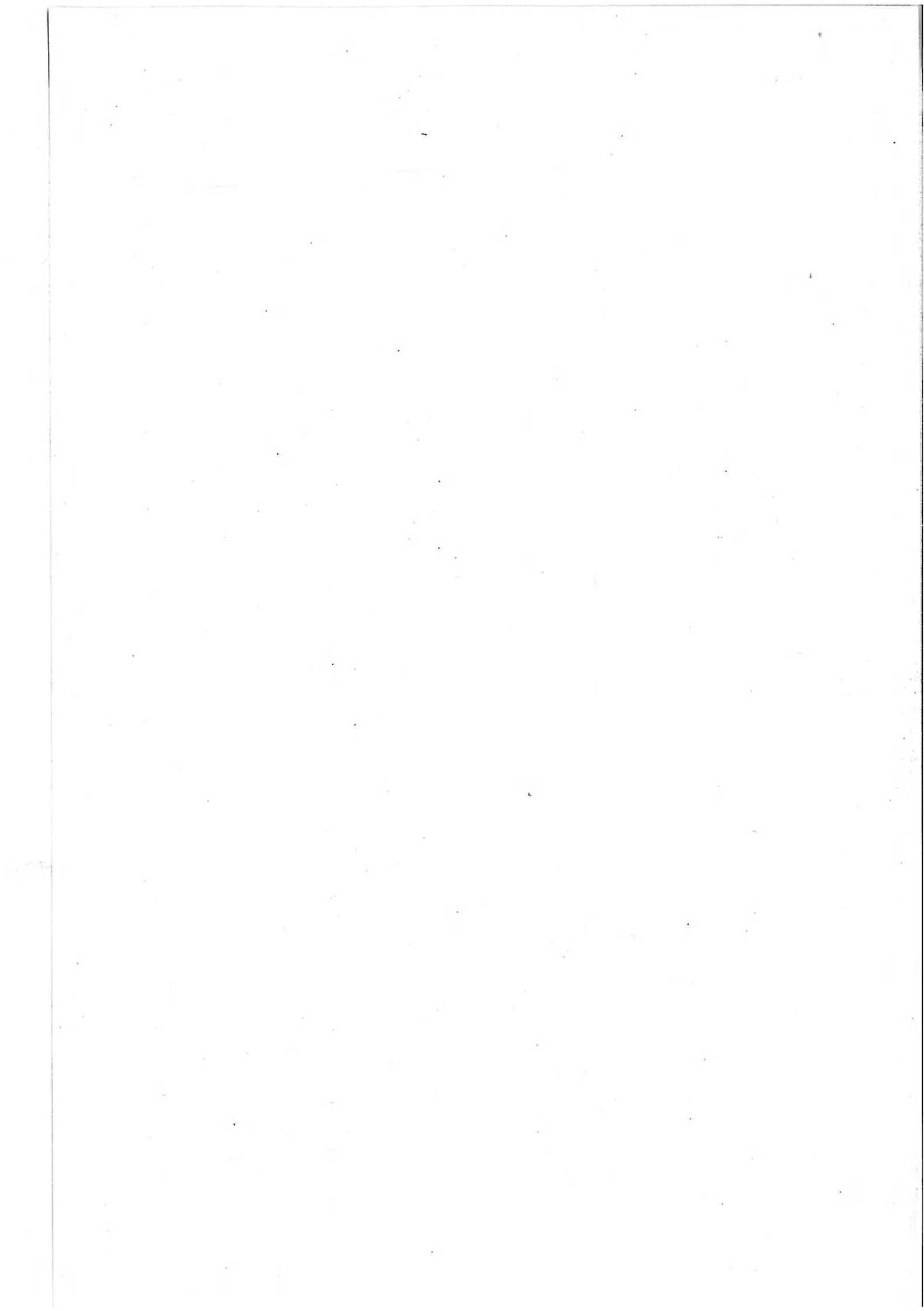
Aksjon Nærmiljø 1990 -1993. Haugesund kommune

Stortingsmelding nr. 29 (1992/1993): "Om nærmiljøpolitikk". Miljøverndepartementet

Stortingsmelding nr. 37 (1992/1993) "Utfordringer i helsefremmende og forebyggende arbeid" og nr.16 "Lat ikkje graset gro att mellom grannar - om videreføring av arbeidet med frivillighetssentraler", Sosial- og helsedepartementet

Rgjeringens handlingsplan om trygghetsskapende arbeid "Trygghet og nærhet i hverdagen" fra Finansdepartementet, Barne- og familiedepartementet, Justisdepartementet, Kirke-, undervisnings- og forskningsdepartementet, Miljøverndepartementet og Sosial- og helsedepartementet. Udatert, kom i 1993

"Nærmiljø i by". Brosjyre fra Miljøverndepartementet. Udatert, utkom i 1994

Ulc 34